

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

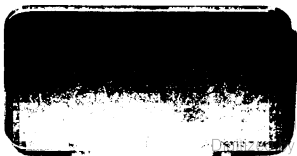
Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

3 1899

Digitized by Google

PROEVEN

VAN

WOORDGRONDING

DOOR

G. L. VAN DEN HELM.

Eerste Stukje.

Wer sich diesem studium widmet, wird den schönsten, reinsten
geistesgenusz finden, nur keine oder wenige materielle vortheile.

RUDOLPH FRÜHLICH.

TE UTRECHT, BIJ
A. J. VAN HUFFEL.
1859.

65

9225
924

PROEVEN VAN WOORDGRONDING.

62

721464

PROEVEN

VAN

WOORDGRONDING

DOOR

G. L. VAN DEN HELM.

Eerste Stukje.

Wer sich diesem studium widmet, wird den schönsten, reinsten
geistesgenusz finden, nur keine oder wenige materielle vorthelle.

RUDOLPH FRÖHLICH.

TE UTRECHT, BIJ
A. J. VAN HUFFEL.

1859.

AAN

MIJNE MOEDER

TOEGEWIJD.

VOORREDE.

—•••••

Daar het doel dezer bladen — de etymologische verklaring van eenige woorden — als van zelve in 't oog valt en de waarde waarop ik ze schat door 't woord Proeven op den titel genoegzaam wordt aangegeven, zoo heb ik hier slechts weinig mede te deelen.

Onderzoekingen als deze — 't is reeds door mannen van gezag in 't vak aangemerkt — zijn nooit geëindigd: hieruit ontstonden bij toenemende bouwstoffen mijne aantekeningen; dat ze in vergelijking met de proeven van woordgronding zelve te groot van omvang zijn is vooral veroorzaakt, door dat het eerste vel eenige maanden voor de andere is gedrukt, daardoor bevatten die op de eerste bladzijden veel wat welligt in den tekst zelve beter geplaatst ware.

In de schrijfwijze van sommige woorden heb ik uit gebrek aan de eigenaardige typen mij twee afwijkingen moeten veroorloven, waarvan de eerste wel geheel nieuw zal wezen, ik bedoel de ! in de plaats der pool.-lett. gevirguleerde l en de th voor de goth. on. en as. geaspireerde tongletter, welke laatste schrijfwijze echter niet zonder voorbeeld is.

Veel zoude ik hier nog kunnen opnemen zoo aan wisselvormen der door mij behandelde woorden als aan daarvan gemaakte afleidingen, 't geen mij nogtans beter schijnt tot eene nadere gelegenheid, zoo die zich aanbiedt, te besparen, doch ik kan niet nalaten terug te komen op het door mij blz. 54 aan Nemnich ontleende ngriek. χαμοχιλάδι. Dit moet volgens Weigel Ngriech. wb. 1272 χαμοκυλάδι of χαμοκοιλάδι, als hij in zijn Teutschngriech. wb. 1176 heeft, kennelijk van χαμοκοιλαδῶ zacht zingen, zamengesteld uit χαμο nederig (vgl. fransk. parler bas = zacht spreken) en κοιλαδῶ zingen, waarvolgens ook deze naam van den leeuwerik aan 't gezang ontleend is.

I. AERPEL ERPEL.

Dit woord, bij Kiliaen 11^b vertaald door anas mas woerd, meent J. Grimm Gesch. d. d. Sprache 364,413 te zien in den plaatsnaam Arbalo, voorkomende bij Plinius hist. nat. 11,18 en den Chattischen persoonsnaam Arpus ons door Tacitus ann. 2,7 overgeleverd: zinnrijk brengt hij deutsch. wörterb. 1,502 tot bevestiging zijner vergelijking van arpus met erpel de persoonsnamen Genserik en Drake bij. Volgens hem is arpel erpel nog hier en daar in Nederduitschland en vooral in Wolfenbüttele in gebruik; andere sporen van dit woord zijn door mij niet ontdekt. Ontelbaar vele namen van dieren zijn afgeleid van werkwoorden die «schreeuwen» be- duiden, erpel zal ons ten voorbeeld wezen van eenen diernaam ontleend aan de kleur des diers; ontegenzeg- gelijk toch is het voortvorming met de afleiding-el van ohd.erpfe as.eorp ijsl.on. jarpr roodbruin. Het ohd. komt slecht éénmaal voor in de Sanct Galler Glossen en we onder den vorm erpfer, waarin -er teeken der sterke buiging is. De pf staat daarin voor de nederl. p, even als ze in ohd. zopf kropf kopf staat voor onze p in top krop kop. Dat het begrip eend in aerpel slechts toepassing is blijkt overtuigend hieruit dat de ver- wante talen het nog op andere dieren toepassen b. v. as. eorp wolf en daarna door eene nieuwe over- dragt van beteekenis — niet vreemd in zoo beeldrijk eene taal — vijand, on.irpa reuzin — met eene nieuwe

overdragt van beteekenis, waarbij de vijandschap tus-
schen reuzen en menschen ten grondslag ligt, — ijsl. erpr
wolf irpa reuzin wolvin. Ook het paard ontleende in
het ijsl. eenen naam aan ons bijv. naam w. n. l. jarpr
roodbruin paard irpa jörp roodbruine merrie en in al
de noordsche talen ontstond er een vogelnaam uit:
on. jarpi zweed. hjerpe deen. jerpe hjerpe noorw. jerp
Hallager Norsk Ordsamling 52. hazelhoen, in het
deensch der middeleeuwen jaerpe wachtel Molbech
dansk Gloss. 1,417. Aan al deze gemeene namen
sluiten zieh ongetwijfeld vele eigennamen. Mijn onder-
zoek, strevende naar volledigheid, vangt aan bij Arbalo,
de stad waarbij Drusus 12 j. vóór Christus den Sigam-
bren slag leverde; welk woord Grimm, gelijk wij za-
gen, tot erpf brengt, waartegen echter de b strijdt,
daar erpf ook goth. eene p toekomt blijkens as. on. ijsl.
nnl. en nnd. en op weinige uitzonderingen na de duitsche
eigennamen door Caesar, Plinius en Tacitus vermeld
het goth. klankstelsel vasthouden. Ook de beginklank
a schijnt mij te strijden tegen Grimms afleiding, waar-
schijnlijker komt het mij om deze a en b voor dat
arbalo tot goth. arbja behoort; dat arpus echter tot
erpf moet gebragt worden schijnen mij de p en de be-
teekenis der woorden Gandestrius Genserik en Drake te
bewijzen. Deze persoonsnaam is nog in gebruik in
Nederduitschland, Oost Friesland en het Lunenburgsche
onder de vormen arp arpe erp Brem. wörterb. 1,25.
Wiarda alt fries. wörterb. v. Outzen Gloss. d. fries.
Spr. 423.429. Behoorde deze naam tot arbja heres
als Graff 1,473 vraagt, dan zoude hij een voorbeeld
zonder weërge wezen van ohd. klankverschuiving vóór
onze jaartelling, terwijl die naar alle waarschijnlijkheid

eerst in de 5de of 6de eeuw na J. C. heeft plaats gegrepen. Ohd. ontmoeten wij de pers. namen irphinc en, met afleiding op -il, irphila Graff 1,472. Förstemann 1,757.802; welke beide volgens hunne i zeker tot erpf behooren; want waren ze van arbja van waar dan hunne i? Bij Förstemann 2,102 lees ik nog de volgende plaatsnamen, door hem te regt tot erpf gebragt: Arpingi nu Erpfingen in Wurtenberg, Erphinprunno Erpesfeld Erpisford, langs allerlei wegen tot Erfurt verbasterd, enz. Volgens den regel, dat die woorden, welke alleen p. ph. pf. hebben tot erpf, doch die met b. tot goth. arbja ohd. erbo behooren, zoude de menigte persoonsnamen door denzelfden 1,118 verzameld welligt kunnen gesorteerd worden, waarbij volgens hem wel de meeste tot arbja behooren zullen. Bekend is de enkelvoudige vorm des woords Erpfe, de naam van een der kinderen van koning Etzel in 't Nibelungen lied, waarin de schrijfwijze der bovenvermelde Sanct-Galler glossen hervonden wordt. In Nederduitschland, waar deze splitsing om den afstand van erf en erpel zoo veel gemakkelijker is, komen we als eigenaam ons. woord het eerst weder tegen in as. Eorpveald Etmüller wörterb. 55, in de plaatsnamen Erpeldang Erpelding in Luxemburg, Erpel eene stad bij Coblenz, Erpe Erps een vlek in Z. Braband, bij 't Kadaster bekend als Aarperstraat, in Erpe ohd. erp-aha? eene rivier in Waldeck, en in de aan plaatsen ontleende geslachtsnamen Erpenbeek, Haarl. cour. 18², 57 en van Erpecum. Door Dr. Halbertsma Aant. op. v. Maerlants Sp. hist. P 122 is ook de plaatsnaam Iperen hiertoe gebragt, daar echter geen der door mij aangehaalde woorden de r verzet, zoo is mij deze afleiding, in weêr-

wil van des voorstellers gezag, voor'shands nog vrij onzeker. Aan de i mag zich niemand stooten na de voorbeelden van overeenkomst tusschen on. woorden en vlaamsche plaatsnamen door dien schrijver t. a. p. bijeengebragt. Nog blijft ter onderzoeking over Erp, de naam van een dorp in N. Braband, 't geen volgens Ackersdijk over Taxandrie 172 hetzelfde zoude wezen als Erthepe in een diploma van 1154 bij Miraeus diplom. 1,178 vermeld. De gissing van Ackersdijk, dat het druk- of schrijffout voor Errepe wezen zou, komt mij zeer waarschijnlijk voor. Dit Errepe is niets anders als Erpe door verdeeling van het een lettergrepige woord, gelijk dit mnl. en ook bij onze latere dichters gebruikelijk was wanneer de lettergreep sloot met verbinding van eene vloeibare letter met eene stomme, waarvan men kan nazien Brill Nederl. Spraakl. § 23 en waarvan ook het ohd. voorbeelden aangeeft in aripeo deraper diripo naast arpeo heres derper azymus dirbo n. pr. doch welke verdeeling slechts een onbewust terugkomen is op den uitgestooten klinker die den overgang uitmaakt tusschen de vloeibare en de stomme letter.

In on. eigennamen kan ik ons woord alleen aanwijzen in Erpr den naam van den zoo even vermelden zoon van Etzel, voorkomende Atlaq.32. Hamdism. 8. drâp. Niff. 286, welken naam ook een der zonen van Jonakur in de Edda voert. Outzen Gloss. 423 wil het ook hervinden in de deensche pers. namen arv arved arvid, doch hiertegen strijden zoo wel de klinker a als de medeklinker v; veeleer moeten ze gebragt worden tot goth. arbja deen. arv heres.

Wat den klinker van ons woord aangaat, dezen ver-
toont het on. nog als zuivere i in irpa; het ohd. heeft,

behalven deze i in de eigennamen Irphinc en Irphila, eene daaruit ontstaande ë, gelijk in meer woorden de korte i van het on. — Goth. ai — ohd ë wordt. Buitendien heeft het on. ja door breking der i, en hiervan met klankverschuiving jō, waaraan as. eo en mnl. ae gelijk zijn. Deze door breking van i ontstaande ae — en dus wel te onderscheiden van de lange, waarvoor wij thans aa schrijven — is de oudste nederlandsche schrijfwijze en later door e vervangen. De e in de on. eigennamen is onorganisch en welligt tevens met de Etzelsage in het noorden ingevoerd; terwijl ze vrij zeker door terugwerking van den eigennaam op den gemeennaam de e in iysl. erpr ontstaan deed. Aan de on. breking in ja herinneren de klinkers in het noorw. zweed. en deensch, welke laatste er eene onorganische h voor plaatsen, terwijl de organische h in die talen niet wordt uitgesproken, even als de Zeeuw van «een ond in een okje» spreekt.

Wat den stam van erpf aangaat: Etmüller t. a. p. slaat een verloren sterk werkwoord as. ērangaan rigten verkrijgen gebruiken beleedigen voor. Hoe daarvan eorpf kan afgeleid zijn verklaar ik gaarne niet in te zien.

II. NETTE.

Toen Mr. v. d. Bergh op het voetspoor van J. Grimm Mythologie 2de uitg. 1184 den tooverspreuk tegen de wormen uitgaf in de werken der Leidsche Maatschappij N. R. 7, 1, 128 waarvan het begin luidt: «Gang ut nesso mid nigun nessiklinon» schreef hij in zijne verklaring: «de tweede tooverspreuk is tegen wormen in het menschelijk ligchaam, die hier nesson genoemd

worden, een woord dat mij niet bekend is.» Volgens Grimm t. a. p. is deze nesso met zijn negen jongen de uit te drijven worm, doch volgens Schmeller gloss. sax. e poëm. Heliand 82^b is het een «ens mysticum.» Dit wezen voor goed te onttooveren en mijne lezers zooveel in mij is met dit woord bekend te maken, is het doel van dit stukje; vergis ik mij niet, dan zal ons de uitkomst doen zien, dat Grimm te regt oordeelde, dat nesso een worm was.

Mone heeft anzeiger 6,459 eene proeve van een nederl. glossarium uit de 15de eeuw medegedeeld. Onder anderen komt daarin bl. 444 voor ascidis vermisch met de verklaring «motte nette.» Dit laatste schijnt mij hetzelfde, als het even gemelde nesso te zijn. Het verschil tusschen tt en ss is slechts schijnbaar, daar deze meermalen verwisselen, waardoor on. as. sess zetel ohd. kiwis gen. kiwisses goth hvassei scherpte ijsl. hvass scherp kortrijksch hessen belg. mus. 8,170 staan naast nnl. zitten ohd. wizzan weten ijsl. hvattr scherp nnl. betten madefacio en volgens Grimm gesch. d. d. Spr. 403 de eigennamen Besse Pessaha en Hessen slechts wisselvormen zijn van de namen Batten en Chatten. Wat de beteekenis aanbelangt, de overgang tusschen mot en worm is waarlijk geene reuzenschrede, vooral in de taal eener eeuw toen de natuurbeschrijving zulk een onderscheid niet maakte tusschen de verschillende soorten der dieren. Eenmaal aangenomen zijnde, dat nesso worm beteekent, dan krijgt ook ohd. nessiwrz Graff 1, 1050 geest en leven door eenvoudige vergelijking met ons wormkruid, 't geen ongetwijfeld dezelfde beteekenis heeft.

Nog een ander woord biedt zich ter vergelijking met

nesso aan, het ohd. mhd. niz nhd. nisse nisz as. hni(ū) mnd. nete nnl. nete (bij Kiliaen) neet holsteinsch neete eng. nit ijsl. nyt prov. deen. nitte Molbech Dial. Lexic ohw., waarvan het Zwitsersche nisserig knorrig, 't Westerwaldsche nisskopf kitteloorig mensch nissig nussig knorrig Schmidt Westerw. Idiot 134, het bredasche neet-oor kitteloorig mensch Hoeufft Proeve ohw. en 't Kortrijksche nete nijdig mensch Belg. Mus. 8,187. Behoort het tot ééne stam met nesso d. i. is de as. beginletter h valsch en is de ohd z in niz wisselletter van de s in nesso of wel kenmerk van eenen anderen stam? Ook de vocaal van nesso zoude in aanmerking moeten komen en daarbij eerst de vraag opgelost worden, is ze e of ē? — Evenzeer ben ik in 't onzekere of tot nesso het beijer. nisser brems behoort. Schmeller ontkent het zonder er reden van te geven. Zoo 't er toe behoort, is het voortvorming uit het enkelvoudige nesso door afleiding op-r.

III. BIES BINZE BENT.

Het doel van dit stukje is geenszins eene nieuwe afleiding voor te slaan van het nhd. binse juncus — waarbij zelfs een J. Grimm als radeloos naar de Celtische talen omziet —, noch minder Kiliaen te verwijten, dat hij bies voor intrekking van biendse bindze houdt, — een woord dat wel niemand ooit zal vinden, daar 't met den aard van 't nederlandsch strijdt —; nog zelfs Bilderdijk te belagchen om zijn binze, waarover men vergelijkte Dr. de Jagers Proeve over den invloed van Bilderdijks dichtwerken 103, maar veeleer, op den zuiver nederlandschen vorm des woords wijzende, en

de onbestaanbaarheid van biendse en de nutteloosheid, om niet te zeggen wanstaltigheid, van binze daardoor als van zelve aan te toonen.

De echte nederlandsche vorm van nhd. binse is bente beente, als vrouwelijk znw. in Drenthen gangbaar in de beteekenis veengras, zie *drent. Volksalm.* 1845, 252. 1847, 50. In Overijssel gaf dit woord den naam aan de plaatsen Bendiijk, de Bente, Benteler-Haar, Bentelo, de Bente en Benthuis; in Z. Holland aan Bent- en Delfpolder, Benthorn en Benthuizen; in N. Brabant aan Benthem; in N. Holland aan Bentveld; alzoo in Overijssel en Z. Holland 't meest in zwang wordt het in Zeeland, Utrecht en Groningen gemist. Zijn er ook sporen van 't gebruik onzes woords op Gelderschen bodem? In de lijst der nederl. namen van planten achter het eerste deel van *De bodem van Nederland* door W. C. H. Staring komt het voor als bentgras *bunten molinia coerulea*. Deze tweede vorm des woords schijnt mij de Geldersche en doet mij denken, dat ook groote-bunte, eene buitenplaats in Gelderland, aan ons woord zijnen naam verschuldigd is, welligt ook de geslachtsnaam van den Bunt. In den geslachtsnaam Bentinck leeft ons woord althans voort, met afleiding op-ink. Den nederlandschen hoofdvorm des woords (zoo toch mogen we bent wel noemen in vergelijking van beent en bunte) hervinden we in 't engl. bent, in Sommersetshire nog bennet uitgesproken Halliwell *Dict. of arch. a. prov. words* 1,165, waarnaar de vlekken Benthall en Bentham genoemd zijn. In Friesland hervinden we ons woord in Beintum *ofr. Binthem* en de koppeling Beintema-huws waarnevens ook Beima geldt. In Nederduitschland heet het holsteinsch benthalm Schütze *holst.*

idiot. 1,91, bremensch behnd Brem. Wörterb. 1,75 en gaf aldaar den naam aan het landschap Bentheim. Allernaauwkeurigst beantwoordt dit bent aan ohd. pinuz pinoz pinez mhd. binez binz nhd. binse as. beonet (volgens Grimm Wörterb. 2,37. Etmüller noch Bosworth hebben het.) os. binet in den sluitletter t, welke gelijk is aan de hd. z. Hoe de s in het nhd. afwijking is van de juistere vroeger in dat woord gebezigde z kan men bij Grimm t. a. p. naslaan. Ook wat den klinker aangaat heerscht er overeenkomst tusschen pinuz en bent; de korte e toch trad bij ons naar den regel in de plaats der ohd. i en hiervoor schrijft het mnd. ē, terwijl de Traditiones Fuldenses bewijzen, dat het friesch der middeneeuwen het nog uitgedrukte door i. Doch het as. brak dezen klinker soms tot eo, (en ons woord is een zeldzaam voorbeeld der breking voor n, die weinig voorkomt) waaraan de nieuwfr. ei beantwoordt, en welke het ofr. door iu zoude uitgedrukt hebben. De drentsche ee en bremensche eh, schrijfwijzen die ééne uitspraak moeten beteekenen, beantwoorden weder aan deze breking der oude korte i. Tusschen haar (de ee of eh) en de korte i staat de ie in, welke de boeren door geheel Twente voor de korte e bezigen in woorden welken volgens het Gothisch eene korte i toekomt, b. v. giban nnl. geven (zachtlang) twentsch gieven op 't land, geeven in de steden, waarover men vergelijkte het door J. H. Behrns in de Jagers Taalk. Mag. 3,346 op dit punt aangemerkte. De klinker dien we in den derden vorm onzes woords aantreffen, de u, is eene verbasering der e, waarvan Dr. Brill spraakleer § 13,2 eenige voorbeelden heeft opgegeven, waarbij nog gevoegd konden worden lub zulf hulp stulp drumpe! naast

leb coagalum zelf ipse helpen auxiliari stelpen sistere drempel limen en meer andere.

Is mijne stelling, dat bent letterlijk aan pinuz beantwoordt, gegrond, dan is 't tevens bewezen, dat biendse bindse binze gedrochten zijn, hoedanig het nederlandsch niet behoeft, als te rijk aan woorden uit het oude dietsch naar vaste regelen herkomstig.

IV. HUIM.

Dit woord is door den heer Oudemans in zijne verzameling van verouderde woorden der 17de eeuw opgenomen en bevestigd door het volgende voorbeeld uit Oudaens poëzy 1,265 :

Getroost voor vaderland en vrijheid ballingschappen
Den huim en naren nacht der kerkers uit te staan.

Hij voegt er bij: «in onze spreektaal leeft nog het woord hummig en niet zelden hoort men zeggen: wat is of wat ruikt het hier hummig. Een en ander komen waarschijnlijk af van het latijnsche humus aarde of humidus vochtig.»

Reeds op zichzelf is deze afleiding verdacht, huim in de beteekenis aarde zoude eene verninking van humus kunnen zijn, doch dit laat zich zoo gereedelijk niet aannemen bij huim in den zin van vochtigheid en daaruit ontstaande vunsheid. Te meer schijnt deze afleiding onaannemelijk wanneer men nagaat hoeveel verwanten van dit woord in de duitsche en vooral in de noordsche talen voorkomen.

In vorm en beteekenis naderen prov. zweedsch hãmig

bedorven (van vleesch sprekende) Ihre svenskt dial. lex. ohw. nnd. hummig muf (van meel dat, uit gebrek aan vrije lucht bedorven, eenen vuilen smaak en reuk verkregen heeft) Brem. wörterb. 2,669. Schütze holst. idiot. 2,171. Richey hamb. idiot. ons hummig het meest, terwijl het Jutsche hum sliim som paa en vis aarstid findes paa Engene Molbech dansk dial. lexic. 222 't prov. deensch hiime hime schimmel waarvan at hime himme beschimmelen Molbech dial. lexic. 210,211 prov. zweedsch home situs mucor Ihre svenskt dial. lex. 68 en Schotsch humph beginnen te rotten Motherby dict. of the scott. idiom 95 ons hum in vorm en beteekenis 't meest nabij komen. Afleiding op -s-k heerscht in mdeensch humske hunske honske natheid vochtigheid door Molbech dansk Glossar. 1,362 met tal van voorbeelden uit Harpestrengs Laegebog (15de eeuw) gestaafd en nog levende in de noorweegsche humsk onrein humske onreinheid Hallager Norsk Ordsamling 48. Mijns inziens teregt ziet Molbech hierin den oorsprong van het verouderende deensche uhumsk onrein uhumsked onreinheid. Zonder twijfel is u- (nul on-) in deze woorden versterkend, waarvan Molbeck t. a. p. tot voorbeelden aanhaalt ugraes onkruid utōe ongedierte uteerlig onrein.

Hoewel Molbeck 't nutteloos keurt naar den oorsprong van dit woord te zoeken, zoo waag ik het toch, eene gissing omtrent deszelfs afleiding te opperen, die, is ze geground, aan het door Oudemans voor barbaarsch uitgekreten woord eene eervolle plaats in den duitschen woordenschat verzekert. In de oud-noordsche gedichten is ons bewaard gebleven het woord hūm schemering zee (men zie de plaatsen waarin het voorkomt in Sveinbiörn Egilsson Lexicon poëticum antiquae linguae

septentrionalis ohw.) waarmede het Zweedsche hum in de uitdrukking fá hum om nagot licht in eene zaak krijgen één is. Afgeleid daarvan is ijsl. at húmar avond worden Biörn Haldorsen Isl. Lexic. ohw., op wiens voetspoor J. Grimm Uber die namen des donners & hiervan ijsl. at hyma twijfelen slapen afleidt, hierin gevolgd door Sveinbiörn Egilsson ohw. hymaldi qui torpens aliquo loco haeret. Bewijs voor de eenheid van dit hum met ons huim, wat de beteekenis betreft, vind ik, door ze te vergelijken met twee naauwverwante woorden waarin we de beteekenissen vochtigheid en duisternis — ook in de natuur hand aan hand gaande — op dezelfde wijze elkaár zien afwisselen. Ik bedoel de nnl. schimmel mucor en schemering crepusculum, beide afdeelsels van het verlorene st. ww. skeiman skaim skimun paululum lucere (vgl. Grimm Gramm. 2,45) 't geen thans bij ons zoude luiden schijmen scheem sehem en geschemen, waaraan ook verwant zijn het saxische schommer schummer bij Kiliaen voorkomende in de beteekenis crepusculum en ohd. scûm nnl. schuim bij Kiliaen schom ijsl. scûm, waarvan 't bovenvermelde Jutsche hum in beteekenis niet veel verschilt. Beide laatste schummer schommer en schuim schom zijn ontegenzeggelijk verwanten van schijmen en wel in denzelfden graad, als waarin spog en spuigen tot spijgen goth. speivan staan; volgens deze afleiding, gesteund door de mhd. schrijfwijze schaimen schaim voorkomende bij Schmeller Beijer. Wörterb. 3,362, heeft schuim van het schitteren en blinken zijnen naam ontleend. Wat de klinkers aangaat, ook hierin stemt on. hum met huim hummig overeen. Onze ui toch vervangt in huim de on. ù, evenals in füll vuil mùli muil brúnn bruin

dāfa duif en vele andere woorden , terwijl de u in hummig die gesloten ui vervangt , even als in krummel dukken bukken druppen grutter stut naast kruimel duiken buigen druipen gruite (bij Kiliaen) stuiten.

Door Grimm t. a. p. is ons woord met ijsl. at humma brommen en langs dien weg met goth. hiuhma hiuma menigte in verband gebragt. Hem scheen daarbij 't begrip ruisschen grondslag van hūm als schemering. «Gemakkelijk» — schrijft hij — «hecht zich aan het begrip der inbrekende overvallende nacht de voorstelling van een geruisch.» Als van zelve ontvalt mij hierbij de vraag: bewijst de eenheid van huim en hūm niet dat bij hūm als benaming der avondstond geenszins aan «geruisch» maar wel aan «schemerlicht» moet gedacht worden? doch wordt al deze vraag toestemmend beantwoord zoo ontveins ik mij niet dat er welligt eene hoogere waarheid in de woorden van Grimm ligt, daar de denkbeelden licht en geruisch bij nadere beschouwing te zamen vallen.

V. GERM.

Deze , bij Kiliaen als gherme ovis matrix , agna voorkomende diernaam , wordt nog te Amersfoort gebruikt blijkens 't programma der Veetentoonstelling aldaar van 15 September 1857 , waarin ik de zamenstelling germlammeren las en gaat op meer plaatsen van 't Sticht inzwang. In de overige gewesten van ons land schijnt dit woord onbekend , althans geen idioticon vermeldt het. Volgens Schmidt Westerw. idiot. wordt het in het Westerwald gōrmlamm en bij Koblenz gārmlamm uitgesproken. Onwillekeurig doet dit woord denken aan

Germepi, den naam dien Woerderland omtrent 800 jaren geleden droeg v. d. Bergh Handb. d. nnl. Geogr. 164. volgens al de uitgaven van het Utrechtsche register, welke lezing Mr. v. d. Bergh echter verdacht voorkwam. Förstemann Namenbuch 2,95 rekest dit woord tot affa, doch zonder van Germ-, hetgeen ik gerustelijk door lam vertolk, te spreken. Schijnbaar behoren tot Germ ook de plaatsnamen Garmerwolde in Groningen en Germer-huizen in Friesland, doch garmer-germer- zijn niet anders als de ohd. persoonsnaam Gari-mar speerberoemd. In Beijeren vinden we nog Germisch en Garmisch-au en in Pruissen Germen, behooren zij tot ons woord?

Zeer vele diernamen zijn afgeleid van woorden die schreeuwen beduiden; zoo zijn nnl. bul ijsl. gimbur lam on. blaer bok on. urri hond on. bekri noorw. baekre ram fransch bélier ram verwant aan on. at baula loeijen ijsl. at gabra blaten nnl. bleren schreeuwen on. urr gehinnik on. at bekra deensch at braege blaten fransch béler. Deze opmerking schijnt mij het rigtsnoer aan te geven tot de afleiding van germ. In het zweedseh toch beteekent gorma garma twisten gorm garm twist gormig twistziek, welk enkelvoudig woord ik meen te hervinden, doch met afleiding door isôn in het Zwabische girmsen ohd. germisôn? waarvan v. Schmid Schwäb. Wörterb. 231 twee voorbeelden uit Spreters Christliche Messe aanhaalt, er de gissing bijvoegende, dat het brommen schreeuwen beteekent. Hiertoe schijnt mij germ te behooren en dus de beteekenis oonschaap lam alleen toepassing te zijn op dit dier van een woord, dat even goed de naam van een ander dier had kunnen wezen. Dit laatste blijkt uit het on. garmr hond

Völu-Spa 41 als eigenaam gebruikt voor den hond, die huilende voor Gnípahellir ligt. In het IJslandsch krijgt dit garmr de beteekenis verscheurd kleed (Biörn Haldorsen ohw.), eene beteekenis die aan 't on. zoo geheel vreemd niet geweest is, daar het garmr in verband bragt met andere woorden b.v.b. mána-garmr fyris-garmr elris-garmr en aaneengeschreven hrottgarmr, woorden die nnl. gevoegelijk weêrgegeven kunnen worden door maanvernier npr. vurenhout-vernier storm elzenvernier vuur, wortelvernier vuur, in welk laatste gandr wolf soms garmr verplaatst. Eén met het ijsl. garmr is het Zweedsche gorm gärm overblijfsel van uitgeperste vruchten in dezelfde beteekenis: verscheurd, doch toegepast niet op een kleed, maar op vruchten.

Zoo even noemde ik gārma eenvoudig en girmsen afgeleid doch ook gārma schijnt mij afgeleid en wel door -m van ijsl. at gāra bespotten verscheuren gār spot gāri spleet nar, Biörn ohw. nog levende in noorw. gare dwerg Hallager 33 en prov. engl. geare nietswaardige Halliwel 1,395. Bij deze allen is ontegenzeggelijk verscheuren de eerste beteekenis daar zij de zinnelijke is. Van verscheuren op bespotten is de overgang zoo groot niet, we hervinden dien in nhd. fratzen bij Hans Sachs voor den gek houden midden engl. frete streek naast engl. to fret nnl. vreten, in ijsl. gis spot, naast het daarvan met -n afgeleide at gisna verscheuren, welk gis diensvolgens zijne oudere zinlijke beteekenis verloren heeft; over deze wisseling van beteekenis zie men Dietrich in Haupts Zeitschrift 10,215 vgg. En dat de beteekenis spot ook aan de afleidingen van 't voormelde at gāra niet vreemd is ge-

weest, schijnt mij ten overvloede, het ijsl. garmr homonauci te bewijzen.

VI. DAAUW.

Kiliaens woordenboek omvat niet alleen eene menigte nederlandsche woorden wier beteekenis en gebruik aan onze eeuw vreemd zijn, maar ook woordkoppelingen waarvan een gedeelte hem niet minder onbegrijpelijk is geweest dan ons de even bedoelde woorden. Tot deze zamenstellingen behoort onder anderen ook het woord dauw-distel, door hem vertaald met sonchus cicerbita. Nog geruimen tijd na hem bleef dit woord — hoewel onbegrepen — in gebruik, althans bij Chomel nitg. van 1778 hervind ik het onder de synonymen van «haasenlatuwe» en bij van der Trappen Herbarium vivum 2,425 op sonchus oleraceus als nnl. daauw-distel nhd. du-distel; andere sporen van dit woord heb ik niet kunnen ontdekken. Dodonaeus noch Muntinghe hebben het, welligt leeft het echter nog als provincialismus voort.

Reeds in het as. was deze zamenstelling bekend, daar heette ze thu-thistel; uit een hoogduitsch vocabularium van 1429 haalt Ziemann in zijn mhd. woordenboek dû-distel aan, hierin evenwel niet door Benecke-Müller gevolgd; als Luxemburgsch vermeldt Gangler dau-deschtel Lexic. d. luxemb. Umgangsspr. 99, terwijl we het eerste deel der zamenstelling hervinden in het lijflandsche thau-gras idiot. d. deutschen Spr. in Lief- und Esthland 237.

In het as. woordenboek van Eltmüller zoeken we ons woord te vergeefs; wel heeft hij thûfe-thistel met dezelfde

vertaling er achter, doch dit is of een ander woord of thûfe is voor thù verschreven, althans thù-thistel — 't welk bij Bosworth staat — komt als vertaling van lactuca voor in een as. glossarium door Mone anzeiger 7,132 medegedeeld; naar alle waarschijnlijkheid ontbreekt het dus bij Etmüller door dat hem deszelfs ware beteekenis ontgaan is. Schmeller Beij. wb. 1,375 schrijft op het woord daun groote hennipnetel: «vergelijk in elk geval voc. v. 1429 du-dystel lacticella»; moeten du en daun niet veeleer gescheiden en 't laatste tot dacisch *δύ* Goth. *deina* distel gebragt worden?

De eenige mij bekende verklaring van dauw is eene zijdelingsche van Kiliaen, die daauwdistel onder daauw ros plaatst en ten onregte, want nnl. daauw heeft as. engl. on. d nhd. t, terwijl dauw in de opgenoemde zamenstellingen in het as. met th en in het mhd. met d opent. Eene geheel andere beteekenis krijgt dauw zoo we onze zamenstelling vergelijken met de gelijkbeduidende ohd. mhd. sù-distel engl. sow-thistle oostfriesch sùge-diestel Stürenburg Ostfries. wb. 247 nnl. varkens-distel en naast lijfl. thaugras ons varkensgras plaatsen, dan krijgen we althans bijna zekerheid dat het eerste deel onzer zamenstelling een diernaam is en welligt laat zich van elders bewijzen dat het gelijkbeteekenend is met varken.

Tot deze gissing bragt mij Outzen daar ik in zijn Gloss. d. fries. spr. 144 las «jüs voor djüs zuidoostsch dys zegt men tot de zwijnen om ze te roepen.» waarmede prov zwee. isa, jisa me jos! jis locka svinen Lénstrom 'Ordbok ofver helsing-dialecten 12 wel een is; ik ga er toe over te onderzoeken of en in hoeverre dausch tousch, eene benaming volgens Schmeller Beij. wb. 1,402

v. Schmid Schwáb. wb. 115 Frommann mundarten 4,312 in Franken, Zwaben, Hennenberg en Ansbach aan de zeug gegeven en door Nemnich Polygl. Lexic. 105 als nhd. vermeld, met dit zuiddeens. dy één is.

Wat den beginklank aangaat: dys is zuiddeensch d. i. sleeswijksch of ook wel jutsch; dit laatste taal-eigen nu — en nog meer 't sleeswijksch, als digter bij 't vaste land gesproken — heeft duidelijke kenmerken van nederduitschen oorsprong, b. v. in de plaatsing van het lidwoord vóór het znw. en niet er achter, gelijk alle scandinafsche talen doen, uit welken hoofde de deensche regel voor de verschuiving der tandletters:

as.	th	d	t
nnl.	d	d	t
deen.	t	d	d

op 't sleeswijksch niet van toepassing is, 't geen, wat zijne nederduitsche elementen aangaat, met het nl. noodwendig op denzelfden trap moet staan. Beoordeelen we hier volgens den beginklank van dys, dan staat hij voor as. th en mogen we te dezen opzichte dys gerustelijk gelijk dausch stellen en dan is de d in dausch naauwkeuriger dan de t en th in tousch en thaugras. In middenklank stemt dys niet met dausch overeen, de deensche y toch is gelijk nnl. ou; doch juist de au in dauw is valsch, daar aan de woorden die mhd. en as. ù hebben — even als zij die mhd. iu en as. eá af eó hebben — wanneer de ù vergroft is in het nnl. ou en in 't nhd. au toekomt. Verbeteren we volgens dien regel dauw tot douw (gelijk ook kauwen beter kouwen geschreven wordt) dan krijgen we ook ten opzichte der klinkers dys=douw=dausch.

Wat het verschil van eindklank aangaat hierin meen

ik een verschijnsel te hervinden; waarover in te Winkels Taalmagazijn 4,296 door mij gehandeld is, dit namelijk dat de znw. even als de werkwoorden van herhaling onderhevig zijn aan verandering van afleidingsletters of, om ten opzichte van de s als afleidster met Grimm Gramm. 2,275 te spreken, «dat het onwortelachtige van de afleidende s dikwijls in 't oog valt, daar verwante woorden in dezelfde taal of dezelfde woorden in verschillende talen en dialecten haar missen. Herinneren we ons daarbij de aanmerking door hem t. a. p. gemaakt: «dat opvallend veel diernamen met -s zijn afgeleid» dan krijgen we veel waarschijnlijkheid dat de -s van dys, in dausch door de ch gesloten, niet tot den wortel behoort en derhalve 't verschil tusschen dys dausch en douw alleen hierin bestaat dat dys en dausch nadere afleidingen zijn dan douw en dan zoude het bewezen zijn dat het laatste varken beteekent en diensvolgens dauwdistel gelijkbeteekend is met engl. sowthistle en 't lijflandsche thau-gras met nnl. varkensgras.

VII KOON.

De Hoogleeraar Hamaker schijnt Akademische voorlez. 43 koon te beschouwen als verwant aan honderd kween ezv., eene dwaling die, als de andere, waarvan dit boek wemelt, op het tegenwoordig standpunt der taalstudie geene weêrlegging behoeft, buiten die welke door eene juistere beschouwing der zaken geschiedt. Nnl. koon oostfriesch kohn Stürenburg 119 is één met mhd. kouwe keel tiroolsch kuya kin Frommann mundarten 4,519 oostenrijksch koy koi kjo kin

keel Höfer 2,134 Loritza 76 Idiot. austriac. 86 lesachthalsch koi kin onderkin Frommann mundarten 3,118 beijersch koi kui onderkin Schmeller 2,273 nnd. keve. nfriesch kahi keel Outzen glossar. 152 wangerog. kiau-bunk kinnebak Ehrentraut fries. archiv 1,375 nnl kuw Oudemans op Brederode 199 kouwe kauwe keeuwe Kiliaen 314 320^a Plantijn ohw. kin wang mengl. chaw kinnebak Wright Prov. Diction. 300 deensch kiaeve kakebeen en evenals nhd. kiefer oostenrijksch gebel kebel kakebeen Höfer 1,278 kepler kijnzuchtig mensch Pott die Personennamen 627 as. ceaff os. kaff snavel mengl. chavyl prov engl. chavel chaul kinnebak Wright 300 Halliwel 242 nnl. kieuw kevel ditmarsisch keben kakebeen Quickborn 300 wangerog. kiving kinnebak Ehrentraut archiv 1,375 nhd. käfer nnl. kever prov engl. chafer Wright 296 Halliwel 238 verwant aan silezisch kifen knagen Frommann mundarten 4,175 Weinhöld Beiträge 42 Zwabisch kiefen knagen v. Schmid Schwäb. Idiot. 312 hennebergsch käue kakelen Frommann mundarten 2,465 nnl. kaeuen (later bekeeuwen) flaauw worden door gebrek aan lucht Oudemans op Brederode 165 nnl. kuwen Heimelijkheid 1382 kuwen keuwen keeuwen kievelen knaauwen bij Kiliaen. keuvelen kakelen De Jager werkwoorden v. herhaling 35 keffen kleefsch keveren herkaauwen Teuthonista 141 saterlandsch keuje met de kin bereiken kiuje nnl. kijven Ehrentraut Friesisch archiv 2,209 prov — engl. to chaw schelden Wright 300 to chow grommen Halliwel 248 to chavel kaauwen Halliwel 242 en eene eindelooze menigte anderen. De n van koon behoort diensvolgens evenmin tot den wortel als in nnl. leen falx bij Kiliaen naast on. le deensch lae, in nnl.

teen digitus pedis naast het stichtsche tee meerv. teeën
 bevestigd door ohd. cehun (3de naamv. meerv.) in 't engl.
 yaw kinnebak naast to yawn nnd. janen gapen Brem.
 Wörterb. 5,397 Richey 102 Stürenburg 90.97. Tot
 bevestiging van den door mij aangenomen overgang
 der klinkers in kouwe en koon strekke een woord welks
 n evenmin tot den wortel behoort: 't noordholl. oon
 in oonschaap Haarl. Courant 18†‡55 waarvan de werk-
 woorden: nnl. onen (16de eeuw) diet. warand. 3,77
 as. eánian engl. ean prov-engl. yean Halliwell 944-
 yene Wright 1036_b proden. ðnne ðna Adler pröve paa
 et bornholmsk dial. lex. 26 prov zwee. ðina ðna Ihre
 svenskt dial. lex. 125,128 en prov-engl. yeanling lam
 Halliwell 944_b. J. Grimm heeft, Gramm. 1³,368 gegist
 dat eánian zoude staan voor eácnian oeken vermeerde-
 ren, 't geen aldus door Ettmuller Lexicon 58 is over-
 genomen. Een tweede gevoelen uitte Grimm dat eánian
 uit eávjan zoude ontstaan zijn, daarbij een goth. avi =
 ooi = latijnsch ovis aannemende, 't welk wederom door
 Ettmuller Lexicon 60 zonder eene eigene meening voor
 te dragen wordt vermeld. Meer der waarheid nabij
 kwam J. Grimm, naar 't mij schijnt, toen hij Gesch.
 d. d. sprache 18 schreef «het as. eánian doet eenen
 naam van het lam onderstellen die van eov ovis afwijkt.»
 't Verwondert mij dat hem hierbij niet te binnen is
 gekomen 't walsch. oen bretonsch oan lam Hoeufft Fran-
 sche woord 297ª gaalsch uan lam Gael. dict. of the
 highland society 2,235 iersch u an lam Oreilly ohw.
 manksch eayin lammeren Cregeen dict. of the manks
 lang. 59^a. De gelijkstelling van ðnne met on. unga nnl.
 jongen door Dyrlund Udsigt over de danske sprogarter
 33 vermeld ik alleen als eene merkwaardigheid. Even

nu als nnl. uwe tot oon, zoo staat nnl. kouwe tot koon en gelijk naast ouwe en oon ooi, zoo staan naast kouwe en koon de bovengemelde koi koy kou kui kahi. Met gewone wisseling van d en w komt nog bij Kiliaen als hollandsch en friesch voor kuiden knaauwen; daar nu in de boven aangehaalde verwanten van kouwe de begrippen spreken en knaauwen meermalen elkander afwisselen, zoo durf ik voor vrij zeker aannemen dat het prov-nederl. kuijeren spreken De Jager Taalk. Magaz. 2,413 Drent. volksalm. 1839,194 Halbertsma Overijss. wb. ohw. en daarna gaan de Jager werkw. van herhaling 131 Taalk. Mag. 3,47 Te Winkel Taalmag. 2,214 holsteinsch kaiern gaan Schütze 2,212 helgolandsch keuern wandelen Frommann mundarten 3,28, door Bilderdijk, die kuijeren spreken van kuijeren gaan schijnt te scheiden, van kui = koe verkl. geslachtl. 2,148 door Dr. Halbertsma eerst van fransch queue staart in zijn Overijss. wb. afgeleid en ater de Jagers N. Archief 243 als frequentatief van kuden = qithan zeggen beschouwd, niet dan eene nadere afleiding van Kiliaens kuiden kaauwen is, althans indien spreken als oudere beteekenis dan gaan mag worden aangenomen.

VIII KEEST.

Teregt schrijft Weiland in zijn woordenboek: «dit woord was voor anderhalve eeuw en zelfs nog later veel meer in gebruik dan heden.» In 't mnl. laat het zich voor zoo ver mij bekend is alleen aanwijzen kij Ruisbroeck in; «die olie der ontfermhertiche was zoo vaste gheënicht den keeste siinre menscheit» v. Vloten Nederl. proza-

stukken 57 en in een oud blijspel, waar een boer eenen schipper antwoordt: «dat sal ick u segghen, smaect wel den keest» v. Vloten het Nederl. kluchtspel 62. Men ziet het, de oudste beteekenis kiem bij Kiliaen, al beteekent keesten ook nog alleen kiemen bij hem, was reeds in dien tijd overgaande in die van pit, merg, kern, eene beteekenis waarin het woord ook nog bij Cats voorkomt bv. «hier is van all's het merg en ook de regte keest» uitg. van 1843 8,47 en in andere voorbeelden bij Weiland ohw. en bij Hoeufft Proeve van bredasch taaleigen 286 te vinden. Deze verandering van beteekenis ontslipte Bilderdijk toen hij Verkl. geslachtl. ohw. schreef: «'t woord beteekent het innige van iets.» en dit gaf aanleiding tot de etymologische fout, die hij beging door verder te schrijven: «en is uit geest verbasterd». Grondt Bilderdijk zijne etymologie op een verkeerd woordbegrip, Weiland daarentegen vestigt op een onjuiste afleiding eene verkeerde woordverklaring, schrijvende: «misschien is het van kiezen, zoodat het de keur van iets, het beste zal zijn».

Keest is een weinig verspreid woord. In het ohd. treffen we het aan, alhoewel niet in eenen letterlijk er aan beantwoordenden vorm, doch met den klinker van den tegenwoordigen tijd, terwijl het nederl. dien van den verleden tijd toont, nl. in chîst germen semen vrumi-chîst primitiae, ur-chîst reditus, allen bij Graff ontbrekende, doch door mij aan Grimm Gramm. 2,198 ontleend. Getrouw aan dien klinker bleef het hd. in zwits. cheist keist kiem zaad Frommann mundart. 2,372 Stalder 2,94 weenensch keust zaad Loritza 73a, het laatste met eu voor ei, die in het weenensch

somtijds wisselen bv. in freudhof en keuen voor freidhof kerkhof en keijen werpen, als ook het boeken-hoogduitsch af en aan doet volgens Grimm Gramm. 1°,225. Aan de tegenovergestelde zijde van het duitsch sprekende Europa hervinden wij 't in prov-engl. en schotsch keisty wellustig Wright Prov. Dict. 609 Motherby 101a, waarmede men vergelijkte Stalders keisten, met eene ei die moeilijk te beoordeelen is, daar die tweeklank in 't schotsch evenals in 't engelsch verscheidene klanken vervangt. Opmerkelijk hebben het zwitsersch, oostenrijksch en schotsch de oude zinnelijke beteekenis vastgehouden, doch het nederlansch die reeds vroeg met eene meer geestelijke verwisseld.

De ware beteekenis des woords eenmaal erkend zijnde, zoo ligt ook eene afleiding voor de hand die, vergis ik mij niet, meer steek houdt dan de bovengemelde van Bilderdijk en Weiland. Bij het schrijven zijner grammatik in 1826 bleef J. Grimm in 't onzekere of kiem ontsprong uit kei-an of uit den wortel keis-waaruit dan keis-an keis-ama en keis-ads en uit beide laatste met verlies van den spirans des wortels chîmo en chid zie deel 2,147.198. In 1847 hield E. Schultze in zijn Gothisch glossarium 182^b nog aan dit keian vast, en ten onregte naar 't mij schijnt. Het boven behandelde keest toont duidelijk dat de wortel van kiemen keisan is, waaruit het zelf ontstaan is door afleiding op -t. Bij Grimm Gramm. 2,201 moeten derhalve begonst komst vangst verlangst en andere, die daar misplaatst zijn, omdat hunne s onorganisch is, vervangen worden door keest. En dat kiem uit keis-an ontstaan is wordt ook nog bewezen door eene afleiding op -m nl. 't prov-engl. to chissom uitspruiten Halliwell 1,247.

IX ERK.

Een der woorden die aan de meeste en sterkste vormveranderingen onderhevig zijn is ohd. antrecho mhd. antreche hennebergsch antricht antracht antraeger Frommann mundarten 3,131. 4,316 marksch ännerk Frommann 5,62 nnl. endtrick Kiliaen 138b on. andriki allen in de beteekenis anas mas.

De eerste ontstond volgens Grimm Gramm. 2,516 Wörterb. 1,502 Pott die personennamen 672 door wegwerping der twee eerste letters en wordt alleen in de nederduitsche en noordsche tongvallen gevonden nl. nenl. drake göttingsch drake Schambach gött. idiot. 47 prov.-deen. drage Molbech. dial. lex. 15.81, 't laatste wel vrij zeker van nederduitschen oorsprong; dezen wisselvorm kan men als een' verminkten beschouwen.

Zucht tot zamentrekking vertoont zich reeds in den boven aangehaalden markschen vorm ännerk, doch veel meer spreekt die uit het westfriesche ark Wassenbergh Taalk. Bijdragen 1,11 nnl. erk Chomel 590b, een woordvorm die mij overigens als nederlandsch ten eenenmale onbekend is; dat ark zamentrekking is was Wassenbergh duister, daar hij het zoekt te vergelijken met het onder I door mij behandelde erpel. Vrij zeker ontleent L. Erk, in Mannhardt Germ. Mythen 254 noot 5 vermeld, aan dit woord zijnen geslachtsnaam. Gelijke zamentrekking als in eenderik-erk hervindt men in engl. Harry voor Henderik vgl. Pott die Personennamen 127.567, in zekere mate — daar hier de afleiding -ik ontbreekt — in nnl. aër voor ander en eene dergelijke in Zalk uit Santlike, gelijk 't vroeger heette, welks laatste deel -lik blijkt den wisselnaam San-

debeeke voor lake beek staat en in malk-ander voor manlic-ander. Eene tweede zamentrekking onderging antrecho nog nl. tot zweedsch anke angelnederd. aenk Tuxen det plattyske folkesprog i Angel 43, 't welk Holmboe det norske sprogs vaes. ordforr. 376 met eend gelijk stelt. Dezelfde zamentrekking heerscht in noord-hollandsch Henk voor Henderik.

Bij den grooten rijkdom van namen voor de eend, zoo wel in de soort als geslachtsverdeeling, dien het nederduitsch en inzonderheid het nederlandsch bezit, is 't opmerkelijk dat er buitendien nog zoo vele bijvormen van dit woord ontstaan zijn.

X. MAAL.

De strijd tusschen J. Grimm en Leo of de glossen op de Lex Salica al of niet duitsch zijn, vergis ik mij niet, nog altijd hangende, is voor de nederlandsche taalstudie van groot belang. Vele toch der stammen die onder Chlodwig Frankrijk zijn ingerukt, waren van nederlandschen oorsprong en vroeger bewoners van de IJsselstreken. Ook buiten hen heeft wel vrij zeker menig Nederlander op 't vernemen van Chlodwigs plannen zich bij zijne naar roem en roof begeerige scharen gevoegd.

De overweging hiervan — dat we in franksche taalproeven de oudste gedenkteekens van het nederlandsch mogen begroeten — doet ons het gemis er van te meer betreuren en, als ik zoo even aanstipte, den strijd in Duitschland over de glossen op de Salische wet gevoerd van te hooger gewigt achten.

Onder die glossen komt ook voor het woord malia

mala maia, waarvoor Grimm eerst «in alia» wilde lezen, als verkorting van «in alia mente» «autrement», daar 't volgt op een woord dat kenbaar koe beduidt en er dus naar zijn gevoelen een woord had moeten volgen — 't welk hij veronderstelde dat verloren was geraakt — dat eveneens koe beteekende; zie gesch. d. d. sprache 384 Joh. Merkel Lex Salica XX. Daar echter na dit veronderstelde «in alia» niets volgt en mala [op twee van de vier plaatsen waar 't voorkomt zonder een ander voorafgaand znw. in de beteekenis «koe» staat, zoo liet hij op beide aangehaalde plaatsen dit gevoelen vallen, om het Leo toe te stemmen dat mala malia maia, welke dan ook de echte schrijfwijze wezen moge, vacca beteekent.

Geheel eenig in hunne soort — doch juist niet wiskundig — zijn de gronden die Leo Ferienschriften 2,306 aanvoert om te bewijzen dat malia keltisch is, dit toch moet het doel wel wezen der behandeling van dit woord in zijn opstel Die malbergische glosse. Na 't geen hij bewijzen zal vooruit stilzweigend als grondslag zijner bewijsvoering te hebben aangenomen, vervolgt hij «doch in 't iersch is het woord verloren» en verwijst naar 2,278 zijner Ferienschriften, waar hij zegt dat het gael. malta malda malla zacht in 't iersch ook tot naam eener koe *kan* gediend hebben. Het franksche malia is dus keltisch omdat het iersch aan 't gael. bijv. nw. malla een znw. in de beteekenis koe *kan* ontleend hebben (hoewel hij geen voorbeeld bijbrengt dat eenig dialect het gedaan heeft) en omdat dit onbewezen woord verloren is, 't geen te meer de aandacht trekt daar 't iersche woord, waaraan die benaming der koe zoude ontleend zijn — en dus 't oor-

spronkelijke, bij vergissing vermeldt Leo het op bl. 278 niet — nog bestond toen Oreilly in 1817 zijn woordenboek uitgaf nl. malla modest malta, mild soft modest. Ter andere zijde geeft Leo aan Grimm toe dat zijne afleiding van gaal. maolog hoornlooze koe te verwerpen is, 't geen vooruit aannemelijk was daar 't zich niet denken laat dat de salische wet onderscheid maakte tusschen gehoornde en ongehoornde koebeesten. Buitendien schijnt mij de boven aangehaalde bewijsvoering van Leo niet anders dan eene poging om Grimms nader gevoelen dienaangaande, als zich verwachten liet met verwerping van den deutschen oorsprong, op keltischen bodem over te planten. Grimms tweede verklaring van malia is dat het nabij ligt aan beijersch moll stier rund Schmeller 2,568 zwab. malle v. Schmid 389 tiroolsch mullebulle springstier Frommann mundarten 3,331, 't geen hij verwant acht aan nnl. zwits. mollig, een in hd. dialecten volgens Frommann 3,471 wijd verspreid woord en gaal. maol dwaas; zie J. Merkel Lex Salica XXI. Gesch. d. d. sprache 384. Ter vergelijking hiermede had kunnen bijgebracht zijn. prov-engl. mulley koe Wright Prov. dict. 688, 't geen wel vrij zeker verwant is aan prov-engl. mully loeijen Wright t. a. p. noorw. mulla mommelen Aasen Ordbog 318 zweed. mullra brommen (van den donder) met afleiding op -r.

Zijn ook die woorden schijnbaar gelijk aan malia, dat ze er één mede zijn kan niet voor zeker worden aangenomen, de vokalen toch verschillen in het oog loopend, daar die, als Leo aanmerkt, in malia zuiver is. Doch dit bezwaar bestaat niet omtrent een Geldersch woord nl. maal möl in de beteekenis «koe van geen of slechts een kalf» te vinden in Dr. de Jagers Taalk. Mag.

2,426 Geld. Volksalm. 2,46.47. Hoewel aarzelend waag ik het een stap verder te gaan. Hoe, indien dit salsische mala eens stak in 't raadselachtige mnl. watermael Reinaert 5220 (uitg. v. Willems) en dit welligt gelijkbetekenend ware met mnl. watervar Reinaert 1863, waarmede Grimm, Willems nog Jonckbloet weg geweten hebben? Er vóór spreekt het Kiliaensche varre stier, hoewel ik geen nederl. vorm var kan bijbrengen, ofschoon ohd. far Graff 3,663 en oud-noordhumbrisch farr Bouterwek die vier Evang. 316 — een vorm die nog in de XIII communi gangbaar is volgens Schmeller cimbr. wb. 118 — dien wel doen vermoeden; er tegen spreken 't onzijdige lidwoord, 't verschil tusschen stier en koe en 't woord «waterhoen» waarmede de proza «watermael vertolkt. Over 't onzijdige lidwoord zou ik 't ligtst heenstappen uit aanmerking van «dat musont» Rein 5195 «dat maerter» Rein. 1596 «dat butseel» Rein. 1863 «dat eencoren» Rein 1864 en de nog heden gangbare jagersuitdrukking «het haas.» Ook de vertaling van 't proza door «waterhoen» schijnt mij van minder gewigt, daar 't even goed «watermael» vervangen als vertalen kan.

Hoe 't met dit alles zij, naar den oorsprong van malia maal te raden waag ik zelfs in de verte niet, doch verwantschap met mollig komt mij wegens den stand der klinkers onaannemelijk voor.

Wat thans de vraag aangaat of mala keltisch is, ik geloof dat het antwoord geen ander kan zijn, dan dat mala, 't geen zich in geene der keltische talen laat aanwijzen, maar nog in 't geldersche maal voortleeft, een duitsch woord is.

XI ESPINK.

Dit woord vind ik bij Kiliaen 141a 235a onder de vormen *espink hespinge* in de beteekenis boot, waarmede overeenstemmen *lubeksch en pommerensch espink* Brem. wb. 3,318 *Dähnert plattdeutsch* wb. 208 en *mdeen. esping* Molbech dansk gloss. 1,189. Weiland vermeldt het nog en voegt er bij: «zie pink». Een ieder zij gewaarschuwde daar niet te zien omdat er niets te kijk is. Deze verwijzing doet mij denken dat Weiland aan koppeling uit *es* en *pink* dacht; zoo ja, dan ten onregte.

Het eveneens nog bij Kiliaen voorkomende *weidelinck* nhd. *weidling* (bij *Dasypodius*) boot zwab. *weidling* vat schip v. Schmid schwäb. idiot. 522 oostenr. *weitling* aarden vat Höfer 3,282 kennelijk door *-ling* van nhd. *weide salix* afgeleid en on. *eikja Sveinbiorn Egilsson* Lexicon 124 *mdeen. ndeen. ege noorw. eikja eike Aasen* Ordbog 77.625 *bremensch eke mlatijn eikia eka* Brem. Wb. 7,299. 5,362 schip, boot reeds door Molbech dansk ordbog 206 van on. *eik ndeen. eeg eg nnl. eik* afgeleid, doen mij voor zeker aannemen dat *espink* door *-ink* is afgeleid van *esp* en oorspronkelijk al dat gene beteekende wat van *espenhout* gemaakt is en dat derhalve de beteekenis «boot» slechts toepassing op een bijzonder geval is, evenals die van «*mont*» op *zilverling*.

't Zelfde geval, dat voorwerpen hunnen naam ontleenen aan de stof waaruit ze gemaakt zijn, hervinden we in as. *äsc lans* schip ijsl. *askia askr* prov-deen. *ask* Molbech dansk dial. lex. 20 *houten* vat prov-zweed. *askja äskja* koornmaat Russwurm *Eibofolke* 2,314 *pommerensch asch* Dähnert plattd. Wb. 17 *nnd. ascher*

aesch nasch Schütze holst. idiot. 50 doos oostenr. assach houten watervat Höfer 1,47. beijer. asch schip Schmeller Beij. wb. 1,122 't welk Rask Undersogelse 289 ten onregte in 't grieksche ἀσκόξ lederen flesch meende te hervinden, doch die allen uit esch fraxinus ontstaan zijn; en terwijl deze beteekenissen nog alleen wisselen tusschen schip, lans en vat beteekent in 't zweedsch ek eik volgens Dalin Ordbok 1,387^a in de derde plaats alles wat van eikenhout gemaakt is. Men vergelijke over dit alles het schoone artikel «asch fraxinus» van J. Grimm in het deutsches wörterbuch.

De vorm waarin dit woord aan 't hoofd dezes gesteld is ontleende ik aan Weiland: ze is echter de ware naar den tegenwoordigen toestand onzer taal niet, daar 't, indien het thans in gebruik was, ongetwijfeld esping zoude luiden, een vorm dien we reeds in Kiliaens hespingge zien doorschemeren.

XII PRIKER.

In de diesche doctrinale verhaalt Salomo van de weelde waarin hij leefde. Hij spreekt daar van de gebouwen die hij stichtte, van zijne wijngaarden en hoven, van zijn knechten en maagden, van zijn vee en de stapels zilver, goud en edelsteenen die hij zich verzameld had, en zegt verder te bezitten 3,147 vg.

Zangers en zangerssen,
Prikers en prikerssen.

Beide laatste woorden zijn door Dr. Jonckbloet in het glossarium opgenomen met bijvoeging van een vraagteeken, waarop voor zoo ver mij bekend is, nog geen antwoord is gevolgd. Volgens Hoffmann Gloss.

belgicum ohw. komt echter in G. Meuriers Vocabulaire François-Flameng ao 1557 het woord priking voor met de vertaling «pompa est laus vel gloria post victoriam», 't welk blijkbaar een nabestaande van ons priker is. Beteekent priking zegezag, wat kan dan priker anders beduiden dan «lofzanger eens overwinnaars» en vandaar «lofzanger in 't algemeen», en welke beteekenis zou te dezer plaatse beter voor ons woord passen? Dat prikersse het vrouwelijke van priker is, evenals zangersse van zanger, valt ieder in 't oog. Deze transitive beteekenis schijnt aan 't werkwoord prijken, waarvan priking en priker kennelijk afstammen, vooral te Antwerpen eigen geweest te zijn, daar toch leefde Decker, de schrijver der Doctrinale en gaf Meurier zijn Vocabulaire uit, terwijl de intransitive beteekenis pronken pralen blijkens Kiliaen en de voorbeelden door Weiland ohw. bijgebracht meer hollandsch schijnt te wezen.

Dr. Halbertsma Aanteek. op Maerlants Spieg. Histor. 120 beschouwt prijken als verwant aan mnl. prike strijd mnl. prikken en pracht, waarvan Weiland ohw. niet ver af is als hij schrijft «dit woord schijnt verwant aan het oude pragen of progen, het stamwoord van pronk, pracht, praal». Hoewel ik geene afleiding weet die mij meer behaagt, kan ik er mij toch niet geheel mede vereenigen. Over 't geheel heeft prijken, dat in geen ander duitsch dialect gevonden wordt, een vrij uitheemsch voorkomen.

XIII. SIDDEREN.

De spelling van dit woord in 't nnl. — mnl. komt het voor zoover mij bekend is niet voor — is vroeger zeer onzeker geweest en wankelde tusschen sitteren zitteren tzitteren De Jager Handl. tot de staten-overz. des bijbels 136 Werkw. v. herhaling 153 citteren tsitteren tseteren Kiliaen 98^a 685^b, alles duidelijke blijken, dat het bij ons evenmin inheemsch is als in het deensch waar het zittre luidt. Ongetwijfeld moest het nnl. sidderen deen. sittre wezen, blijkens ohd. zittaron keusch zederen Frommann mandart. 3,60 silezisch tettern Weinhold Beiträge 98 ijsl. titra Þiörn 2,384 noorw. tittre Aasen Ordbog 634, allen in de beteekenis van nnl. sidderen en waarmede Lénstrom Ordbok ofver helsing-dialecten 31 te regt vergelijkt prov.-zweed tittra glimlagchen, 't geen één is met nengl. titter meesmullen. De ts tz of c in de bovengemelde vormen van ons woord, thans door t s of z uitgedrukt, komt in 't nederl. in vijf gevallen voor.

1°. Voor de t en s of d en s in koppelingen b.v. tser tsamen tseffens tsedert tsoms tsommigen tsavonts Halbertsma op Maerlant 36 tsire ald. 202. tsestige en tseventig tsaer- of tsarmeer Limborch Glossar. tsaer-lanc Willems Vlaem. lied. 22 voor des heeren te zamen te zoo effen te sedert te soms de sommigen des avonds te zijner te saermeer te saerlanc os. antsibunta. Tsestige verklaart Dr. Brill Nederl. spraakl. § 27, 1: 2) als de zestige; even zoo oordeelen Dr. Halbertsma Naoogst 169 Dr. de Jager Handl. tot de staten-overz. 112 en Bilerdijk Verscheidenh. 4,49 over de t voor zestige zeven-

tig tachtig en tnegentig. Dat de t in tseventig, evenals die welke nnl. altijd voor tachtig en soms voor tnegentig gehoord wordt, uit ant- ontstaan is, blijkt uit os. antsibunta Heliand 5,2 onhumbr. unsefuntig Bouterwek Evangelien 385 en os. antahtoda Heliand 15,19 mnd. zachzig Haupt 1,11. Hoewel zich, voor zoover mij bekend is, geen vormen van tsestig met een voorzet ant- of hund- (gelijk dit praefix in 't as. luidt) laten aantoonen en de getallen van 20 tot 60 in 't goth. ohd. as. en os. geen praefix hebben, maar wel het suffix goth.-tigus ohd. -zuc as. os. -tig, zoo schijnt mij deze t toch geen overblijfsel van 't lidwoord, maar wel degelijk uit ant- ontstaan. Dat dit tegen den regel is, wederlegt mijne stelling niet, want is het gebruik van 't suffix in de nieuwere talen van 20 tot 90 en niet tot 60 niet evenzeer tegen den regel?

Tot deze met ts openende woorden behooren ook nog tsierixe tsciedamme en andere, te vinden bij Bormans St. Christina 80.

2° Voor de hd. z as. t in : α Nnl. tseghe sege Kiliaen 685^b ohd. ziga mhd. zicke nhd. ziege beijer. zekke Schmeller Bay. wb. 4,233. fallerslebensch zicke Frommann mundarten 5,302 gött. zege zick zicke zicken Schambach gött. idiot. 308 geit ohd. zikkin as. ticcen onhumbr. tiegen Bouterwek Evangelien 380 bok. Volgens Grimm Gesch. d. d. sprache 144, waar hij sege meent weder te vinden in den dacischen plantennaam sicupnoex, is de hd. z onregelmatig. De verwarring in de beginletters schijnt niet minder als die in de middenmedeklinkers op ontleening te wijzen; moet hierbij niet het esthnische sic bok in aanmerking komen? Volgens Leo Ferienschriften 1,42 is 't ontleend uit gaal. seagha geitenbok,

een bijv. dat eigenlijk nieuwsgierig beteekent. β Mnl. tsairt Minnenloop 2,1109 saert Niederl. geistl. lieder No. 81,8 teder nnl. saerd sard tsaert taert teder taertig zuur Kiliaen 547.549.660 ohd. mhd. zart teder as. teart ruw prov-engl. taert ruw scherp pijnlijk Halliwel 854 mnd. zart tsart tzaert Ein leich vom Niederrhein (Haupt 3,218 vgg.) 29. 69. 87. 121. 124, waarbij wederom 't nederl. tusschen hd. en as. staat, zoo wat de beteekenis als wat den beginklank aangaat. Het aanmerkelijk verschil van beteekenis zacht en ruw komt ook voor in zwab. räs v. Schmid Schwäb. idiot. 425 oostenr. rasz Höfer 2,17, uit welks algemeene beteekenis «op de tong bijtend» volgens v. Schmid zoo wel die van zout als zoet ontstaan is. γ Nnl. tsech Oudemans op Bredero 524 sech Kiliaen 579^a geldersch sek secht de Jager Taalk. magaz. 2,425 drentsch sech gastmaal, 't welk hd. met z opent in mhd. zēche nhd. zeche zwab. zich v. Schmid Schwäb. idiot. 548 Schmeller Bay. wb. 4,218 boh. cech Palkowitsch Wörterb. 94 serbsch zeha Gutschmann deutsch-wind. wb. 455. ceh Richter Illyr.-deutsch. wb. 1,53 hongaarsch ceh Ballagi Wörterb. der ungar. spr. 75, 't welk Schmeller t. a. p. en Ziemann mhd. wb. 677 van ohd. zēhon zamenvoegen afleiden; een gevoelen dat veel waarschijnlijkheid heeft; daar 't gelijkbeteekenende boheemsche porádek, samenhagende met porádam ordenen Palkowitsch 1639 serbsch porediti Gutschmann 209 Richter 1,295, zoowel rij als gilde beteekent.

3° Voor de slavische z in nhd. zagen pommerensch zagen Dähnert plattd. wb. 560 mnl. verschagen St. Lutgardis 3,249 verssagen Meyers leven v. Jezus 1,27. 239 lausitzisch verzaschelen Anton Görlitz. schulprogramm

van 1829 bl. 13 bang worden, volgens Grimm Rechtsalterhümer 444 ontleend uit russisch zajatz boheemsch zagie opp.-sorbsch zajac Schmalder deutsch-wend. wb. 65 Serbsch zec Richter 1,264 sez saiz Gutschmann 549. 551 haas, aan welk sagen althans serbsch szagam ik word bang Gutschmann 459, 't geen ik in 't nieuwere woordenboek van Richter niet hervind, en ned.-sorbsch tschach vrees Zwahr Niederlausitz-wend. wb. 365 beantwoorden.

4° Voor de s ch en c der romaansche talen in: α Tsisen Ypey en Ackersdijk Taalk. aanmerk. 89 De Jager Handl. ohw. ital. sischare Grieksch $\sigma\lambda\zeta\omega$. β Tsaken Ferguut 3014. 3479 spaansch sacar oudfransch sacer saeher trekken nfr. saccade ruk in de bek van een paard, waarin reeds de voorgestelde t bewijst dat het niet één is met goth. sakan, als Prof. de Vries in de Jager Archief 2,131 op nog andere gronden bewezen heeft. γ Tsout Leken Spiegh. 1,44,4 latijn solidum. δ Tsarels Stoke 7,129 volgens hs. A., fransch Charles, een duitsch woord in uitheemschen vorm (eene ziekte waaraan vooral eigennamen onderhevig zijn). ϵ Tsaerter Leken Spiegh. 3,14,22 van fransch chartre. ζ Tsijs Limborch 2,824 tzijs Serrure museum 2,62 chens Stoke 1,1038 nml. tzijs latijn census. η Tsop Leken Spiegh. 2,5,87 var. fransch cap chap-eau van latijn caput en θ Tsinxen Brusselsche keur 159 van fransch cinq.

5° In de nog onverklaarde mnl. woorden: α Tsau Truwanten 29 en β Tsuffen Maerlant spiegh. histor. 2,383⁹⁹, 't geen Dr. Halberstma Aanteekeningen op Maerlant Inleiding 103 van on. at sofna slapen, doch Overijs. wb. op suf van sefa ziel herkomstig acht; afleidingen welke mij geen van beide voldoen.

De slotsom van mijn onderzoek is, dat ts als aanvangsletters van een woord in 't nederl., behalve waar ze in de gevallen onder 1 vermeld door zamensmelting van meerdere tot één woord ontstaan zijn, in de voorbeelden onder 2 opgegeven, en waartoe ook sidderen behoort, door ontleening uit andere duitsche dialecten en in de voorbeelden onder 3 en 4 door overname uit verwante talen zijn veroorzaakt, waardoor 't vermoedelijk wordt, dat de woorden onder 5 vermeld ook van uitheemschen oorsprong zijn.

XIV. BUIS.

Terwijl in *Bilderdijs Verklarende gestachtlijst* dit woord geheel ontbreekt, vindt men bij *Weiland* niet anders dan dat het vrouwelijk is en «een kort rokje» beteekent dat de zeelieden gemeenlijk dragen. Toch heeft reeds *Kiliaën* het als hollandsch, schrijvende *buys gherneytken* holl. *sagum sagulum*, waarmede overeenkomen 't *drentsche buis* in de beteekenissen kleedingstuk voor mannen en vrouwen en gewoon *boerenbuis* *Drent. volksalm. 1847, 176* *groningsch buis* als *vrouwenkleed* *Groning. volksalm. 1840, 41* *Laurman Bijdragen 10*, blijkens 't *westfries. buis zak* in *mans of vrouwenkleederen* *Wassenbergh Bijdragen 1, 23* één met *groning. buuts buitze zak* in *vrouwenkleeren* *Gron. volksalm. 1839, 30* *Laurman 10*. Deze afwisseling der beteekenissen kleedingstuk en zak heeft ook plaats in het woord *zak*, dat bij *Kiliaën* nevens zijne tegenwoordige beteekenis ook nog die van *sagum*, *vestis* genus heeft. Hierop steunende aarzel ik niet voor één met *buis* te verklaren *ohd. phoso mhd. phose as. pose puse on-*

humbr. pose Bouterwek Die vier evangel. 368 hamburg.
 pasen Richey 181 noordfr. paase Outzen Gloss. 243
 oostfr. būs Stürenburg 26^a ijsl. posi Biörn 2,174 deen.
 pose Zweed. pāse prov-zweed. pusa pussa Russwurm
 Eibofolke 2,234 zak beij. pföseln Schmeller Bay. wb. 1,324
 tirool. pfösen Frommann mundart. 4,331 kousen. Even
 als vele namen van kleedingstukken tevens met de zaken
 zelve aan de keltische en latijnsche volken ontleend zijn ,
 zoo is ook dit woord reeds aan Grimm Gramm. 3,449
 onduitsch voorgekomen en niet minder daar het met p
 opent. Dit geeft mij nog meer moed om het voor ontleend
 aan de keltische talen en wel een te verklaren met walsch
 pais corn. peis jak Leo Feriensch 2,263 ier. peas pea-
 san , door O'Reilly vertaald «a purse».

Ten onregte hebben Leo t. a. p. , Müllenhoff in Haupt
 10,560 en Diefenbach Goth. wb. 1,355 met wal. pais
 corn. peis vergeleken Grieksch *βαλίνη* goth. paida ohd.
 pfeit — Leo schrijft dat het ohd. niet voorkomt — mhd.
 pfeit Frommann mundart. 4,294 Benecke-Zarncke 2,487
 oostenr. bfoad Castelli Sämmtl. werke 11 Gloss. pfaid Höfer
 2,320 Loritza 98 beij. pfait pfaid Schmeller 1,202.325
 lesachthal. pfät silezie pfeitel tirool. pfoat Frommann
 4,484.486 hong.-duitsch pfod Schröer Beitrag 35 cim-
 brisch foat Schmeller Cimbr. wb. 121 os. pēda as. pād
 prov-zweed. paida Ihre dial. lex. 150, die veeleer één
 zijn met gaal. peiteag a waistcoat Gaelic dict. of the
 Highland-society 1,717 iersch peiteog a short jacket
 O'Reilly ohw. en finsch paita Renvall 2,43. In zijne
 Gramm. 3,447 heeft Grimm reeds gegist dat het leen-
 woord is, doch schrijft tot mijne verwondering «in as.
 mangelt es». Diefenbach goth. wb. 1,355. 2,756 en Outzen
 fries. gloss. 249 willen dit paida hervinden in nml.

pye puyck Kiliaen 510^a aken. pei Müller-Weitz 177 bremen. pye Brem. wb. 5,311 holstein. pei pii Schütze 3,201 osnabr. pigge pyke Strodtmann 152,160 hamburg. pey 182.369 Richey pommer. pije pige pijken Dähnert 348 menzl. pie Molbech dansk dial. lex. 405 prov.-engl. pea Brocket Gloss. of north-country words 2,68 noordfries. pie pei Outzen 249 oostfriesch pee pi Stürenburg 173^b helgoland. peik Frommann mundart. 3,29 prov.-deen. pie piig Molbech dial. lex. 405,691 prov.-zweed. paja pig Ihre dial. lex. 130,132 ezv. , een gevoelen dat ik niet gaarne zoude onderschrijven, omdat blijkens de meeste vormen eene g of k aan 't woord ontvallen schijnt en er zich bestendig de beteekenis «grove stof» aan verbindt, welke Kiliaen, Weiland en Schütze als de oorspronkelijke aangeven.

Niet anders schijnt het met nnl. baaitje gelegen, dat door Dr. Halbertsma Overijss. alm. 10,247 ook met paida is vergeleken, terwijl 't overdragt is uit nnl. baai oostfriesch bajе baai Stürenburg 9^a nhd. boi Nemnich waarenlex. 145, hetgeen J. Grimm Deutsch. wb. 2,229 omschrijft met «die undeutsche benennung eines lockergewebten wollenen zeuges».

Om weder op buis terug te komen, opmerkelijk is zijn b tegenover de p der verwante talen, en tevens een bewijs dat het uitheemsch is; even als de p in nengl. wangeroog. peurs Ehrentraut archiv 1,385 naast nengl. burse nnl. beurs nhd. burs uit lat. bursa = crumena e corio facta, en de b in 't noordfriesch birk park Outzen glossar. 32 naast as. pearroc nnl. park perk, en in ijsl. bik deen. beg noordfries. beeg in beegmörkt stikdonker Outzen 23 naast nhd. pech nnk. pik uit grieksch πίσσα littausch pikkis.

XV. LEEUWERIK.

Ohd. leraha lericha lercha Graff 2,245 mhd. lewerch lëriche lërche lërke later lërche Benecke-Müller 1,965 leroch Vocab. ex quo van 1452 Frommann mundart. 4,291^a nhd. lerche oostenr. lerche Höfer 2,208 lere Loritza 81^b beij. lërk lerkel Schmeller 2,489 cimbr. (VII communi) lëbercha Schmeller Cimbr. wb. 142.

Hessisch löwenecker Frommann mundart. 4,31 aken. levering Müller-Weitz Achener mundart 141. westerw. löweckerche Schmidt Westerw. idiot. 64 luxemb. léwäckelchen Gangler Luxemb. umgangs-spr. 271 holstein. lewik lewiken Schütze holst. idiot. 3,29 hamburg. leiwak lurk Richey 152 leverken Schütze 3,29 bremen. leverke Brem. wb. 3,59 pommer. lewark Dähnert 275 gött. lërke lëreke Schambach Gött. idiot. 122^b franksch-henneberg. larche lerchè Frommann mundart. 5,68 westfaalsch lauberken Nemnich Polyglottenlex. 1,140 marksch lewerik läiwerk lewek Woeste Volksüberlief. 101 Kuhn zeitschr. 2,199 Schambach Gött. idiot. 122^b kleefsch lewerick lerick Teuthonista ohw. oostfries. leverke Stürenburg 155^b wfries. ljuerck Epkema op G. Japicx 276 lieurk Wassenbergh Bijdragen 1,56.

As. låverce mengl. laverock laverok laverk prov.-engl. laverock Halliwel 508^b engl. laverock leverock lark schot. laverock Motherby 109.

Mnl. leewerke Serrure Museum 1,87 liwerke Limborch 7,188 nnl. leeuwercke leewerick lewerick lauwerick lewerck lercke leenwerck Kiliaen 345^a 347^b leefwerck bij Rodenburgh, leeuwerck leeuwerick bij Plantijn, leeu-

wercker (Bolognino Geestelijcken leeuwercker te Antwerpen 1645 uitgegeven).

On. levirki Sveinbiörn Egilsson Lexic. 513 zweed. lárka deen. lérke.

Portug. laberca Schmeller Bay. wb. 2,489.

Ier. laireog Kuhn Zeitschr. 6,192.

Niet minder uiteenlopend dan deze verschillende vormen zijn de afleidingen welke van dit woord gemaakt zijn, tot eindelijk, mijns bedunkens, de ware gevonden is. De voornaamste daarvan zijn de volgende:

1. Wackernagel Haupt 5,14 stelde het gelijk laiswahha vorenbewaakster, 't geen J. Grimm Deut. wb. 2,283 eene «hübsche deutung» noemt, doch bestreden door as. láferce en on. lóa.

2. A. Pictets meening Kuhn 6,192 komt kortelijk hier op neder: a. de wortel schijnt lau te wezen; b. finsch leiwa is in den vroegsten tijd ontleend en zuiverder bewaard; c. ier. laireog is vermoedelijk 't engl lark; d. met deze wortel lau on. lóa lafa is sanskr. lava láva perdix sinensis een, behoorende tot den wortel lù secare, waardoor voor dezen naam van het koornetende dier de beteekenis maaijer of, in meer algemeenen zin, buitmaker verkregen wordt.

3. J. Grimm Gramm. 2,281 Reinhart 370 giste leiwarahha, waarmede zich Stertzing in Frommann mundart. 5,268 vereenigt, doch draagt Über Marcellus Burdigalensis 9 een geheel ander gevoelen voor, waar volgens hij, even als

4. Diefenbach Celtica 1,14 alauda, lerche, loa, hindust. lova en leiwo als een woord beschouwt.

5. Dietrich Haupt 7,187 leidt in een opstel, waarin hij bijna alle woorden die met eenen zelfden mede-

klinker openen tot een zoekt te brengen, lōa van ijsl. lafi deen. lo dorschvloer af en neemt ook de eenheid van lōa met leeuwerik aan.

6. Schmidt Westerw. idiot 64 leidt het van lären luid worden af.

7. Bilderdijk Geslachtslijst 2,170 schrijft, «de zaak komt altijd neer op laauwerig d. i. zangerig van laud. Zoo zeggen sommige dialecten lieuerik van lie-en, waarvan lied is.» Dit laud is volgens hem oostersch en westersch, of lie-en chineesch of titanisch is schrijft er de dichter niet bij.

8. Weiland wb. 4,704 wankelt tusschen afleiding van luid of walsch llef stem. «misschien ook,» zegt hij, «is leverik=kleverik van kleveren klimmen;» bovendien haalt hij nog het gevoel van G. J. Voss aan, die 't van gallisch alauda en van J. G. Haas, die 't van 't gezang des vogels liri! liri! afleidt.

9. Webster An american dict. 649^a ziet in 't eerste deel het deen. lover prijzen.

10. Gangler Lexic. 271 vergelijkt het met ohd. hlewar akker en as. hlevan loeijen.

11. Afwijkend van deze allen verdeelt Sveinbiorn Egilsson Lex. poet. antiq. ling. Septentr. 513 le-virki=de kwaad werkende. De afleidingen dus latende voor 't geen ze zijn, schrijf ik een paar woorden tot toelichting van deze ontleeding des woords, wier juistheid wel niemand in twijfel trekken zal.

In het XXI^{ste} hoofdstuk zijner mythologie doet J. Grimm belangrijke mededeelingen over de mythische begrippen die de heidensche Duitschers aan de vogels verbonden en vangt die aan met de opmerking, dat de oudheid met de vogels vertrouwder omging dan met

de viervoetige beesten , en dat zij wegens hunne grootere snelheid der geestenwereld naauwer verwant schenen dan de laatste. Vervolgens handelt hij over den arend , den haan , den raaf , de zwaluw , den ooijevaar , den specht , den sperwer , den koekoek , 't roodeborstje en de mees. Daarbij zouden onder anderen nog gevoegd kunnen worden de sage over 't winterkoningje bij Mone Anzeiger 4,312 Wolf zeitschr. f. myth 1,2 Woeste Volksüberlif. 39, waarmede men vergelijke de ter eerste plaatse onvermeld geblevene namen van dat vogeltje nhd. könickerl. Nemnich 5,317 oostenr. schneekönig Höfer 3,105 Loritza 117 prov-nederl. netelkoning Drent. volksalm. 1847,64 Kiliaen 415, osnabruck. nettelkönning Strodtmann 145 pommer. nettelkönig Dähnert 328 deen. neldekonge Molbeck Dial-lex. 376 boheem. kraljček Palkowitsch Böhm. wb. 640; het thans nog in zwang gaande bijgeloof aangaande de nachtuil als bode van den naderenden dood, nog blijkende uit de namen osnabruck. lijkhojn Strodtmann 126 gött. lichaun Schambach Gött. idiot. 124, waarin hoen wel de oorspronkelijke beteekenis «zangster» heeft; het in Salzungen gebruikelijke sterrkuize Frommann mundart. 2,286 (uit sterre voor sterben en mhd. kûze nhd. kauz prov.-nederl. kuituil kutz Kiliaen 332^a 333^b zamengesteld) en 't zwits. wiggle wigga en wehklaga Stalder 2,450 Tobler 445.448 vgl. Wolf zeitschrift 1,236.240.244; de sage van den mythischen nachtraaf, die door zijn geschreeuw wårk! wårk! krijg voorspelt Schambach-Müller Nieders. sagen N°. 96; 't waarzeggende vermogen door de IJslanders aan de kraai toegeschreven, 't geen zich vooral in 't voorspellen van hongersnood schijnt te uiten Biörn Haldorssen Isl. lex. 1,473 en vele andere.

Opmerkelijk en een bewijs voor de verspreidheid der spechtmythen, ook buiten den indogermaanschen stam, schijnt mij 't lapsche taitne, dat zoowel specht als bijgeloof beteekent Posshardt Lappl. gramm. 56^b vgl. finsch tia ens mythologicum, tiainen specht Renvall 230^b 231^a.

In alle deze sagen, zoo men die van 't winterkoningje uitzondert, staan de vogels vijandig tegenover den mensch (de reden hiervan op te sporen behoort tot de mythologie), zulk eene verhouding schijnt blijkens de etymologie des woords ook de grondslag geweest te zijn van de eene of andere sage aangaande den leeuwerik: in 't eerste deel der zamenstelling toch hervinden we on. le lae ley bedrog schade Sveinbiörn Egilsson 501.503.514 ijsl. lae bedrog gevaar Biörn Haldorssen 1,49 ohd. læo lewes (malum?) Graff 2,295 waarmede Grimm gesch. d. d. spr. 688 beij. lei zwak vergelijkt, terwijl het tweede deel -virki eenvoudig znw. is van on. virka nnl werken.

In de erkende schrijftaal van alle duitsch sprekende landen is naast leeuwerik geen andere naam voor die vogelsoort geldend gebleven, doch de volgende woorden zijn of idiotisch nog in omloop, of behoorden vroeger tot die schrijftaal.

1. Prov.-engl. broket a lark Wright Provinc. dict. 259, is 't gelijk braakvogel?

2. Prov.-engl. bunting a woodlark Wright 271, volgens Nemnich 1,142 alauda calandra, bij Webster Amer. dict. 156^a alleen emberiza.

3. Nhd. gicherlin gucherlin Chomel 1795^b, gickerlein guckerlein volgens Nemnich 3,194.214.

4. Zwits. gygserli alauda pratensis Stalder 1,446, van gygsen piepen.

5. Nhd. kommanick Chomel 1795^b, een woord dat mij even weinig duidelijk is als de vorige en er vrij onduitsch uitziet. Is walach. cománacu helm Lexic. Valach-Germ. 154 te vergelijken?

6. Nnl. koppier alauda pratensis Nemnich 1,147, van elders mij geheel onbekend.

7. Zwab. krägle zeeleuwerik v. Schmid 324. Nabij ligt misschien zwab. kragen schreeuwen v. Schmid ald. ohd. kragilon snappen Graff 4,584 mhd. krageln Benecke-Müller 1,873. vgl. nnl. kraaijen, kraai en kraag in zijne oudere beteekenis hals.

8. Helgol. latsk Frommann mundart. 3,32 nfriesch. jäðsk voor ljäðsk Outzen Glossar. 136 wangeroog. lütsük Ehrentraut Archiv 1,380 oostfriesch letzke Stürenburg 135. Zamenhang met lied, als Outzen meent, schijnt mij twijfelachtig; Stürenburgs gissing tz=k wordt weérlegd door de wangeroogsche vorm, die wel de oorspronkelijkste is.

9. Zwits. lürle alauda arborea Stalder 2,187 nhd. leurle Chomel 1795^b. Schmeller Bay. wb.2,489 schijnt lür voor gelijk met lerch te houden; althans hij schrijft dat lërche er mede zamenhangt. 't Woord komt in geene andere dialecten voor; eene waarschijnlijke afleiding kan ik er niet van geven; verwantschap met luxemb. luren neurien Gangler 277 noorweeg. lirla zingen Aasen Ordbog 279 is mogelijk, doch onzeker.

10. Oostenr. wisser wimser eene soort leuwerik Höfer 3,298 weenen. wimse wisse eene soort leuwerik Loritza 143 zwits. winze turdus iliacus Stalder 2,454. Toch niet een met litt. wiszta hen Nesselmann 84, althans litt. s = hd. sch. Welligt ligt wederom een woord dat schreeuwen beteekent nabij ohd. winison mhd.

winsen mhd. winseln beij. wimszen Schmeller 4,78 oostenr. wimseln Höfer 3,298 huilen, waarvolgens wimsers dezelfde beteekenis hebben zoude als Höfer 2,223 aan de zamenstellingen ludel- en wutzel-lerche toekent.

Evenals bovenstaande namen weinig verbreid zijn, is ook on. lōa charadrius pluvialis Sveinbiorn Egilsson 529 ijsl. lafa lōa charadrius Biörn 2,38 lō plur laer 1 hazel hoen 2 leeuwerik, alleen nog behouden in de noorweeg. zamenstellingen heide-lo heid-lo hei-lo, fjel-lo, aaker-lo regenwulp Aasen Ordbog 285. Gelijk we boven zagen stellen Grimm en Pictet het gelijk aan leeuwerik, een gevoelen dat ook Schmeller 2,489 onderschrijft. Dat lafa, ofschoon niet in on. gedichten voorkomende, de oudste vorm is — 't geen buitendien zeer aannemelijk is — ligt ten grondslag aan hunne meening, die na Egilsons ontleeding wel als dwaling gelden moet, doch maakt de overeenkomst met sanskr. lava groot, zoo niet al te groot.

In Frommann mundarten 4,31 is leeuwerik vergeleken met nnl. luninck passer kiliaen 365^a Plantijn ohw. — die op musse luningk schrijft — ditmars. lünk Quickborn 303 hamb. lünk Richey 156 noordwestfalen lüning Frommann 4,31 holstein. lünk lüneke Schütze 3,58. mark. lüiling Kuhn zeitschr 4,182 bremen. lüne lüning Brem. wb. 3,100 gött. lüning Schambach 127 oldenburg lünink lüntje Frommann 3,494. oostfries. lüünk lüüntje Stürenburg 142 wangeroo. löning Ehrentant archiv 1,380 en aangenomen dat het ontstaan is uit een onbewezen ouder lovininke. Ook is 't aldaar in verband gebracht met mhd. lovinke — 't geen ook Müller in Beneckes mhd. wb. 2,965 onder lerche plaatst — mnd. lovinke zuidditmars. lowink. Dat bij 't laatste aan silez.

luh Frommann 4,176 nnl. loof-vincke kiliaen 73^a fringilla sanguinea moet gedacht worden komt mij zeer waarschijnlijk voor. Zonder oudere vormen etymologische gissingen aangaande deze twee namen, die wel verscheiden zijn, te maken kan tot geene zekere uitkomsten leiden en laat ik daarom achterwegen. Aan 't gelijkbeteekenende nnl. bloedvink Kiliaen 75^a nhd. blutfink beantwoordt prov-engl. bloodolph Wright 226; een andere naam van dezen vogel is oostenr. gimpel Höfer 1,301 Loritza 51 nhd. gümpel Nemnich 3,215 Haupt 3,37.

Nuttiger is welligt de navolgende opsomming van de namen der leeuwerik in eenige andere talen.

Het denkbeeld «gekuifd» ligt ten grond aan 1. griek. *κορυδών κορυδάλλη κορυδαλλίς κόρυδος* van *κόρυς* helm.— 2. lat. galeritus (alleen nog bij Varro en Gellius, hoewel vóór *alauda* algemeen gangbaar) bij Plinius *galerita avis* van *galerus* helm.— 3. lat. cassita (waarschijnlijk althans beteekent het leeuwerik bij Gellius 2,29) van *cassis* helm vgl. Pott *Etym. Forsch.* 2,551 en Kuhn *Zeitschr.* 7,165. 180.— 4. mlat. *calandrus calandrius chlandrius* Wolf *Zeitschr. f. myth.* 1,320 ital. *calandra*, van waar volgens Pott *Die Personenn.* 200 de gesl. namen *Calandrini Calandrelli*, spaan. *calandria* Raynouard *Lex. rom.* 2,288^b *caladre* Diez *Rom. wb.* 80 provenç. *calandra calandreta calandroun* Honnorat *dict. provenç.* 1,579^{b-c} ofransch *kalandre* Raynouard t. a. p. nfransch *calendre*, waarvan in 't argot *calandriner le sable*=trainer sa *misère* Michel *Etudes sur l'argot* 83 prov.-fransch *ascalandre* Nemnich 1,139 mhd. *galander*, waarbij volgens E. Förstemann in Kuhn *Zeitschr.* 1,20 aan *galen* gedacht werd, silez. *shalander* Weinhold *Beiträge* 80 prov.-engl. *calander chelaundre* Wright 280. 302 ('t laatste=goud-

vink) nnl. zweed. deen. kalender Nemnich 1,142 alles vermoedelijk zamenhangende met lat. caliendrum huif, doch volgens Diez wb. 80 welligt verbastering van griek. *χαραδριός* mlat. caradrion Haupt 3,126.369. — 5. ital. stoparola Chomel 1795^b van lat. stuppa ital. stoppa walach. stupá Lex Valach. germ. 682 nfransch étoupe werk zigeun. stöppin vlas Pott Die zigeunen 2,246. — 6. nfransch le cujelier Chomel 1795^a prov.-fransch coucouliado Nemnich 1,144 provenç. couquilhada Honnorat 1,5876, 't geen wel één is niet ital. cogujada, volgens Diez Rom. wb. 480 van lat cucullus huif. — 7. provenç. coulassada colassada Honnorat 1,517^a van colas colier ringkraag. — 8. breton. cabblec Le Pelletier Dict. 104, door Diefenbach celtica 1,14 van kabel kapsel afgeleid. — 9. litt. kodis Nesselmann 203 van kódas kúdas vederbosch poolsch kúdja haervlok Linde 2,1177 lett. kohdelsch vlaschdodde kudlis iemand met verwarde haren Stender 1,113,120. — 10. litt. cyrüllis cyrulis z'yrullis Nesselmann 160. 549 lett. zihrulis Stender 1,371 met lett. zihrole blare koe uit ééne bron, vgl. lett. zekkula blare koe van zekkuls kuif. — 11. boh. chocholka Palkowitsch Böhm. deut. wb. 107 van chochol ein buschel den einige vögel auf den köpfen haben vgl. Linde Słownik polsk. 1,250. — 12. serbsch kukuljava Richter Illyr.-deut. wb. 1,212 dalmat. kukuglava ragus. kukugljava Linde 5,265^b van pool. boh. kukla kovel Linde 2,1179^a.

Op 't gezang duiden: 1. esthn. leoke leokenne, waarnaast Pott Etym.forsch. 2,205 laulma zingen plaatst. — 2. ngriek. *τραυλίης* Chomel 1795^b van griek. *τραυλός* lispelend *τραυλίω* lispelen. — 5. ital. spipoletta Chomel 1795^b spaan. portug. espipoletta nfransch spipolette Nemnich 1,148 van ital. spipolare chanter clair

et net. — 4. ital. pispola pispoletta pispanti Nemnich 1,140.147, met pispigliare murmerer zamenhangende. — 5. nlat. bardaea bardala oudfransch bardal Nemnich 1,140 van ier. bard dichter Roget de Belloguet Ethnogénie gauloise 181 Diefenbach Celtica 1,190. — 6. fransch fluteur Nemnich 1,139 van ital. flauto fransch flute, volgens Diez Rom. wb. 147 van lat. flare blazen. — 7. fransch musette Nemnich 1,139, vgl. fransch musette zakpijp ital. musa fluit, zie Diez wb. 236 Grandgagnage Diction. wallon 2,251 Raynouard Lex. roman 4,294^b Hoefft Fransche woorden 289 De Chevallet Origine de la lang. franç. 579 Mätzner altfranz. lieder 353. — 8. ital. piuli Nemnich 1,148 provenç. pioula pieoula Honnorat. 3,888^a. 879^c van fransch pioler piauler oudprovenç. piular Raynouard 4,546^a, volgens wien 't een is met lat. pipilare. — 9. prov.-fransch sinsignotte Nemnich 1,149, door reduplicatie uit ital. cingottare lispelen. — 10. breton. schilpion, waarover Le Pelletier 788 aanmerkt: «on peut écrire et prononcer silpion, qui approche un peu du cri de cet oiseau, dont je le croi formé» vgl. nnl. tijlpen sijlpen. — 11. litt. szwilpyturys Nesselmann 533 van szwilpti piepen lett. swilpoht, van waar ook lett. swilpis daunpfaf Stender 1,309. Meer klanknabootsend zijn: 12. ital. fransch lulu Nemnich 1,146.—13. fransch turlut turlutoir Nemnich 1,139 wallon. turlu Grandgagnage Noms d'animaux 16 vgl. fransch turelure herhaling, wallon. tirliri fauvette babillarde Grandgagnage noms d'animaux 15, nnl. tureluren. — 14. fransch -lurieu in cochelurieu, zie onder en vgl. bij 12. 13 en 14 't zwits. lürle. — 15. provenç. criou Honnorat 1,612^a, op wiens gezag ik het hier opneem. — 16. provenç. cici Honnorat 1,493^a. —

17. serbsch zippa Nemnich 1,139,148 zipa schmiervogel Gutmann deutsch-wind. wb. 564 ned.-sorbsch zypa tur-dus iliacus Zwahr^t Niederlaus.-wend. wb. 397 van den roep zip! zip!

Aan de kleur zijn ontleend: 1. ital. la cendrilla fransch la cendrille Nemnich 1,143 van lat. cinis asch. — 2. ital. spinoletta Nemnich 1,148 vgl. fransch spinelle bleekrood. — 3. gaal. riabhag Highl.-soc. diction. 2,15 ier. riabhag riabhóg reafog. O'Reilly ohw., waarnaast gaal. ier. riabnac gespikkeld grijs Highl.-soc. dict. 2,14.

Oorspronkelijk alleen vogel^t beteekenende, worden slechts door toepassing van den leeuwerik gebezigd: 1. ital. l'uccelletta Nemnich 1,139 van uccello oiseau en dit van avis vgl. Raynouard Lex. rom. 2,155^a Diefenbach Celtica 1,1 Diez Gramm. 1,9 Haupt 7,399 Pott Die zigeuner 2,76. — 3. gaal. uiseag Highl.-soc. dict. 2,241 ier. uiseog fuiseog O'Reilly ohw. in 't dialect van 't eiland Mank ushag vogel Cregeen 172^a; Gaal. al-uisseog Leo Ferienschr. 1,27 komt in 't wb. der Highl.-society niet voor.

De deutsche omschrijving kothlerche wordt uitgedrukt door: 1. fransch lutheux Nemnich 1,139 van lat. lutum ital. luto boue fange walach. lutu der thon Lex. valach. 365 fransch lut bereide leem. — 2. wallon. bèguine bèguinète bèguinette Grandgagnage noms d'animaux 14 Dict. de la lang. wall. 1,51 van wallon. bègâ namen bigau Grandgagnage Dict. 1,51,54, éen met engl. bog nnl. bagger breton. baw vgl. Diez wb. 575 Hoeufft Fransche woorden 59 De Chevallet Origine de la lang. Franç. 1,366. — 3. ital. bavosa (mij slechts uit Palkowitsch Böhm.deutsch. wb. 795 bekend) van ital. fransch have spaan. portug. hava slijm ; walach. bale Lex.

valach. 44 breton. babous bave salive Le Pelletier 32 zigeun. babhi Pott Die zigeuner 2,405 vgl. Diez wb. 49. — 4. pool. smieciach Nemnich 1,144 smieciucha śmieciuszka Linde 5,313^b, die het van śmieci mist afleidt, vgl. ned.-sorbsch ssmykly ssmykwy glibberig Zwahr niederlaus.-wend. wb. 339; behoort er ook toe ned.-sorb. ssmyk ssmyzk bij Zwahr t. a. p. = boomkruiper, oorspronkelijk of nog tegenwoordig leeuwerik?

Aan den bek des vogels zijn ontleend: 1. hong. csücsörke Ballagi Ungar.-deut. wb. 99^a van csücs α der zipfel β die schnappe, schnautze, der schnabel (an einen krug). — 2. ital. pito Nemnich 1,147 Patriarchi Vocab. venez. 148^a van spaan. pito spits houtje Diez wb. 268 provenç. pitrou, in 't argot pitroux pistool Michel Études sur l'argot 526, waarvan ook oud-provenç. pitar becqueter Raynouard Lex. roman 4,546^a vgl. pitorra snip Diez t. a. p.; moet spaan. pito pfeife er werkelijk van gescheiden worden, als Diez wb. 522 doet?

Naar de plaatsen waar de leeuwerik zich ontboudt draagt hij de volgende namen: 1. ital. glariana glareana Nemnich 1,142 Chomel 1795^b van lat. glarea kiezel; hier in de beteekenis oeverzand, mlat. glarea mergel Diefenbach mlat. wb. 141 tirool. glará cimbr. kler kies, schutt Frommann mundarten 5,455 ital. ghiaja Diez wb. 407. Zijn oud-fransch glarea merg eener rozijn Raynouard 3,373^b nfransch glaire, eiwit mlat. glaria oogetter Diefenbach mlat. wb. 141 wallon. glairi gloer poisser baver Grandgagnage Dict. wall. 1,234 breton. glawren bave Le Pelletier 341 één er mede? vgl. Hoeufft Fransche woorden 200^a De Chevallet Origine de la lang. franç. 259 en Wackernagel in Haupt

9,556. — 2. fransch junco Nemnich 3,1222 van jone riet. — 3. pool. łaḍowice Linde 2,1214 van łaḍ oever vgl. oud-slav. brĕgorya hierna. — 4. russ. schaworonok schawronok Nemnich 1,139 pool. skowronek Linde 3,265 ezv. zie Zwahr Niederlaus.-wend. wb. 303 Gutsmann deutsch-wind. wb. 543 Palkowitsch Böhm.-deut. wb. LXI, volgens Linde 2,748 van gora berg.

Jagersuitdrukkingen, die de gemakkelĳkheid aanduiden waarmede zich 't vogeltje verschalken laat, zijn: 1. fransch fallope Nemnich 1,147 vgl. prov.-ital. falope α beuzelarij β spotboef γ lichtekooi Patriarchi Vocab. venez. 79^a. — 2. ital. mattolina Nemnich 1,139 materot Nemnich 1,147 van ital. matto fou, volgens Diez Rom. wb. 417 van onzekere herkomst. Behoort hiertoe ook 't vroeger reeds vermelde ital. l'uccelletta? althans ital. uccello beteekent ook simple, badaud en ucellare se moquer.

Uit de vlugt des vogels waarbij hij al zingende omhoog stijgt, makende eenen min of meerder grooten kring in de lucht, naarmate er weinig of veel van zijne soort in de nabuurschap zijn, ontstonden: 1. ital. girola giarola spaan. girola fransch girole Nemnich 1,145 van ital. spaan. giro kreits mlat. gyrare oudfransch girer van lat. gyrus en dit uit griek γῦρος kring, vgl. Diez Rom. wb. 175. — 2. fransch pironot Nemnich 1,139 van fransch piron hengsel deurspil ital. pirone hefboom, in 't argot piron dent Michel Études sur l'argot 431^a. Staan fransch pirouette ital. piroetta omdraaijing er mede in verband of zijn ze uit pied en roue ontstaan? als Frisch wil volgens Diez wb. 706. — 3. walsch esgydogyll Owen Pughe 2,34 van esgud swift, 't geen hij uit cud motion celerity afleidt. — 4. breton. codioh

Le Pelletier Dict. 154 volgens Bullet Mémoires sur la langue celtique 2,359 van walsch codi éléver, 't geen bij Owen Pughe 1,229 ook werkelijk voorkomt. — 5. walsch hedydd Owen Pughe 2,218 van bed héd volare. — 6. walsch uchedydd ehedydd Owen Pughe 2,601.15 korn. ewidit Borlase Cornwall antiq. 387^a Zeuss Gramm. 1114 van walsch uchedu ehed verheffen. Dit en 't voorgaande scheid ik op 't gezag van Diefenbach in Kuhn-Schleicher Beiträge 1,483, in weêrwil van 't geen Zeuss t. a. p. Grimm Über Marcellus Burdigalensis 9 en Le Pelletier Dict. 443 aannemen. vgl. nog korn. uge over ughel high Borlase 410^c. — 7. walsch melierydd Owen Pughe 2,357 melierydd Walters Engl.-welsh dict. 2,15, volgens Owen van meliar that makes a bound en dit van mail that is raised up 2,321. — 8. korn. melhuez velhuez melhuek Borlase Cornwall antiq. 599^b 410^c breton. milwit milvit milfit Le Pelletier 610 milvis milhuit bij Bullet Mémoires 3,164 mlat. malvitiu Grandgagnage Dict. wallon. 2,100 provenç. moouvieta Honnorat 6,663^c oudfransch nfransch mauvis turdus iliacus Diez wb. 684 wallon. mâvi namen mauvi heneg. mauviar mouviar moviar merel Grandgagnage Dict. wall. 2,100 Noms d'animaux 14 portug. catal. malviz napels marvizzo Diez t. a. p. ital. malviccio malvizzo Nemnich 2,1511 schijnen in hunne eerste lettergreep 't zelfde mel meil als melierydd te bevatten (volgens Leo Ferriensch. 1,44 beteekent mil gestipt, Pryce ontleedde mel — huez en stelde het gelijk «zoete adem» Diez wb. 684) en dus ook op de vlugt des vogels te zien. Het tweede deel meen ik te hervinden in α fransch cochevis cochevier Nemnich 1,139, toch niet met choueder verwant als Diefenbach Celtica 1,15 gist? β . portug. cotovia

spaan. *tottovia* ital. *tottovilla* (verkleinende vorm), 't geen wel met *cochevis* niet een zal zijn, maar welks herkomst onzeker is volgens Diez wb. 482, vgl. bovenstaand *codioh* en *γ. breton.* all-weder all-wedez all-wedé Le Pelletier 9, later (vgl. den ongeaspireerden oier. eigen-naam Olloudio Zeuss Gramm. 38.753, 't woord is anders alleen britsch, en 't lat. leenwoord *alauda*) geaspireerd tot *chweder* Le Pelletier 138, van welk woord men de romaansche vormen vindt bij Diez wb. 12 Honnorat 1,83^b. 2,511^c Leo Ferienschr. 1,26 Nemnich 1,140 Chomel 1795^b Grandgagnage Dict. wallon. 1,19 Noms d'animaux 14 en waarover buitendien gehandeld is door De Chevallet 219 Hoeufft Fransche woorden 10 Pott Etym.forsch. 2,205 Grimm Marcellus Burdig. 9 Diefenbach *Celtica* 1,14 en Kuhn-Schleicher Beiträge 1,483. Al- schijnt mij met Adelung (die 't welligt aan Bullet 2,32, waar meer voorbeelden van deszelfs gebruik, ontleende) en Roget de Belloguet *Ethnogénie* 76 een intensivum, doch welke is de beteekenis van het tweede deel in *mauvis cochevis cotovia* en *alauda*?

De gang des vogels gaf hem de namen: 1. provenç. *locustelle* Honnorat 1,602^a van *locusta* sprinkhaan. — 2. provenç *courrenchina* Honnorat 1,593^a, even als — 3. ital. *corriera* Nemnich 1,147 van lat. *currere* courir.

Op 't graven in 't zand zien: 1. osloven. *brégorya* Miklosich *Bildung d. nomina* 20 van *brègŭ ripa* en *ryti fodio*, waarover men zie Miklosich *Radices lingueae slov.* 75 en Dobrowsky *Institutiones* 91.

Volgen in alphabetische orde nog eenige namen des leeuweriks.

1. hong. *pacsirta* Ballagi Ung.-deut. wb. 503^a. — 2. ngriek. *βρακολα* Nemnich 1,142. — 3. ngriek. *χαμο-*

χίλαδι Nemnich 1,140 — 4. ngriek. *φολις* mij alleen uit Palkowitsch Böhm.-deut. wb. 795 bekend. — 5. ital. *accucadita* Nemnich 1,139. — 6. lat. *acredula* *agredula*. — 7. provenç. *ancajoun* Honnorat 1,256^c. — 8. provenç. *bedouvida* Honnorat 1,256^c, volgens wien van provenç. *bede* schaaap. vgl. bij *-vida* boyenstaand (all-) weder. — 9. provenç. *chanet* Honnorat 1,407^b van lat. *canus* grijs? — 10. walach. *ciocarlie* Lexic. Valach 121^b *ciocărlân* Diez wb. 12; staat het met spaan. *chocar* walach. *ciocănită* kloppen Lex. valach. 121^b in verband? — 11. ital. *farlosana* fransch *farlouse* *farlouzana* Nemnich 1,145 provenç. *farlouse* Honnorat 2,214^c. — 12. ital. *fartagnia* Nemnich 1,141. — 13. ital. *panterana* Nemnich 1,140 ; vgl. prov.-ital. *panto* ontdekt Patriarchi Vocab. venez. 139^b, dus ongekuisde leeuwrik. — 14. fransch *pienu* Nemnich 1,139. — 15. provenç. *pioutapichota* Honnorat 2,888^c; van *pioutar* piepen en *pichot* klein. — 16. ital. *quina* Nemnich 1,148 provenç. *quina* *quinet* Honnorat 2,989^c. 1296^b. — 17. ital. *regio* Nemnich 1,141. — 18. ital. *scozzetta* Nemnich 1,147. — 19. ital. *serloda* Nemnich 1,141, vgl. provenç. *serloda* *drossel* Honnorat 2,1163^c. — 20. ital. fransch *sirli* Nemnich 1,138. — 21. prov.-ital. *sguiseto* *squiseta* *squisetina* *squizzetina* Nemnich 1,138.148. — 22. ital. *spinoletta* Nemnich 1,148, volgens wien 't uit *spipoletta* bedorven is, zie boven. — 23. prov.-fransch *tique* Nemnich 1,147 vgl. fransch *tiqueté* gespikkeld. — 24. provenç. *triou* Honnorat 2,1327^c. — 25. breton. *coghennec* Le Pelletier 155 vgl. *coghennan* *hupe* Bullet Mémoires 2,542. — 26. litt. *kublys* Nesselmann 207. — 27. lett. *rulisar* Nemnich 1,147, niet bij Stender voorkomende. — 28. litt. *wewersys* Nesselmann 73. — 29. litt. *wyturys*

Nesselmann 85. — 30. serbsch lauditza Nemnich 1,141 ned.-sorbsch luzyja Zwahr Niederl. wend. wb. 196. — 31. boh. lincowka Palkowitsch Böhm. deut. wb. 795. — 32. boh. lindusska Palkowitsch 795. — 33. slowak. pepjch Palkowitsch 1471.1489. — 34. russ. podoroschnik Nemnich 1,139. — 35. dalmat. pohulyacha Linde 5,265^b. — 36. serbsch skerlac Richter 2,203 (volgens 1,322 distel-vink) pool. dzierlatka Nemnich 1,139 dziurjadka bosnie skerlecz Linde 1,595^b. — 37. serbsch sardanica Richter 1,321 bosnie ssrinadica ragus. sardaniza Linde 5,265^b. — 38. boh. trpelka Palkowitsch 2446. — 39. krowat. vahulacha dalmat. vahuljaesa ragus. bahugljaccja Linde 5,265^b. — 40. ragus. vidulinka Linde 5,265^b. — 41. serbsch xeva Richter 2,203.

XVI. MEEHEER.

In de belangrijke lijst van drentsche woorden door Mr. Pan verzameld en toegelicht en opgenomen in Dr. de Jagers Archief komt dit woord voor in de beteekenis «jongen die den koe- of schaapherder helpt en ten dienste staat». Ter verklaring van het tweede deel dezer samenstelling verwijst Mr. Pan naar heer, dat in Drenten de beteekenis opzigter of herder heeft, evenals in 't nd. op vele plaatsen, zie Archief 1,269; doch laat het eerste deel mee- onverklaard. Dat het gelijk mede is blijkt ontegenzeggelijk uit het marksche ouher een knaap die den dorpsheerder toegevoegd wordt tot het vee gewend is Woeste Volksüberliefer. 103, waarin W. te regt het ohd. uo mhd. ou ziet, 't geen ook nog in ohd. uomád mhd. uemet nnl. emde Kiliaen 137^b prov.-engl. yeomath

Wright 1036^b leeft, diensvolgens laat zich meeheer wedergeven door bijherder, tweede herder.

Oogenschijnlijk één er mede is gött. mēhēre mēhēre Schambach gött. idiot. 132, doch daar de beteekenis «opzigter eener weide» zoozeer verschilt van die van 't drechtsche meeheer, zoo wordt hier aannemelijker zamenstelling met as. meadu veld te vermoeden.

XVII. VEEM.

Mhd. vēme Schmeller Bay. wb. 1,532 Benecke-Zarncke 3,297 nhd. fehme sehme mnd. fēme Grimm. RA. 681 veme Teuthonista 287^a nnl. veem.

Als oudste beteekenis neem ik die van straf aan, welke volgens Grimm t. a. p. met strafgericht afwisselt, ondersteund en door os. fehmia Heliand 9²², althans zoo het daar niet femina beteekent, en door het doorgaand gebruik in 't mhd.; dat het nhd. en nnl. alleen nog antiquarisch voortleeft behoeft wel geene nadere vermelding. Adelung heeft, volgens Schwenck wb. d. deut. spr. 173, die zich daarmede evenals Weiland taalk. wb. 10,67 vereenigt, gegist dat veem uit fahen vangen ontstaan is, zooals ban uit binden en nam dus aan dat ban de oorspronkelijke beteekenis was. Onaannemelijk schijnt mij dit gevoelen omdat veem nooit in de beteekenis ban voorkomt, ban niet uit binden moet afgeleid worden (vgl. Diefenbach goth. wb. 1,298 Grimm deutsch. wb. 1,1115) en de e in veme kort en door breking uit i ontstaan is, blijkens het rijm vēme: schēme bij Schmeller Bay. wb. 1,532. In de plaats van Adelungs gevoelen iets anders te geven vermag ik niet; ware de gelijkstelling van as. fehmia en vēme

bewezen en de *ē* door eene andere plaats waarin 't woord op een met *ê* rijmde onzeker gemaakt, dan zou 't voor de hand liggen aan ohd. *fēh* mhd. *vēch* vijandelijk te denken, althans zoo men den overgang der beteekenissen kon verdedigen. Bij al dit twijfelachtige voegt zich nog eene vraag: is *vēme* straf 't zelfde woord als *veem* gilde Oudemans op Bredero 413 en nog te Amsterdam op pakhuizen voorkomende, bv. Het honte hoeden *veem* op den Dam, met andere woorden, moet ook *veem* gilde verzameling van *vadem* gescheiden worden? En hierbij komt gereedelijk in de gedachte nml. *vim* Melis Stoke door Huidecoper 3,608 prov.-nederl. *vim* *viem* *vum* Hoeufft Bredasch taaleig. 654 Drent. volksalm. 1844,167 De Jager Archief 2,195 Weiland wb. 10,345 nnd. *viem* *finme* stapelhout Brem. wb. 1,387. Schambach gött. idiot. 270.

Met *veem* en *vadem* heeft het zeker niets te maken, evenmin met lat. *vimen* als *Bilderdijk* Geslachtl. 3,204 wilde. 't Schijnt mij 't zelfde woord als 't gelijkbeduidende ohd. *fin* Graff 3,523 as. *fin* (buitendien ook *mar-supium* beteekenende vgl. ohd. *pīga* 1 *acervus* 2 *bursa*) nnd. *vime* zie Grimm Über das verbrennen der leichen Hist.- philol. abhandl. d. berl. acad. 1849,208, te meer omdat Hoeufft t. a. p. ook voorbeelden van *vim* bijbrengt. En nhd. *fehm* vroeger (bij Frisch) nog *feime*, door Schwenck deutsch. wb. 173 ook al met *vadem* vergeleken, is, gelijk Pott Zählmethode 123 reeds heeft opgemerkt, niet van *vim* te scheiden. Bij de groote verwarring die in *vim* *viem* en *fehm* — *feime* behoudt nog de echte *i* — wat den klinker aangaat heerscht, moet wel uitzondering van den gewonen regel worden aangenomen, als bij ohd. *lihti* nhd. *leicht*, tegenover

nnl. ligt of verschillende afleiding uit eenig verloren st. ww. als bij ohd. huîz naast nnl. wit. Voor 't eerste schijnt te beslissen dat fin, evenals ligt, tot die woorden behoort welke vóór de vorming der st. ww. reeds bestonden.

XVIII. EDERIKKEN.

Nadat Dr. Te Winkels Taalmagazijn opgehouden heeft te bestaan biedt zich mij geene betere gelegenheid aan om eene nalezing te schrijven op het daarin 4,65 door mij verhandelde over idreigon, ederikken en iternon dan in deze bladen, eene nalezing die uit haren aard welligt minder geschikt is ter plaatsing in den Taalgids, zelfs indien H. H. Bestuurders daar geene andere bezwaren tegen hadden. Deze nalezing betreft zoowel eenige vormen waarin ederikken in de duitsche talen voorkomt en 't voorbestaan van idreigon in de keltische talen, als 't vermelden van de gevoelens der geleerden opzigtens den oorsprong dier woorden.

Vooraf gaan de navolgende wisselvormen van ederikken: mhd. indrug rumen Diefenbach Goth. wb. 2,733 oostenr. jedrucken herkaauwen der jedruck het herkaauwen Höfer 2,88 Loritza 69 sette communi itdrucke intrücke Schmeller Cimbr. wb. 133 silez. idrocka Frommann mundart. 4,178 westerwald. idrige uetriche ansbach. ihndrücken Schmidt westerw. idiot. 286 luxemb. idderzen Gangler 215 siegen. nêrerecke wett. itriche Diefenbach goth. wb. 2,733.

Mnl. edericken idricken Hoffmann v. Fallerseben gloss. belg. ohw. nnl. irrikken Kiliaen 270^b.

Zigeun. niderokeaf Pott Die zigeuner 2,321.

Belangrijk is 't na te gaan hoe goth. idreigon berouw hebben, in de deutsche talen thans uitgestorven, nog in de keltische voortleeft: oud-ier. aithirge indaithirge poenitentia aidrech poenitens fu-airrech fu-arrech clemens Zeuss Gramm. 840. 986 ier. aithreach penitent aithreachas aithreadh aithreas repentance aithridhe penance O'Reilly ohw. gaal. aithre repenhance aithreach penitent aithreachan a penitent aithreachas repentance korn. edrek eddrak repentance Borlase Cornw. antiq. 386. Evenals in de noordsche tongvallen van het deutsch het met 't goth. verrassend overeenstemmende mdeen. idrughae ydrughae poenitentia Molbech dansk gloss. 1,391 naast het meer eenvoudige on. idraz poenitentiam agere Sveinbiörn Egilsson Lexic. 444, zoo staan ook de door afleidingslettergrepen gevormde kelt. woorden naast het vocalisch afgeleide aithre. Opmerkelijk en als bewijs van 't vroeger veelvuldig gebruik des woords in de keltische talen en dat het niet aan 't deutsch ontleend is, is 't mij dat het gaal. aithre ook rund beteekent «vielleicht» merkt Leo Feriensch. 2,274 teregt aan «weil man mit rindern die grösseren geldbuszen zählte». Evenals goth. idreigon op idr zoo wijzen deze keltische woorden op eene afleiding door-r van de partikel aith ath wed r, welke afleiding zich echter niet dan in 't ier. itir again bij O'Reilly laat aanwijzen, waarin de i de onzuivere ai uit a van aith vervangt en de zuivere ongeaspireerde t aan die in de oorspronkelijke ati ate Zeuss Gramm. 840 herinnert. Terwijl aithre meer gaal. is heeft de britsche stam van 't keltisch nog een ander woord voor berouw: walsch tifar repentant tifarū to repent Owen Pughe 2,342 edifar penitent edifarū to repent Owen Pughe 2,9 vgl.

Bullet Mémoires 2,529; de oorspronkelijke beteekenis er van is «verbrijzeld» en 't geheel herinnert aan 't bijbelsche «gebrokenen van harte».

Buiten de reeds in Te Winkels Taalmagazijn opgesomde zijn mij nog de volgende gissingen aangaande ederikken en idreigon bekend geworden:

Höfer 2,88 en Bergmann in Schmellers Cimbr. wb. 133 denken bij ederikken aan de partikel it-, de laatste ziet in het overige gedeelte drukken. Schmidt westerw. idiot. 286 haalt er idreigon bij aan, doch verwacht weder, iterum en zweed. åter, die hij gezamentlijk als den oorsprong des woords beschouwt. Holmboe Det norsk. sprogs vaess. ordforr. 206 leidt idreigon van on. ithr ingewand en brengt zelfs een bengaalsch woord ten bewijze bij. Diefenbach goth. wb. 1,94.95 vergelijkt beij. äderlen pijnigen er mede, tot grondslag nemende de afleiding van Löbe en v. d. Gabelentz, waarvolgens men voor idreigon berouw hebben de beteekenis «zich afpijnigen» verkrijgen zoude, doch keurt dit al te gekunsteld en besluit dat ook on. idia arbeid zweed. deen. id ijver kunnen vergeleken worden. Ederikken leidt hij 1,93 tevens met os. idur weder van goth. ith maar af. Pictet in Kuhn zeitschr. 5,350 vermeldt een as. roccetan en ohd. ruchjan als bron van ederikken, waaraan hij de beteekenis ruminare schenkt en plaatst er litt. rügi opripsen naast; 't is 't gevoelen van Graff, reeds door mij in Te Winkels Taalmagazijn vermeld. Pictets gevolgtrekking dat ederikken tot de sanskritwortel ruj ziek zijn behoort vervalt dus als op onwaarheid gegrond. L. Meijer is van meening dat in idreigon id praefix en de ware verbaalwortel in *reiga behouden is, zie Kuhn zeitschr. 6,6. Ook Ebel ziet in 't eerste deel van idreiga

id-, geenszins eene nadere afleiding dier partikel Kuhn 6,205, gelijk ook Zeuss Gramm. 986 aith-rech afdeelt.

Bij allen vindt men dus dezelfde dwaling die ik reeds vroeger aanwees, steeds wordt er aan id nooit aan idur gedacht, waartoe toch eenvoudige vergelijking met ederkaauwen brengt.

Ten slotte mogen nog eenige woorden voor 't begrip herkaauwen plaatst vinden.

1. breton. daskiria daskeria Pelletier 204 dasgiriariat volgens Bullet 2,439. In de eerste syllabe hervinden we das daz weder Le Pelletier 204 walsch dad Owen Pughe 1,362 korn. daz Borlase 383, vgl. Zeuss Gramm. 852.878; in het tweede deel ziet Bullet cara eten, eene afleiding even mislukt, meen ik, als die Le Pelletier ohw. voorslaat. — 2. zweed. idisla volgens Ihre bij Dalin Ordbok 1,756 van id weder en isla als frequentatief van eta eten. — 3. noorw. jorta Aasen Ordbog 202 ijsl. jortra Biörn Haldorsen 1,403 zweed. giorte Nemnich 3,1959, 't geen Aasen 564 voor ident houdt met noorw. yrte örte herkaauwen. Sveinbiörn Egilsson Lexicon 452 leidt het van on. jötr kakebeen af. Holmboe Ordforraad 208 vergelijkt bengaalsche en hebreuwsche woorden. — 4. 5. 6. 7. prov-zweed. jämta (eigentlijk langzaam kaauwen) järmta järfva jälta Ihre svensk dial. lex. 78, woorden die mij ten eenen male duister zijn. Zijn ze één of verscheiden? hangen ze met No. 3 ook te zamen? — 8. deen. noorw. at tygge dröv Molbeck Dansk ordbog 1,181 Aasen Ordbog 549. — 9. engl. to chew the cud, waarin cud volgens Webster An american dict. 290^b 't reeds eens gekaauwde voedsel beteekent en verbasterd is uit chewed. — 11. litt. gromulu Nesselmann 272 lett. atgremmoht, van litt. at = ed weder en gremmoht kaauwen,

waarvolgens dus gromulu eigenlijk alleen kaauwen beduidt. — 12. slowak. meryzám (van schapen) Palkowitsch Böhm. deutsch, wb. 882. — 13. přěžwám Palkowitsch 1788 pool. przeżuc Linde 4,1173a, waar nog vele andere vormen van 't zelfde woord, zamengesteld uit de praepositie pool. prze Linde 4,1060 boh. pre vgl. Pott Etym.forsch. 1^a,480 en pool. żuc kaauwen Linde 6,1027 ned.-sorb. żusch herkaauwen Zwahr Niederlaus.-wend. wb. 406.

XIX. MATHOH.

Bovenstaand as. woord beteekende tumultuosus verward is door Ettmüller Lex. anglo-sax. 199 met methel sermo taal in verband gebragt. Doch veel nader bij dan dit liggen osloven. matiti verwarren matež verwarring Miklosich Radices ling. slov. 55 boh. matenj matenina verwarring matenice kort stroo Palkowitsch 862 (in welk dialect het ww. alleen nog behouden is in dezamenstellingen met de partikels osloven. za = duitisch ver of met osloven. s = duitisch zer) serbsch metex verwarring Fröhlich deut. illyr. wb. 360 mutiti en in de zamenstellingen smetati smutiti verwarren Richter 1,240.327.328 samotiti smotiti ezv. Gutschmann Deut.-wind. wb. 401. 444 opp.-sorb. zasmatac Schmalder Deut.-wend. wb. 138 pool. smutek vroeger smętek smętek droefenis Linde 5,521 die er pool. meť droesem duitisch mouterij toebrenge, zie 3,57 walach. smintiti 1 beleedigen 2 stooren Lex. valach. 650 litt. smutyo ik bedroef — door Nesselmann 490 als onzamengesteld beschouwd en vrij zeker aan de slavische talen ontleend wegens de engheid der

beteekenis, daar 't noch in 't lettisch noch in 't pruisisch voorkomt en de partikel sa volgens Pott Etym. forsch. 1°,813 in zamenstellingen alleen in woorden aan de slavische talen ontleend als s voorkomt — finsch meteli oproer meteloitsen ik word beroerd.

Mathoh tot methel te brengen komt mij gewaagd voor omdat 1°. de th van methel in de keltische en slavische talen, alsmede in 't sanskrit volgens Diefenbach goth. wb. 2,9 — die er overigens eene geheel andere gevolgtrekking uit maakt — ja zelfs in 't onverwante finsch gelijk d is, terwijl de th van mathoh aan de slavische t, sanskr. nth (volgens Miklosich Radices ling. slov. 55 en Diefenbach t. a. p.) beantwoordt en 2°. terwijl methel in de finsche, keltische, deutsche en slavische talen voorkomt, mathoh in 't keltisch geheel ontbreekt.

XX. BIEST.

Ohd. piost biost Graff 3,219 bieost Haupt 5,198 mhd. biest Benecke-Müller 1,117 nhd. biest oostenr. hies biest Höfer 1,85 Loritza 25 zwits. biesch biest Stalder 1,170 hong.-duit. pis Schöer Beitrag 36 beij. hies biescht Schmeller 1,215 tirool. biesch biest Frommann mundart. 3,95.5,487 westerw. böise biese Schmidt 30 luxemb. béscht Gangler 39.

Holst. beest Schütze 1,85 ditmars. biist Schütze 1,81 Richey 408 oldenburg. bëst Frommann 3,496 Bremen. beest biist Brem. wb. 1,82.5,343. hamb. beest Richey 11 gött. beist Schambach 20 kleef. byest Teuthonista 29.

Nnl. biest drent. buust Drent. volksalm. 1845,254

1848,254. ofries. beestmelk Stürenburg 12 nfries. bjást
bjüst Outzen 23 wangeroog. biést Ehrentraut archiv
1,360 as. beóst byst Etmüller 303 beust Haupt 5,197
nengl. beest beestings prov.-engl. beastings beestings
beastlings beestlings bestning bysling Wright 184
Brocket North-country gloss. 1,30.

Wallon. bizeù frommage à la pie sèché au soleil
Grandgagne Dict. wall. 1,57.

Vormen met ingeschoven m, n of r.

Nhd. bienst Grimm wb. 2,3 zwits. biemst bienst
Stalder 1,170 nnl. bienst Kiliaen 66^a.

Nhd. briesch briest Grimm wb. zwits. briemsch
briesch briemst briest Stalder t. a. p. beij. briester
Schmeller 1,267 zwab. kuh-priester v. Schmid 332
nengl. bresting ijsl. á-bristur Biörn 1,3.

Korthheidshalve vermeld ik slechts enkele der voor-
naamste afleidingen.

1. J. Grimm deut. wb. 2,3 merkt aan dat het
woord reeds vroeg wijd verspreid is geweest en houdt
griek. πῦος biest πῦλα leb πῦλάϊη spijs uit biest be-
reid, ja welligt ook πῦον etter en pus puris voor van
ouds verwant.

2. Weber in Kuhn 5,535 brengt het tevens met bier
tot den sanskritwortel pus en neemt de éénheid van
πῦος en biest aan, doch brengt lat. pus en griek. πῦον
tot de wortel pûy stinken.

3. Etmüller as. wb. 303 leidt biest van een hypo-
thetisch beótan tundere en vergelijkt on. beysta schok-
ken.

4. Diefenbach goth. wb. 1,292 vermoedt zamenhang
met het Seythische βονῖνον boter en schrijft verder:
«vooral wegens den stamklinker i scheiden we het vol-

gens de beteekenis welligt zamenhangende ohd. bison bronstig omrennen, waarvan ook vormen met -r.»

5. Hoeufft Proeve v. bred. taaleig. 66 schrijft «sommigen brengen het tot biezen, bijzen, bissen, 't welk gezegd wordt van het rondloopen der runderen, evenals of zij dol waren» en verder «vermits de stierige koeijen zich niet minder dol aanstellen, wordt biezen of bissen ook van deze gebruikt. Indien dus biest daarvan kwame, zoude het beteekenen moeten de melk van een beest, dat gebiest heeft of loopsch geweest is.»

Deze afleiding, hoewel ook door Hoeufft betwijfeld, schijnt mij de ware en zulks op de navolgende gronden.

1. 't Scheiden van ohd. bison en biost wegens den stamklinker i, gelijk Diefenbach doet, is niet volstrekt noodzakelijk, want α hoewel zeldzaam korte i en de tweeklank ohd. io nnl. ie wisselen af, bv. nnl. licht—ohd. liohat, bisôn nnl. bissen — nnl. biezen. β goth iu ohd. ia gaan meermalen tot nl. i over, daar nu ohd. io en ie grammatisch dezelfde beteekenis hebben als ia zoo laat zich een dergelijke overgang van io tot i nog meermalen aannemen. γ het bestaan van dergelijke overgangen tusschen de oudere en nieuwere tongvallen van het duitsch geeft ons 't regt die, hoewel wij ze niet staven kunnen, in de oudere zelve aan te nemen. δ nnl. bijzen maakt het bestaan van ohd. bisan mogelijk, waaruit zich dan een vorm op io kan ontwikkelt hebben evenals in plio plumbum naast pli. ϵ de ohd. i van bison is, hoewel tot e verzwakt, bewaard gebleven in prov.-engl. bestning. In ieder geval, hoewel 't verwerpen dezer afleiding, die overigens veel waarschijnlijk heeft, wegens 't verschil der io en i niet noodza-

kelijk is, is de overgang van *i* tot *io* buiten den regel.

Gelijk algemeen bekend is, is *biest*; de eerste melk na 't kalven der koeijen, voor 't grootste gedeelte dunne melk, maar toch ook eenigzins gestremd. Aan deze eigenschap schijnt mij de *biest* haren naam ontleend te hebben; want het denkbeeld «verstijfd» drukt de taalgeest uit door woorden die «loopen» beteekenen. Voorbeelden daarvan zijn: *ijsl.* hlaup lac concretum *zweed.* löpe leb deen. löbe *prov.-engl.* lopper *coagulare* *mengl.* lopird *coagulatus* Wright 646^a *vgl.* Diefenbach *goth. wb.* 2,152. — *prov.-engl.* yearning *verning* leb Wright 1030. 1037 van *as.* yrnan *prov.-engl.* yerne door omzetting uit *as.* rennan *nnl.* rennen waarvan ook *nengl.* rennet *prov.-engl.* renning Wright 796^a *ohd.* rennissal *marksch* rendelse *Woeste* Volksüberlief. 105 *bremen.* rinse *Brem. wb.* 3,144, *alsmede* *nnl.* geronnen bloed. — *litt.* krêkenos *Nesselmann* 225 *lett.* krekkenes *biest*, blijkbaar van *litt.* krekti *gerinnen*, van waar bij *Mielcke* 131 *krekinas'* *kiaule* die *sau* belauft sich. — *nhd.* flusz *rhumatiek*, zijnde in oorsprong eene verstijving van 't lidvocht door gevatte koude, waaruit *boh.* flus *rhumatiek* *Palkowitsch* 293 van *nhd.* fliessen *ml.* vlieten. — *stream* waarmede eene *glosse* bij *Haupt* 5,197 *reuma* vertaalt, wel één met *nnl.* stroom. — *griek* ῥέσμα 1 *stroom* 2 *rhumatiek* van ῥέω *ik vloei*, *breton.* *rhem* *Le Pelletier Dict.* 746, een woord welks afleidsel *rhumatisme*, hoewel in 't *grieksch* niet bestaande, in vele talen is overgegaan.

Hiervolgens moeten, naar ik meen, de woorden bij *Hoeufft* «de melk van een beest dat gebiest heeft» veranderd worden in «welk die geloopen heeft (*vlocibaar* geweest is), doch tot staan is gebragt.»

Donker zijn mij de volgende benamingen der biest:

1. hevede, 't geen Hoeufft Proeve 66 ergens voor biest meent gevonden te hebben. Bewijsplaatsen er voor ontbreken mij. — 2. nnl. puitschede biestig Kiliaen 510^a. — 3. mhd. wrainpfaff lac novum post partum Mone Anzeiger 4,232. — 4. paltz. kuh-peter v. Schmid Schwäb wb. 352. Vindt het welligt tevens met pfaff in wrainpfaff zijne verklaring in 't verkeerd verstaan van kuh-priester? — 5. lijfl.-duitsch kalberdanz kalbertanz gekookte biest Idiot. d. deut. spr. in Lief- und Esthland 103 noorweeg. kalvedans kaavedans eene melkspijs Hallager Norsk ordsamling 56 deen. kalvedands room vgl. Molbech dansk dial. lex. 259. Betéekent danz tanz dands welligt melk, evenals peens in lett. tellu peens biest Stender 1,318? — 6. lett. tetterinsch biest, 't geen Stender 1,318 voor onecht houdt.

Overigens gebruiken de kelt. en slav. talen verscheidene omschrijvingen om 't begrip biest uit te drukken. bv. geele melk beteekenen: walsch llaeth melijn Owen Pughe 2,259 van melijn geel en dit volgens Bullet Mémoires 2,153 en Diefenbach in Kuhn-Schleicher Beiträge 1,483 van mlat. melinus uit griek. *μηλινος*. — gaal. bainne buidhe Dict. of the highl.-soc. 2,326 van buidhe yellow.

Eerste melk beduiden: gaal. nòs, nùs, bainne-noise -nùise Dict of the Highl.-soc. 1,695,697,87 ier. nos, baine nuis O'Reilly ohw. van ier. nuas nuis firt. — breton. kellaes Le Pelletier 478 walsch cynllaeth Owen Pughe 1,327 evenals walsch cynflith Owen Pughe 1,325 uit breton. kent walsch cyn avant vgl. Pott Zählmethode 220 Zeuss Gramm. 575.651. — serbsch pervu mlieku Gutschmann 53 pervo mleko Richter 2,79 van

pervi eerste vgl. Pott Etym. Forsch. 1²,522. — slowak. mládywo Palkowitsch 917 boh. mlezywa mlezywo Palkowitsch 920 pool. młodziwo Linde 3,221 door 't suffix ivi van osloven. mladū tener Miklosich Lexic. ling. slov. 74ª pool. młod boh. mlad Palkowitsch 916 pruis. maldaf (nom. plur.) Nesselmann Die sprache der alten Preussen 115 jong gevormd, vgl. Miklosich in Kuhn-Schleicher Beiträge 1,279 of Bildung der nomina 11. Gebrokkelde melk is de eigenlijke beteekenis van: walsch llaeth brith Owen Pughe 2,259. — walsch llaeth mysg van mysgu mengen Owen t. a. p. — walsch llaeth torr Owen t. a. p. volgens Davies, bij Le Pelletier 559 aangehaald, van tōri breken. Onzeker ben ik over de oorspronkelijke beteekenis van breton. lais-lusen, bij verkorting lusen Le Pelletier 559 Bullet Mémoires 3,98^b. Volgens den eersten hangt het zamen met lūs un brouillard épais, pour signifier ce lait, parce qu'il est brouillé par les efforts que la nature a faits pour délivrer la vache de son veau. Overigens beteekent breton. lusen Le Pelletier 558 walsch llusen Owen Pughe 2,296 vaccinium vgl. de nhd. namen dier plant: kuh-täcken bullgrasen viehbesinge Nemnich 2,1537 en deen. böllebaer bij verkorting bölle Molbech Ordbog 1,143; staat dit met lais-lusen in verband of is 't niet te scheiden van gaal. lus Highl.-soc. dict. 1,603 korn. lyzúan Borlase 398^b walsch llysiau Owen Pughe 2,309 iersch luis lus O'Reilly ohw. mank. lhuss lus Cregeen 107.110 plant. Ook lieten zich met lais-lusen welligt vergelijken walsch llys llws that separates Owen Pughe 2,297^b. 309^a of llys slijm Walters English and welsh Dict. 2,563.

XXI. WALTOWAHSO.

Ohd. waltowahso Graff 1,689 mhd. waltewachs Be-
necke-Müller 3,463 nhd. altenwachs altwachs eltewachs
Grimm wb. 1,268.275 zwits. waldiwachs altewachs
Stalder 1,99 beij. waltawachs waltwachs Schmeller 4,75
zwab. waltwachs v. Schmid 515 mark. wiltwasz Woeste
Volksüberlief 112. ofries. walduwaxe v. Richthofen 1124
wängeroog. wáliwax Ehrentraut 1,403 allen in de betee-
kenis nervus, doch 't voorlaatste spina dorsi.

Höfer Etym. wb. 2,5 leidt walt van walten regeeren
sterk zijn af. Grimm verwerpt deze verklaring des
woords geepszins, doch vergelijkt Gesch. d. d. sprache
onhumbr. gewaeld giuaeld coma en ziet Deut. wb. 1,268
welligt in de vormen die met eenen klinker openen altê
articulus. Alhoewel de gelijkstelling van walto met
onhumbr. gewaeld giuaeld aannemende, zoo meen ik
toch de afleiding van walte en altê van de hand te moeten
wijzen. Dat walte haar beduidt en dus gewaeld te regt
er aan gelijk wordt gesteld blijkt uit oostenr. haar-
wachs Höfer 2,5 beij. harwachs Schmeller 4,74 gött.
hârwachs Schambach 75 bremen. haarwass Brem. wb.
2,595 overijss. haerwachs Kiliaen 211^a en uit prov.-
engl. faxwax wright 411^b waarvoor ook paxwax Wright
729^b taxwax Hunter Hallamshire Glossary 88 voor-
komen (welke mij verbasteringen van 't duister gewor-
dene faxwax schijnen); in de eerste toch steekt onmis-
kenbaar haar coma en in de laatste 't gelijkbedui-
dende as. feax. Maar iets andere is 't walte en gewaeld
van walten af te leiden, vooral zoo men walt verge-
lijkt met een keltisch woord waaraan 't beantwoordt:

gaal. falt fuilt hair Highl.-soc. dict. 1,413 ier. folt 1 the hair of the head 2 a tail fuiltein a hair, beide bij O'Reilly mank. folt hair Cregeen 68^b walsch gwallt the hair of the head Owen Pughe 2,147 korn. gols the hair Borlase 389^c, 't geen wel niet van walten zal af te leiden zijn. De vormen die met eenen medeklinker openen zijn ongetwijfeld verbasteringen van walto- even- als tax- en pax- van fax, 't geen te meer waarschijnlijk wordt door dat alte- 't zelfde als walto- moet beteekenen, 't geen met altê lid het geval niet is.

Minder zeker ben ik aangaande het tweede deel onzer samenstelling wahso waxe. In 't zwitsersche canton Appenzell beteekent wachs het peezige gedeelte van 't vleesch Tobler 437 en in Aken wierwahsz (wier= wider=contra) een haarbosch op den hoofdschedel welke in andere rigting dan het overige haar loopt Müller-Weitz 261. Het eerste zou zich kunnen laten verklaren door wegwerping van 't eerste deel der samenstelling, in het tweede heeft wahsz de beteekenis haarbosch. Is 't luxemb. fois haarwachs Gangler 155 het eerste deel der samenstelling faxwax? de luxemb. oi beantwoord meermalen aan nnl. a.

XXII. GUCKÄHNI.

Over dit opperduitsche woord, bij Stalder 1,92 vertaald met «des ältervaters groszvater» is door J. Grimm in Haupt 1,23.24 gehandeld en onder anderen naar aanleiding van 't bij Henisch voorkomende gucklin = tipflein gegist dat in guckähni 't zelfde begrip ligt opgesloten als in de deen. tipoldefader abavus en tiptipolde-

fader atavus, waarin tip duidelijk de beteekenis punt in den zin van ver verwijderde verwantschapsgraad heeft. Vergelijking met de Admonter glosse: «progenies gugerla» Haupt 3,378^a — evenals zwab. gugg-ähni v. Schmid 247 met g afwijkend van gindsche ck als sluitletters — doet mij naast Grimms gissing nog eene andere wagen: «beteekende guck ook reeds op zich zelve eenige verwantschapsgraad, welke beteekenis 't woord in den loop der eeuwen kan verloren hebben?» Waarschijnlijker wordt mij dit door de vermoedelijke verwantschap van ohd. eninchel mhd. eninkel enikel Benecke-Müller 1,434 nnl. enckel Kiliaen 138^a kleinzoon (waarin -el verkleinende vorm en -ik -ink, afwisselende evenals bv. in honig en honing, afleidingslettergreep is vgl. de vormen hij Schmeller 1,84) met ohd. ano mhd. ane prov.-nl. aene Kiliaen 11^a grootvader aneke grootmoeder Halbertsma Overijss. wb. op hebbe, welke verwantschap mij aannemelijker schijnt dan die met enkel talus, te meer omdat in ohd. enko einko de onverkleinde vorm van enkel kleinzoon behouden schijnt; was welligt enko zoon en enkel kleinzoon? Daar het in de reden lag beide de op- en de nedergaande linie in betrekking tot den huisvader te beschouwen, zoo kan 't niet verwonderen voor beide somtijds dezelfde namen, alleen door afleiding of verkleining verschillende, weder te vinden.

De eenheid van gug-erla met guck- strijdt niet met Grimms gissing; de kleinzoon staat, hoewel in omgekeerde rede, in dezelfde verwijderde bloedsverwantschap tot den huisvader als de grootvader tot dezen laatsten.

Nog eenige namen van verwantschapsgraden mogen hier vermelding vinden.

Zwab. miszähni overgrootvader v. Schmid 387. Zoo misz de particula privans is, dan is de beteekenis wel ongeveer dezelfde als in het door Grimm tap. behandelde pfuch-ehni.

Zwab. nā grootmoeder nāle grootvader; nāhm nāhne grootvader, nahme nahne grootmoeder zonder klankverandering evenals nam moeder, allen bij v. Schmid 395, vgl. bij nam moeder prov.-zweed. nann nanna moeder Russwurm Eibofolke 2,342.

Zwits. dodoo dodeli moeder Stalder 1,286. 2,508; vgl. Grimm Deut. wb. 2,671.

Wfries. pake grootvader; orke of orremem grootmoeder Wassenbergh Bijdragen 1,73.

Prov.-nederl. ootje grootmoeder Halbertsma Overijss. wb. ohw. Overijss. alm. 11,96 Buddingh Westland 380, 't geen bewijst dat de ohd. eigennaam Uota «grootmoeder» beteekent, als Grimm vermoedt Haupt 1,25 en dat Biörns otha avia magna er niets mede te maken heeft, want overgang van t tot th laat zich niet aannemen in een woord dat, evenals de zaak die 't uitdrukt, boven de wet is. Verwant is osloven. otiči vader Miklosich Radices 60, door afleiding op iči tot het nederl. woord staande evenals ovica schaap tot nnl. ooi door afleiding op ica.

Wfries. bel grootvader Overijss. alm. 5,20.

Oslov. baba grootmoeder Miklosich Radices 1 lett. babba oude vrouw Stender 1,13 mhd. nhd. babe oude vrouw brem. babbe vader Brem. wb. 1,34 friesch beppe grootmoeder Wassenbergh Bijdragen 1,16 Stürenburg 14 gron. bep Laurman 4 overijss. bābbe beppe grootmoeder, oude vrouw Halbertsma Overijss. wb. ohw. Overijss. alm. 5,19 nholl. beb grootvader Overijss. alm. 11,68.

; Hiertoe nnl. quijl-bab De Vries Warenar 201, volgens wien -bab tot babbelen behoort. Vgl. Grimm wb. 1,1057 Förstemann Namenbuch 1,194 Mannhardt Germ. mythen 663.

Bij -den rijkdom der duitche taal aan namen voor grootvader en grootmoeder, waarvan deze verzameling slechts eene flauwe proeve is, verwondert het mij dat de namen voor andere bloedverwantschap niet zoo veelvuldig zijn. Opmerkelijk zijn ook de moeilijkheid der etymologische verklaring en de enge grens waartoe behalve bebbe en ootje deze woorden beperkt zijn.

AANTEKENINGEN.

AANTEKENINGEN.

- 1,8. «Gensarik» Pott die personenn. 672 vermeldt nog eene menigte personenn. van gans afgeleid, doch vergist zich als hij schrijft «H. van der Goes (da holl. gans, Gans) vielleicht nicht hierher», bij Kiliaen 195^a goes goese fris. holl. sax j. gans.
- 1,10. «Andere sporen v. d. w» Ook omstreeks Fallersleben is erpel gebruikelijk, zie Frommann mundarten 5,55 pommeren. arpel Dähnert plattd. wb. 16.108 Nennich 1,266. opperlaus. erpel Anton Görnitz. schulprogr. 1846,13.
- 1,14. «Aan de kleur des diers» Evenzoo zijn aan de kleuren ontleend de volgende diernamen: on.gradyri = graauwdier, wolf vgl. Grimm Reinhart XXXV. — nhd. rappe zwart paard. — ditmars. black zwart paard Quickborn 289, prov.-deen. blakke en markmuus Molbech Dial. lex. 39 beide van engl. black zwart. — as. blanca blonca wit paard walsch blanc veulen Owen Pughe 1,158 prov.-engl. blonke a steed, a warhorse Wright 226^a. — ohd. hagilgans mhd. hagelgancz Frommann mundart. 4,299^a mnl. nnl. hagelgans ald. Kiliaen 210^a westerw. haalgans Schmidt Westerw. idiot. 70; of ziet deze laatste naam niet op de kleur des diers,

gelijk 't westerw. en henneberg. schnee-hagelweisz zeer wit Schmidt 203 Frommann mundarten 231^a schijnt te billijken, maar op de aankondiging van sneeuw en hagel, zooals welligt nnd. airgaise in de Gemma Gemmarum hergansz nhd. heergans Nemnich 1,1679 van goth. airus bode en dus bode des winters volgens Woestes gissing in Kuhn Zeitschr. 2,200.

- 1,24. «door eene n. overdragt» Gelijke wisseling van beteekenis nemen we waar in as. vearh banneling wolf goth. vargs vijand noorw. varg vaerg toovenaar dwerg wolf Hallager 141; litt. wergas Nesselmann 67 lett. wehrgs Siender 1,352 slaaf zijn wel één er mede en moeilijk te scheiden van pruss. wargs slecht lett. wahrgs krank litt. wargas ellende Nesselmann Die sprache d. alten Preussen 142; zie de slav. vergelijkingen bij Grimm. Reinhart XXXVII. — on. îma reuzin — wolvin. — noorw. tass tasse toovenaar weerwolf wolf Hallager 129 prov.-zweed. tasse wolf Ihre dial. lex. 180 vgl. Kuhn-Schleicher Beiträge 1,150, is 't een met on. thus deen. tosse reus noorw. prov.-zweed. tuss wolf Hallager Ordsamling 135 Ihre Dial. lex. 181? vgl. Grimm Reinhart LV. Is zweed. tok = on. thus, zooals Molbech ordbog 2,521 aanneemt?
- 2,3. «ijsl. erpr» Grimm Reinhart XXIV schijnt samitisch hirpus irpus wolf te vergelijken, zie over irpus Pott Etym. forsch 1,150.
- 2,5. «irpa jörp» Hoewel Grimm Gramm. 2,327, die jörp met jarpr roodbruin vergelijkt, aanhalende brengt Diefenbach goth. wb. 2,128 toch jörp ter

vergelijking met sanskr. arvat en andere uitheemsche paardennamen bij, 't geen mij doet vermoeden, dat hij aan de juistheid van Grimms gevoelen twijfelde.

- 2,9. «jaerpe wachtel» De eenheid hiervan en de onen andere woorden stond bij Molbech niet vast, daar hij t. a. p. schreef: «de naam van eenen vogel in de oudde. bijbelvertaling en vermoedelijk 't zelfde woord dat nu hierpe geschreven wordt» en dit in weerwil dat hij reeds in zijn wb. van jerpe hazelhoen op hierpe verwees. Litt. ěrubě jěrube gěrube met verkleining jěruble Nesselmann 19. 38. 253 lett. irbe Stender 1,89 hazelhoen schijnen letterlijk aan ons woord te beantwoorden, doch osloven. řěbŭ řěbŭka ěřěbica perdix Miklosich Lex. ling. slov. 151^b 203^a, door hem Radices ling. Slov. 77 aan litt. jěrube gelijk gesteld en van kl.-russ. rabyj variegatus afgeleid, brengen mij aan 't wankelen: vgl. Holmboe Ordforraad 284, die ijsl. rjupa deen. rype lagopus vergelijkt. Óok moet hierbij welligt aan prov.-engl. irp a fantastic grimace Halliwell 470 gedacht worden. De reuzen toch van 't vroegere heidendom, uit hunnen aard voorwerpen van bespotting voor het geestelijk boven hen geplaatste menschedom, werden dit nog meer voor de bekeerden, van daar ontvingen on. thuss en os. wrisel reus de beteekenis dwaas in deen. tosse en mnl. ries. Zoo irp tot ons woord behoort dan is de naam des persoons op zijne gedaante overgedragen. In weêrwil hiervan is de zaak mij verdacht.

- 2,24. «Gandestrius» Adgandestrii (genitiv.) Tacitus ann.

- 2,88. «Volgens Grimms gissing ad G—, doch de uitgang blijft opvallend en donker» schrijft E. Förstemann in v. d. Hagens Germania 10,27.
- 2,29. «behoorde deze n tot arbja» De a van arpus schijnt hier voor te pleiten, evenals in arbalo, doch de p — aan minder wisseling onderhevig dan de klinkers — doet mij gelooven dat arpus tot erpf behoort. De a wordt ook eenigzins geregvaardigd door die in Arpingi en nnd. arpel.
- 3,15. «waarbij — de meeste tot arbja behooren» Men vergelijkte hiermede de niet zeer heusche aanmerkingen door Müllenhoff in Haupt 10,175 over Förstemanns artikel arb in zijn Namenbuch en over 't geheele werk in Haupt 10,171 en Zur runenlehre 43.54 gemaakt, doch leze als tegengift Pott Die personenn. 86 en 88.
- 3,24. «Erpel» Is dit dezelfde plaats als 't meergemelde arbalo? Grimm maakt het tot eene stad, Förstemann 2,94 tot eenen stroom.
- 3,25. «Erps» Mag men hierbij denken aan afleiding op s? In eenen diernaam, hoezeer op eene plaats toegepast, zoude ze niet verwonderen, want «opvallend vele diernamen worden met s afgeleid» schrijft Grimm gramm. 2,975.
- 3,29. «Van Erpecum» Buitendien vind ik nog van Arp Oudemans woordenb. op Bredero 236 en nog eenige bij Pott Die personenn. 226, waarbij hd. met b, die hij tot erp brengt. Ook de geslachtsnaam Erpingham in James' Agincourt behoort door een patronimicum Erping hiertoe.
- 4,3. «overeenkomst tusschen on. woorden en vlaamsche plaatsnamen» Ook in gewoone znw. is die over-

eenkomst soms verrassend zichtbaar b. v. on. ormr nnl. worm, maar orm in eene Gentsche oorkonde van 1349 Belg. museum 7,86. — On. vargr. mnl. werg Brab. yeesten 6,999 wolf («stout als wolven» schijnt mij betere vertolking dan «stout als roovers» gelijk Willems vertaalt), terwijl geen ander dialect dan 't as. het in deze beteekenis heeft. — Maas-tricht. deur stier De Jager Archief 3,350 overeenstemmende met de gelijkbeteekenende on. thior zweed. tjur deen. tyr noorw. tjor kjour, door Rask Undersögelse Grimm Gesch. d. d. sprache 22 en Holmboe Ordforraad 338 voor stier met afgekapt s gehouden, osloven. turŭ Miklosich Radices ling. slov. 97 en 't geen Woeste Volksüberliefer. 109 in 't marksche turr-flaige brems, wegens de t ten onregte, meent te hervinden. De klinkers in de aangehaalde noord. woorden deden een nl. dier verwachten; de eu is echter van denzelfden aard als in reus en neus naast ries rese rose en niezen nese nose, waarvoor echter nog mnl. nase v. Heelu 5105 Belg. mus. 3,233 en ook nog bij Kiliaen. — Holland. bers bors beer Kiliaen 63^a. 84^a Oudemans op Brederode 65, ook voorkomende in den naam der nabij Amsterdam gelegene buitenplaats Bussenburg, vroeger Borsenburg, waar ook de herberg De Beerebijt nnl. beerenbijt Willems Reinaert bl. 300 vgl. nhd. imbisz nnl. inbijt thans ontbijt en in den plantennaam borslook allium ursinum Nemnich 1,191 (nhd. bärenlauch deen. biörnelog engl. bears garlick), waarin de o voor e staat, evenals in bord, dorp, kors, voor berd, terp, kers enz. 't geen alleen in 't on. nog in die beteekenis voorkomt

en wel in den vorm bersi, hoewel 't goth. beruseis parens de oudere beteekenis nog heeft vgl. Grimm Deut. wb. 1,1122 Kuhn zeitschr. 6,443 Mannhardt Germ. mythen 285. Moet Berselaar Besselaar, de naam van een dorp in N. Brabant, er ook of onmiddelijk of door een' pers. n. van afgeleid worden? — aan ohd. borse ledum palustre kan althans wel niet gedacht worden —, zoo ja, dan houdt ook in de assimilatie van berse tot besse het nl. gelijken tred met 't on. dat van bersi besii maakt, zie Grimm Reinhart LV, doch mijne gissing is zeer onzeker als steunende alleen op den huidige vorm des woords. Hoe moeten oostfr. boss Stürenburg 22 wangeroog. bos Ehrentraut archiv 1,361 barg prov.-engl. borse halfjarig kalf Wright 240^b Nemnich 1,648 opgevat worden? — Nl. aalstreep zwarte streep bij muivale paarden van de maanen tot den staart, niet bij Weiland, doch wel bij Chomel 2509^a ijsl. áll Biörn 1,25 noorw. aal Aasen 18 prov.-deen. aal Molbech Dial. lex. 3. Is 't een met ijsl. áll alveus, als Biörn en Aasen aannemen? Holmboe Ordforraad 77 zoekt in áll de beteekenis paard, evenals in 't leenwoord kapall, 't geen hij daartoe in kap-all had moeten ontleden. Steekt dit aal ook in wfries. aalbij, 't geen Posthumus Vrije Fries 1858, 204 als verbastering van aardbij beschouwt? — Opmerkelijk stemmen ook de nl. spreektaal en 't noorw. en prov.-deen. overeen in 't uitdrukken van den 2^{den} naamval door 't voornaamwoord; zie Hallager Norsk ordsamling XII Dylund Udsigt over de danske sprogarter 16.

- 4,22. «in on. eigennamen» In Dietrichs Runensprachschatz 214 vind ik nog Jarbulf, door hem met paardenwolf en Jarbi met de bruine vertaald. Ook gist hij zamenhang van hjerpe hazelhoen met jarpr. Volgens W. Grimm Heldensage 140 liet zich in de plaats van on. Erpr organisch Jarpr verwachten, maar was Irpr dan niet mogelijk?
- 4,31. «wat den klinker aangaat» De a in Arpus bij Tacitus staat voor e uit i, evenals in Arminius voor Erminius uit Irmin, merkt Zeus Die herkunft der Bayern XXIX aan.
- 6,15. «tt en ss.» Zie hiervan nog een paar voorbeelden bij Grimm Reinhart 269.
- 6,21. «Hessen» Is nnl. hes kiel ellyptisch voor hessenkleeding of = as. hät mhd. haz gehaeze zwits. zwab. häs?
- 7,1. «nesso» Letterlijk beantwoordt aan nesso meisensch nesse bladluis Höfer Etym. wb. 2,291, 't geen alleen in den verzwaften eindklinker van nesso verschilt.
- ald. «ohd. mhd. niz» Evenals de zaak is ook dit woord wijd en zijd verspreid bv. cimbr. niz Schmeller Cimbr. wb. 150 nnd. nete nette Dähnert 327 Schambach 144 Strodtmann 145 friesch nitte näten (meerv.) Ehrentraut archiv 1,383 Störenburg 157 schot. neet Motherby 126; mhd. komt ook niss voor Benecke-Zarncke 2,402, waaruit nhd. nisse. Keltische vormen van 't woord zijn te vinden bij Leo Ferienschr. 1,77, waarbij nog te voegen korn. nedhan Borlase Cornw. antiq. 400^e. — Schmeller Beij. wb. 2,708, Pott Etym.forsch. 2,226 Die personenn. 611, Zeuss Gramm. 1126, Holmboe

Ordforr. 264 stellen 't gelijk met vormen die met g-n openen, waartoe ook behooren fallersleben. gnatte Frommann mundart. 5,146 lijfl-duit. gnide gnisse Idiot d. deut. spr. in Liefland 79 gött. gnitte Schambach 66 oostfries. gnidd gnudd Stürenburg 72 as. gnät zweed. gnet deen. gnid noorw. gnet gnetr knit Aasen Ordbog 139; 't behoort tot on. zweed. gnata brommen prov.-engl. gnatter verbreken gött. gnadderon gnattern gnötteln brommen gnatz schurft Schambach 65.66 pommer. gnettern tandenknarsen gnettrig verdrietig gniden glad maken gnittern brokjes Dähnert 155.156 oostfries. gnidden gnideln gnitteln glad wrijven gnaddrig gnettrig verdrietig Stürenburg 72, waartoe ook as. gneath gnethen matig zweed. gnetig karig, 't geen in 't westfries. noatich zedig en bescheiden Friesch jierboeckjen foar it jier 1854,19 zijne openende g verliest, evenals gött. gnatzig Schambach 65 van gnatz schurft; vgl. nog as. gnithan zamenwrijven. Dezelfde overgang der betekenissen brommen en karig heerscht in zwits. kuzen kuutzen brommen Stalder 2,148 en mhd. kutzer gierigaard.

- 7,7. «neetoor» Schijnbaar is dit samenstelling met -oor —, evenals baloorig kitteloorig oostfries. steiloor trotsaard Stürenburg 262, hoewel de eerste deelen dier koppelingen van anderen aard zijn, 't geen welligt de vergelijking verbiedt, zoo als ook met kopf in westerw. nisskopf kitteloorig mensch Schmidt 124. 't Kan echter ook verbastering van -er wezen, vgl. zwits nisser iemand die zich de verachtelijkste broodwinning niet schaamt

- Stalder 2,239, door Pott die personenn. 676 als gierigaard opgevat.
- 7,15. «beij.—nisser» Ook laat zich nog vergelijken oostenr. nisel ziekte bij paard en mensch, waarvan men gelooft dat wormen de oorzaak zijn. Höfer 2,290.
- 7,23. «bies voor intrekking van biendse» W. Grimm heeft Haupt 6,332 biese verklaard onbetwistbaar de nederduitsche vorm te zijn van binse (binez).
- 8,10. «Bent en Delfpolder» Is dit bent ook onl. bant Grimm gesch. d. d. spr. 412, waardoor 't zou beteekenen: lage streek van land en water?
- 8,19. «schijnt mij de geld.» Dit wordt bevestigd door geld buntpol Geld. volksalm. 8,163.
- 8,26. «engl. bent» Ook schot. bent heidekraut benty mit heidekraut bedeckt Motherby Nachträge 4. Hiervan is wel verscheiden mengl. bent, waarvan men prov.-engl. bentgras heeft willen afleiden, zie Brocket Gloss. of north-Country words 1,33 en Halliwell 165.
- 8,28. «Benthall» Pott Die personenn. 354. 373 leidt Bentham en Bentley — Benthall mis ik bij hem — af van ons bent, van Benet (Benedictus) of van bent gebogen. Bij Benthall zou ik thans liever aan pers. n. denken. Nog eenige zamenstellingen met Bent vindt men bij Förstemann Namenb. 2,228, en andere vormen van bent gras bij Wright Prov. dict. 198^b.
- 8,29. «In Friesland» In Stürenburgs ostfries. wb. 14.176 komen ook nog voor bente beente piunte pyünt, «zonder twijfel» schrijft S. «verwant met binse holl. bies engl. bent ohd. pinuz pinez mhd. pinz. Ten onregte stelt S. deze woorden met p en b

openende te zamen blijkens ijsl. puntr gramen *barbatum* Biörn 2,178 nnl. pionten *molinia coerulea* Staring De bodem van Nederland 1,434^a. Doch ook noorw. staan naast bunt, punt en funt bij Aasen 53. 117. 361 vertaald door «hooge en stijve grassoorten», alhoewel ieder in verschillende dialecten van 't noorweeg. gebruikelijk. Zijn alle drie 't zelfde woord of moeten ze gescheiden worden? vgl. nog onhumbr. brord herba Bouterwek Evang. 303 = breard briord summum, zie Diefenbach *Celtica* 1,221 en nhd. spitzgras *triticum repens* Nemnich 2,1491. Een andere naam van de bies is oostenr. pinnewisse Höfer 2,536 Loritza 99. Is Höfers afleiding wel de ware?

- 11,8. «deensch hiime» Deze ii is gelijk nnl. ij en staat tot ù van on. hùm als nl. ij tot ui volgens Brill Nederl. spraakl. § 14.4. Aan prov.-deën. hiime beantwoorden noorw. hiim rijm hima damp in de lucht himen dampig Aasen 173.
- 11,11. «schotsch humph» Ook mengl. bij Wright 587. Bij Holmboe Ordforr. 198 vind ik ook humin duisternis als schotsch vermeld.
- 11,17. «noorw. humsk» Dit ontbreekt bij Aasen.
- 12,2. «fã hum om nagot» Door Dalin Ordbok 1,716 als algemeen gebruikelijk opgenomen; welligt wordt het beter vertaald door «de lucht van iets krijgen» dan door «licht in eene zaak krijgen». Ihre Dial. lex. 76 scheidt hum odor mentis, idea van humm gissing; daarvan is afgeleid hãma radeloos zijn Ihre 68, doch volgens Lénstrom Ordbok ofver helsing-dial. 11 denken. De ã in hãmig en hãma staat voor o en deze weder

- voor u, gelijk deen. honske voor hunske en zweed. fāgol vroeger fogel voor on. fugl.
- 12,3. «ijsl. at húmar» Dit woord is nog behouden in noorw. hyme nacht worden en 't daaruit afgeleide hyming schemering Aasen 186.
- 12,17. «schijmen» Dit hypothetisch schijmen valt zamen met het thans nog levende schijnen, door wisseling van m en n, 'gelijk in nnl. priem drent. pruun Drent. volksalm. 1846,264 deen. preen as. preon gaal. prine a pin used for clothes Highl.-soc. dict. 1,731; nnl. luim overijss. luinen behagen Weiland Taalk. wb. 4,785 Halbertsma Overijss. wb. ohw.; nnl. ik ben mnl. ic bem as. ic beom, en de alle bij Kiliaen onder beide vormen voorkomende schin schim furfures capitis; swijnen swijmen ohd. suinan languescere; vimme vinne squama.
- 12,28. «schuim — ontleend» Deze afleiding van schuim — reeds door Diefenbach Goth. wb. 2,245 voorgedragen, naar ik thans ontdek — houdt gelijken tredt met die van ohd. feim uit beij. fimern glinsteren, door Müller in Beneckes mhd. wb. 3,317 voorgesteld; zoo hangt ook oostfr. moggel muchel schimmel Outzen Glossar. 214 te zamen met zwits. maugel mauger schemerig Stalder 2,202 en ook in de finsche verwanten van ons huim wisselen de beteekenissen schemering (en daaruit duisternis en ochtend) schimmel en geruisch elkander af; bv. in finsch himiä donker himmi duisternis himu schemering himeys duisternis himenän himitän ik maak donker himennyn ik word donker Renvall 75.76 homet schimmel

homehdun hometun ik beschimmel homehdutan
 ik laat beschimmelen Renv. 83 humaan ik ruisch
 humaas gebrom Renv. 90 huomen uchtendstand
 Renv. 92 huumaan ik verdoof huumaahdun ik
 weérklink Renv. 96 hong. homály duisternis
 Ballagi 280^a. Ook koburg. dummern muf ruiken
 Frommann Mundart. 3,193¹²² en zwab. dämmel
 'schimmel v. Schmid 119 behooren tot het door
 J. Grimm Deut. wb. 2,709 aangenomene st. ww.
 diman duister worden. Nnd. dämlich droomerig
 Frommann mundart 2,223 staat tot dien stam
 in dezelfde verhouding als finsch huumaan ik
 verdoof tot himmi duisternis.

- 13,2. «krummel» Zoo wordt, indien ik mij niet vergis,
 kruimel ook wel uitgesproken, althans dien klank
 heeft in Drente 't naverwante grummegien Drent.
 volksalm. 1847,180. Dr. de Jager Latere ver-
 scheidenh. 83 noemt het verkleinende vorm van
 kruim. Aken. grömel Müller-Weitz 75 heeft dezelfde
 beteekenis en zonder afleiding is 't woord in
 den vorm grumm nog gangbaar bij de Duitschers
 in Hongarije Schröer Beitrag 56. Deze wissel-
 vorm krummel herinnert mij de woorden van
 Prof. de Vries Mnl. taalzuivering 143: «De klank
 um is in onze taal onbekend» en ald. in de noot:
 «ik herinner mij geen ander voorbeeld dan lum-
 mel en stumper, die juist hierdoor hun hoog-
 duitschen oorsprong verraden», welke mij aan-
 leiding geven hier eene verzameling nederlandsche
 't zij gewestelijke 't zij in onbruik geraakte
 woorden te doen volgen, waarin die klank voor-
 komt.

1. Overijss. brummel berisping Te Winkel Taalmag. 3,124.
2. overijss. brummel braambes ald., met de u als klankverandering van de a volgens Brill Nederl. spraakl. § 13.2. aanm. 2.
3. Kortrijk. bummen iemand den hoed over de oogen slaan Belg. mus. 4,172.
4. N-holl. overijss. drum touwtje, eind van een weefgaren De Vries Hoofts Warenar 205. Halbertsma overijss. wb. ohw. bij Kiliaen drom licium dreum Drent. volksalm. 1847, 177 nnl. dreumes mannetje, in tegenoverstelling van het evenzeer er van afgeleide in den Elzasz gangbare drämmel lange vent Frommann 5,116, vgl. Haupt 7,77.
5. Drumpel volgens Weiland Taalk. wb. 2,585 in gemeenzamen spreektrant voor drempel.
6. Overijss. geld. gumme verhemelte Kiliaen 207^b en het daarmee volgens Grimm gesch. d. d. spr. 664 verwante en nog bij Bilderdijk geslachtlijst 1,256 voorkomende gumme mensch. Ze zijn afgeleid van een sterk ww. dat gapen beteekende, waaruit nog ontstonden mhd. gūmiczen gapen Frommann mundart. 4,300^a zwits. gymelen gymeln gimmeln barsten Stalder 1,446 en dat door wisseling van m en n ongetwijfeld verwant was aan on. gīna gapen.
7. Overijss. geld. gumpe draaikolk Kiliaen 207^b, vgl. Kuhn zeitschr. 1,137.
8. Nnl. Gumpen springen Kiliaen 207^b; was 't welligt evenals gumpigh geil, dat hij als alleen in de oostelijke gewesten gangbaar vermeldt, niet algemeen nederlandsch?
9. Nnl. Hummel fucus Kiliaen 258^b dreut. mieg-hum-

- mel Drent. volksalm. 1839,195 van nnl. hummen
 Kiliaen · ald. nnd. hummen Schambach Gött. idiot.
 88 nengl. to hum ijsl. humma brommen, van waar
 met -s afgeleid zwab. humsen v. Schmid schwäb.
 wb. 291 en door -r afgeleid prov.-engl. hummer
 Wright 586 prov.-deen humre Molbech Dial. lex.
 222 noorw. humra Aasen 182 grinniken. Is hamel
 in gron. mierhamel = mier 't zelfde woord ?
10. Nnl. Humpelen ongeschikt handelen Kiliaen 258^b.
 't Is één met het thans nog gangbare hompelen
 ongeschikt gaan.
 11. Geld. humsken krekkel Kiliaen 258^b.
 12. Vlaam. lump volgens Chomel 3437^b de naam eener
 visch te Antwerpen, nengl. lompe (verouderd)
 Wright 644 lumpfish prov.-engl. lumpe Wright 650.
 13. Nnl. lumpe zeker achterstuk van een os lat. lumbus
 ofransch lom nfransch lombe mhd. lumbe lende
 silez. lummern testiculi Weinhold Beiträge zu
 einem schles. wb. 55. Ten onregte vergelijkt
 Stürenburg ostfries. wb. 142 het met lunje thier-
 keule, dat aan fransch longe nnl. longie loenie
 Weiland wb. 4,761 beantwoordt.
 14. Overijss. sticht. mummelen moeijelijk eten Hal-
 bertsma Overijss. wb. ohw. Overijss. alm. 3,254
 nnl. mommelen.
 15. Overijss. pumtel dik ventje Te Winkel Taalmag.
 4,253 holst. pummel Schütze 3,242 oostfries. püm-
 mel Stürenburg 352 klein mensch of kind pommer.
 hamb. pümmelken Dähnert 362 Richey 194 prov.-
 deen. pommel Molbech 415 broodje oostfries. püm-
 melwusst korte dikke worst, vgl. Brem. wb. 5,441
 Stürenburg 185. wangeroog. pümmel penis Ehren-

traut archiv 1,385. Volgens T. H. Buser in Te Winkels Magazijn t. a. p. uit latijn pumilio.

16. Drent. stummel klein mensch of kind Drent. volksalm. 1840,195, één met nnl. stommel.
17. Geld. summer modius Kiliaen 653^a.
18. Geld. overijss. sumpe palus Kiliaen 653^a, thans nog geld. somp = plas.
19. Overijss. tummelken kapje van 't brood Halbertsma Overijss. wb. ohw.

Terwijl veertien dezer woorden alleen als gewestelijke uitdrukkingen voorkomen, is van de woorden die als nederl. te beschouwen zijn n°. 8 geheel verouderd, hebben 9 en 10 de o aangenomen, terwijl van 5 en 13, die nog tegenwoordig in gebruik zijn, het laatste leenwoord is.

- 13,5. «door Grimm» Geheel uiteenlopend is de afleiding die F. E. C. Dietrich in Haupt 5,218 van hüm geeft, het beschouwende als uit hivan dekken afstammende, evenals sniuvo uit sniuvan.
- 13,9. «gemakkelijk-geruisch» Vgl. as. «aefen com svungen de avond kwam aanruisschen». Andreas 1246.
- 13,28. «gärmlamm» Ik heb voorbijgezien dat ook de Teuthonista heeft gherme en de Vocabularius van 1483 in Hoffmann Gloss. Belg. gheerme en hervind het in hong.-duit. girmchen Schröer Beitrag 55 en wallon. germotte Grandgagne Dict. wall. 1,253, Noms d'animaux 9.
- 14,1. «Germepi» Zonder nadere verklaring van 't eerste deel vermeldt Förstemann Ahd. namenb. 2,574 dit woord. In Te Winkels Magaz. 4,296 zijn door mij meerdere vormen vermeld welke affa van lieverlede heeft aangenomen. In dezelfde ver-

houding als ohd. *nara victus* — volgens Grimm van de 1ste st. vr. buiging — tot mnl. *nere servatio* — volgens hem van de 2de st. vr. buiging — staat ohd. *affa* tot mnl. *epi*. Behoort de stam ip Förstemann 2,850 er ook toe? vgl. Hunnippe thans Honnepe nabij Deventer Förstemann 2,805.

- 14,14. «diernamen — beduiden» Van dien aard zijn ook: zwab. *mommeler* os. v. Schmid 389 van nhd. *mummelen brommen*. — as. *hrût* elk blattendier on. *hrûtr* bok prov.-zweed. *rûta* zwijn Russwurm *Eibofolke* 2,348 van as. *hrûtan* snorken prov.-zweed. *ruta* brommen nnl. *reutelen*, vgl. Weinhold *Altnord. Leben* 43 en Grimm *Gesch. d. d. sprache* 24. — silez. *osnabruock. brummer* Weinhold *Beiträge* 12 Frommann *mundart.* 4,163 Strodttmann 34 van brommen. Leeft het woord ook in de zamengestelde pers. n. *Brümmerloh* en *Brümmerhof* Pott *Die personenn.* 510? — Henneberg. *bröller* stier Frommann *mundart.* 4,308 van brullen. Vgl. de namen *Bruiant*, *Rearidus* en *Brichemer* bij Grimm *Reinhart CCXXXIII*.
- 14,16. «on urri» Vgl. mengl. *orri* een hondennaam Halliwell 591 van schot. *to yir* keffen met *yi* = as. *u*, evenals in schot. *yirn* = as. *urnan* rennen.
- ald. «noorw. *baekre*» Dus bij Hallager *Ordsamling, Aasen* 29 heeft *bekre* *bekar* en *bökår*.
- 14,19. «at braege blaten» vgl. boh. *břečjm blaten* (alleen v. geiten) Palkowitsch *Böhm. deut. wb.* 75.
- 14,20. «béler» Vgl. Diez *Gramm* 1,10. — Mlat. *bala balans* schaaap Diefenbach *mlat. wb.* 47.
- 14,25. «girmsen» Zwits. *gurmsen* door Stalder 1,470 en

Frommann mundarten 3,184 tot gram gebracht, is slechts dialectverschil van dit girmesen.

- 15,1. «als eigennaam» Nog later komt deze naam als pers. n. voor in het deen. en friesch, doch met verbastering van a tot o als Gorm Outzen Glossar. d. fries. spr. 432. Van lieverlede eenen stap verder gaande, waag ik het te gissen dat de ohd. pers. namen, door Förstemann 1,512 verzameld, Germo Germard of Germoard en die met verlengd Germ-Germening Germanar Germanildis (vgl. Hildigern Hildegarn 1,674) Germentrada Germenteus Germentulf, benevens diegene met n voor m welke Pott Die personenn. 142 optelt ook tot germ behooren, 't zij men daarbij aan de beteekenis schaaap denke of aan die van hond of eenige andere wil aannemen, die in den wortel zoude kunnen liggen. Hoe 't ook zij, ik kan het Förstemann niet onvoorwaardelijk toegeven, dat er in de duitsche talen geen beter punt van aanhechting voor deze woorden bestaat dan juist het woord Germaan, welks duitsche oorsprong verdacht is.
- 15,11. «gandr wolf» Volgens Müllenhoff Zur runenlehre 48 zoude gandr alleen weerwolf beteekenen.
- 15,20. «gare dwerg» Bij Aasen 128 gaare geschreven; buitendien ook gaara streep, beantwoordende aan ijsl. gári spleet.
- ald. «prov.-engl. geare nietswaardige» Behoort dit hier wel toe? De eerste beteekenis bij Halliwell 395 (in den tekst staat, als op meer plaatsen verdrukt Halliwell 1,395) any kind of movable property, bussines in general, subject or matter,

waarvan bij Wright een voorbeeld, doet mij twijfelen. Welligt hangt het met prov.-engl. to gear kleeden Wright 502 ijsl. gera göra doen te zamen.

- 16,22. «dù-distel» Nemnich 3,135 heeft nog als nhd. dudistel.
- 16,26. «thau-grass.» 't Beteekent *triticum repens*. — Ook schijnt mij 't zelfde du te steken in de Wiesbader glosse douwrz dagezia Haupt 6,324, waarin W. Grimm thau ros ziet.
- 17,5. «naar alle waarschijnlijkheid» Van dergelijke vergissingen door Etmüller in zijn as. wb. gemaakt mogen hier een paar voorbeelden hunne plaats vinden. Op blz. 187 en 596 komt tvige vink voor in de zamenstellingen linetvige en thisteltvige. De plaatsing onder linete vlasvink zoude doen denken aan zamenstelling uit linet (e) en vige, terwijl bij die onder thistel wordt aangenomen dat het tweede deel niet vige maar tvige is, welke vorm ook de ware is blijkens ohd. distilzui Graff 5,232 (waar ten onregte distilziu) en de glosse cardella distyltige Haupt 5,198 nhd. distelzweig Grimm wb. 2,1197 zwab. alleman. distelzwigli; zie voor de verklaring des woords Grimm gramm. 2,434. en wb. t. a. p. doch vooral Zarncke in Haupt 9,592. Zijn mengl. lynkwhite Wright 652^b prov.-engl. lintwhite Brocket Gloss. of n. country words 2,18 Wright 640^a schot. lintie linthwhite bastaardvormen van 't zelfde woord? — Op bl. 539 schrijft E. verkeerdelijk titt-scrycel speen (titt = nnl. tiet), doch op bl. 746 zeer juist stricele speen, waar-

voor Bosworth beide malen strycele heeft; zeer juist noem ik de t omdat stricele voortvorming is van strica lijn tip, evenals nnl. tepel van tip en engl. nipple van nip in de nederl. zegswijze «hij kwam op 't nip» waarin nip de beteekenis punt (tijd-) stip heeft, evenals zwits. tupf in «er ist auf den tupf gekommen» = op 't zelfde oogenblik Stalder 1,327, 't geen bevestigd wordt door nhd. striche tepels Nemnich 3,581; vgl. bij stricele prov.-engl. stroakings the last milk drawn from a cow Wright 922^b. — Ook ontbreekt bij E. boncselma bedstede, 't geen bij Somner voorkomt, eene in beide hare deelen opmerkelijke zamenstelling, want, neemt men bonc voor verbastering van benc (het opvallende als verhooging niet tot zitten maar tot liggen, als wanneer het dient ter bevestiging van deze laatste beteekenis des woords bij Grimm wb. 1,1106 vgl. prov.-deen. haenke sig naar bed gaan Molbech Dial. lex. 65) 't geen verdedigd wordt door 't bij Bosworth doch niet bij E. voorkomende ho-banca bedstede, of ziet men er eenig ander woord in altijd zal zij merkwaardig wezen om haar tweede deel, dewijl selma of het eenige as. voorbeeld is van os. selmo ofr. selma of althans eenen geheel anderen klinker heeft dan sealma Beovulf 4911, 't welk Thorpe, mijns inziens ten onregte, door psalm vertaalt; vgl. Bouterwek in Haupt 11,103 en v. Richthofen Altfries. wb. 621^b. — In Bosworths as. woordenboek (bij E. ontbreekt het geheele woord) komen, uit Leos sprachproben aangehaald, behalve cén pijnboom ook de wissel-

vormen cāen cean voor. De eerste stemt opmerkelijk overeen met ohd. cheien naast kien, want as. ae (om B's schrijfwijze voor 't oogenblik te volgen) stemt, als bekend is, overeen met ohd. ei, terwijl de ea in den tweeden wisselvorm de klank is van 't praeteritum in het door Zacher Das goth. alphabet 5 aangenomene st. ww., dat as. zoude geklonken hebben: cēone ceán cunon conen en dus hierin met on. kaun gelijk staat. In de derde ohd. vorm kēn staat ê wederom voor ie of de oudere io, evenals keen en kien ook bij Kiliaen en in 't drentsche dialect De Jager Archief 1,328 afwisselen. — Ook ontbreekt bij E. het bekende raadselachtige efeta efete mengl. eiyt Wright 418^b engl. eft prov.-engl. evet effet ewte yolt Wright 417^a. 431. 1058. Pictet in Kuhn 6,188 vergelijkt skr. apada a reptile, eigenlijk «zonder voeten» en merkt verder aan dat deze oorspronkelijke beteekenis vergeten moet zijn voor 't woord op de waterhagedis is toegepast. Een er mede is mengl. henete (met het voornw. als in he-witch a wizard Halliwell 448^a?) engl. newt en dus met de phonetische n, waarover gehandeld is door v. d. Hagen Germania 8,22 Pott Die zigeunen 2,220 Diefenbach goth. wb. 1,72 Clarisse Nat. v. h. Heelal 397 Halbertsma Aant. op Maerland Voorr. 104 en Stertzling in Frommann mundart. 5,451 vgg., of moet henete in hen- ete verdeeld worden? Bij Chomel 966^b vind ik waterest, is est = eft? — Ook zoekt men bij E. vruchteloos don a little fallow dier, vgl. mengl. dunbird een onbekende soort vogel Wright 411^b donned bruin

gevekt Wright 396^a, wel een met as. dunn bruin Ettmüller 562 prov.-zweed. dån donker Ihre 29, een woord dat vooral in de gaalsche tongvallen der keltische talen veel voorkomt ier. donn rood of bruin doindearg roodbruin bij O'Reilly gaal. lachduinn bruin (als een eend, lach = eend) Highl.-soc. dict. 1,547 mank. dhoan dhone donker bruin Cregeen 54 walsch dwn dusky Owen Pughe 1,482; korn. en bret. schijnt het niet voor te komen. — Voorts mis ik bij E. brihtmen kruimels, blad bleda bledu beker, gnät mijt zie boven bl. 17, tholle vat sauskom, ana-wyrm een aard- of ingewandsworm en äbreda klei, allen bij Bosworth voorkomende.

17,11. «goth deina» De goth. ei ohd. î mhd. ei nnl. ij worden soms nhd. äu en nnl. ou vgl. Brill Nederl. spraakl. § 16,2; zoo werd mhd. beischerl ingewand nhd. bäuschel, doch bleef oostenr. beischel Loritza 23. De î ging door breking tot iu over en uit deze u ontwikkelde zich met weglating der i in nhd. dialecten äu; een dergelijke overgang van goth. ei tot au — doch zonder klankverandering in äu — schijnt mij plaats te hebben in deina = daun. J. Grimm Gesch. d. d. spr. 147 vergelijkt er ook mede ohd. dono (bij Graff 5,146 thona) as. thona, welk laatste echter bij Bosworth noch Ettmüller voorkomt. Vooral dringen zich hier ter vergelijking op hong.-duit. dene distel Schröer Beitrag 43 en nhd. denngras tennegras dahngras dänegras wegebrede Grimm wb. 2,952 gött. dōen- daen- blaume calendula Schambach 44 oostfries. dann-

nettel galeopsis Stürenburg 344 prov.-engl. donnethel hennip Wright 396^a en oostfries. dangel galeopsis tetrahit Stürenburg 37. Voor 't overige stemmen thäu in nhd. schafthau (bij Dasypodius) en tof in ohd. tofwurz Graff 1,1051 (vgl. de wiesbader glosse douwrz dagezia Haupt 6,324) met thü wel overeen. De opvatting van thäu in schafthäu zou doen vermoeden dat thü eene andere dan de door mij aangenomene beteekenis heeft, doch de op bl. 17 vermelde analogien doen mij bij 't aldaar uitgesprokene gevoelen blijven en vooral op grond der verschillende openingsletter alle vergelijking met daauw ros van de hand wijzen.

- 17,13. «De eenige mij bekende verklaring van dauw» Bij 't schrijven hiervan was 't mij onbekend dat — in geheel anderen zin — door Diefenbach Goth. wb. 2,XI over thü-thistel en daun reeds geschreven was. Hij stelt daar o. a. nhd. taubnessel met thü- en daun zamen en wel ten onregte, naar 't mij schijnt, om dat aan taubnessel beantwoordt prov.-engl. deaf-nettle Wright 376 Halliwel 294, 't geen met th zoude moeten openen, zoo 't met thü-thistel een was, en in verschillende tongvallen, waarin taubnessel voorkomt, altijd doof zeer kennelijk te voorschijn treedt, somtijds ook door dood afgewisseld, bv. nnl. doode oft doove netel Kiliaen 116^a 117^b gött. dôwe nettel Schambach 144 oostfries. dovnettel Stürenburg 37 en prov.-engl. ook dead-nettle en day-nettle Wright 375 Halliwel 293 welk doof ook voorkomt in osnabruck. dauwe woeken riet Strodtmann 290, terwijl de vormen met

dood worden bevestigd door slowak. mrtwice lamium Palkowitsch 955 van osloven. mréti sterven en die met doof door lett. akli van akls blind.

- 17,27. «djüs zuiddeen. dys» Onbekend is 't mij van waar Nemnich 2,1407 een as. thas thys = zeug ontleend heeft. Ook biedt zich nog ter vergelijking aan prov.-engl. theave driejarig schaap Wright 953 door Cregeen Dict. of the Manks lang. 167^a in de beteekenis schaap in 't eerste jaar gebruikt, 't geen ook Nemnich 2,824 in de laatste beteekenis heeft.
- 18,2. «Henneberg» (waar verkeerdelijk Hennenberg staat) Zoo heeft ook Reinwald Henneb. idiot. 18, doch dusch op bl. 40.
- 18,16. «op 't sleeswijksch niet van toepassing is» (verdrukt sleeswijsch) Tegen den aldaar aangenomenen regel schijnen te strijden de zuiddeen. treesk treedsk sluw, trol duivel, tröfven nuchter en trong angstig (van menschen) roestig (van koon). Treesk treedsk zweed. tredsk tresk weerspanning prov.-deen. traesk sluw listig Adler Pröve paa et bornholmsk dial. lex. 24 angelplatduit. trätsch koppig Tuxen Det plattydske folkesprog i Angel 36 noorw. treisk zwaar hardnekkig karig Aasen 532 mdeen. treersk sluw Molbech Dansk Ordbog 2,534 behoort niet tot verdriet, waartoe 't Outzen brengt, nog tot onthrasa twisten, waartoe 't Diefenbach goth. wb. 2,714 rekent, blijkens ijsl. treiskr moeilijk Biörn 2,391. Trol troal zoude tegen dien regel strijden ware onze d alleen juist doch 't noord-

sche tröll en andere vormen bij Grimm wb. 2,1427.1428 bewijzen het tegendeel. Tröfven prov.-deen. noorw. treven traeven Hallager Ord-samling 132 (bij Aasen entbrekend of verward met triven) Molbech Dial. lex. 634 behoort volgens het zweed. trågen althans niet tot drijven. Trong, welligt één met westfries. trang garstig Wassenbergh Bijdragen 1,108, en welks oorsprong mij onbekend is, zou uitzondering kunnen zijn, evenals in westfries. tuwke boomtak volgens Dr. Halbertsma Friesch Jierboekjen foar it jier 1834,29 uit as. thufian, truzelja cadere Halbertsma Aant. op Maerlant 144 naast goth. driusan cadere mnl. druust en noordfries. tif Lyngby Om Nordfrisisk §§ 30.62 naast oudfries. thiaf en de voorbeelden der friesche t voor oudfries. th door Dr. Te Winkel Taalmagaz. 1,132 bij een gebragt. 't Eenige zuiddeen. woord bij Outzen voorkomende, dat on. en as. met th opent is as. tholjan dulden en dit luidt dylde.

- 20,6. «nml. kuw» In Oudemans wb. op Brederode 171 vind ik nog kauw in de beteekenissen: zin, kracht, pit, kern, smaak. Indien 't met kaauwen samenhangt, 't geen wel aannemelijk is, is dan smaak hoewel de minst sterke, niet de oorspronkelijke beteekenis?
- 20,22. «mnl. kuwen» Deze mnl. uw bestaat nog in 't kortrijksche kuwen stuk beknabbeld brood Belg. mus. 1844,184.
- 21,7. «noordholl. oon» Dit provinciale oon herinnert mij eenen anderen naam der ooi drent. oet Drent. volksalm. 1847,187 holst. aet Schütze 1,20. Moet

- lett. aita schaap Stender 1,4 vergeleken worden ?
vgl. Grimm Gesch. d. d. Sprache 24, Diefenbach
Goth. wb. 1,82 en Holmboe Ordforraad 75.
- 21,15. «eacnian oeken» Dit gevoelen is door hem ook
geuit in Haupt 3,146.
- 21,26. «walsch oen» vgl. Leo Feriensch. 1,41.2,279.
Grimm Gesch. d. d. Spr. 25 stelt het met lat.
agnus zamen.
- 21,32. «als eene merkwaardigheid.» Evenzeer schijnt
Dyrlund te dwalen wanneer hij Udsigt 33 jyl
in jylkat voor hjul nnl. wfel houdt. Zweed. igel-
kott prov.-zweed. iöl'- el'- igol'- kytt Russwurm
Eibofolke 2,333 nnl. zwijnegel wijzen op egel,
't geen niet zoo als D. hjul opvat eene bijzon-
dere eigenschap van kytt of zwijn aanduidt,
als bv. stekel in stekelvarken, maar reeds op
zich zelve het beest beteekent, gelijk ijsl. igull
deen. nnl. egel Chomel 600^a bewijzen, weshalve
zwijn en kytt eigenlijk overbodig zijn, evenals
ezel in muilezel; kat in kleefsch eepkat Teutho-
nista 90^b ditmars. apkatt Quickborn 287; oostenr.
achkatzel akatzel Idiot. austr. 4 Höfer 1,175
overijss. kateker Overijss. alman. 3,139, vgl.
Frommann mundart. 5,432, waarin dezelfde om-
zetting als in zwijnegel voor egelzwijn; hond
in westfries. muwdhoun Halbertsma Overijss.
wb. op munne en nog vele andere. Is mdeen.
jaewael Molbech Dansk. gloss. 1,417 gelijk aan
ijsl. igull met jae uit i en de w als verzachting
der g? de sterk zamengetrokkene prov.-zweedsche
vormen maken het aannemelijk. Hoe moet kaar
in drent. egelkaar iechelkaar Drent. volksalm.

1839,189.192 worden opgevat? Is 't het drent. koere roepwoord tot de varkens Drent. volksalm. 1844,154 leuvensch kirreken varkentje Middelaer 2,290? zijn nnl. corre Lippyn 168 Serrure Museum 1,337 nnl. korre Kiliaen 317^b engl. cur Webster ohw. hond 't zelfde woord? en mag bij 't laatste tegen den regel aan finsch koira canis mas Renvall 206 gedacht worden? Dergelijke woorden ontgaan dikwijls de veranderingen waaraan andere onderworpen zijn.

- 22,1. «nnl. kouwe tot koon» Daar ik eerst na het voltoojen van dit stukje met Diefenbachs Gothisches wörterbuch bekend werd, zoo heb ik het hierbij evenmin als bij daauw kunnen gebruiken. Twijfelend neemt hij 2,452 de eenheid van koon en kouw aan. Opmerkelijk is de overeenkomst tusschen nnl. koon en esthn. koon mentum finsch kuono rostrum door hem 2,453 vermeld. Oonen leidt hij 1,82 van ean af, doch met minder zekerheid, daar hij het 1,56 tot aud en 1,129 tot aukan brengt. Het friesche enen voortgang hebben brengt hij 2,736 uit Ehrentraut Fries. archiv 1,292 bij ter bevestiging van Grimm eánian = eácnian.
- 22,12. «holst. kaiern» Een met holst. kauern Schütze 2,239 brem. kojern Brem. wb. 2,836 mist of aarde rijdm. Schütze 2,212 stelt kauern onder kaiern gaan.
- 22,27. staat «kij» lees «bij» en op regel 28 is «ontfermherticheit» te lezen voor «ontfermhertiche.»
- 24,22. «chid» Hieraan beantwoorden nengl. chit wrat in 't gezigt vgl. nnl. zomersproet, prov.-engl.

chit a forward child, to chit spruiten, mengl. prov.-engl. chitty-faced babyfaced, prov.-engl. chitting zaad dat kiemt Wright 306 Halliwel 247. Ook over keest heeft Diefenbach Goth. wb. 2,449 geschreven. Hij brengt het tot keian en gist tot verklaring van -s-t dat de s uit eene dentaal ontstaan of -s-t afleidings suffix is. — Ik heb vergeten opzettelijke melding te maken van de vlaamsche beteekenis van keest kiem van een ei Kiliaen 285^b. Wat keest in 't aldaar ook voorkomende keesthoen gallina sterilis beduidt begrijp ik niet.

- 25,11. «gött. drake» Ook hannoversch, zie Brem. wb. 2,238.
- 26,1. «malk» mnd. malk De deif van Brugghe (Haupt 5,385 vgg.) 247 en zelfs in verbogen vorm «malen» ald. 538.
- 26,3. «zweed. anke» Ook lubecksch ahnk Nemnich 1,266. Uit het zweed. ging 't woord in 't finsch over: ankka anas mansueta Renvall 15.
- 26,8. «rijkdom van namen voor den eend.» Ten bewijze van dit beweren diene het volgende alphabetische lijstje van de namen in 't nederlandsch — vooral in 't provinciale — aan den eend gegeven.
1. Bunder zie op wonder.
 2. Knobbe Oudemans op Bredero 183. Staat het tot mnd. knobbe in 't algemeen 't geen dik en grof is Brem. wb. 2,828 Richey 132 Schambach 106 Stürenburg 349, evenals welligt hamb. wöbke kleine eend Richey 343 tot nnl. wobbe tumor Bilderdijk geslachtlijst 3,270.
 3. Koet Oudemans op Bredero 185 Diet. warande

2,76 prov.-engl. coot the waterhen Wright 539
 horncoot an owl Wright 578 scotsch coot cootie
 a fowl whose legs are feathered Motherby 38
 fransch cotée, van waar thans hier te lande de
 geslachtsnaam Coté, vgl. Hoeft Fransche woorden
 114.265.272.

4. Krikke avis quaedam Plantijn ohw. overijss. geld.
 krikke querquedula, anas parva Kiliaen 324
 drent. krikke taling Drent. volksalm. 1839,194
 nhd. krieche krieke Nemnich 1,271 kriechechte
 oostenr. krickänte anas crecca Höfer 2,174 hamb.
 krikke Richey 139 gött. krikente Schambach 112
 holst. krikaant Schütze 2,549 pommer. krikkant
 Dähnert 255 lijfl.-duit. krieckente Idiot. d. deut.
 spr. in Lief- und Esthland 128 oostfries. kreke
 krikke Stürenburg 122 zweed. kricka deen.
 krikand krekand noorw. kraekand Nemnich 1,281
 lett. krihklis Stender 1,117 litt. krykle Nesselman
 255. Volgens Stürenburg t. a. p. van het ge-
 schreeuw, onder vergelijking van nnl. krekkel
 engl. creak creek kraken. Opmerkelijk is 't hem
 dat kreke in zijne drie beteekenissen die 't in
 het oostfr. heeft eend, pruin en kreek steeds het
 begrip klein bevat. Schambach oordeelt dat het
 nd. het van 't hd. heeft overgenomen en ver-
 gelijkt κρέκω tokkelen. E. Förstemann in Kuhn
 zeitschr. 3,44 beschouwt het als een met skr.
 κρκ(α)να griek. κίρκος lat. querque(dula) en
 den vorm kriechechte als volksetymologie. Vooral
 wegens de r schijnt hem de k behouden te zijn,
 waarmede zich de uitgever op bl 63 vereenigt.
 Ter verdediging van Stürenburgs gevoelen zoude

misschien kunnen bijgebracht worden zwab. krützele anas crecca, welligt aan krutzen krassen verwant. Zoo kriechente volksetymologie is, dan is ze veroorzaakt door nnl. kriependte Kiliaen 325ª holst. kruupaand Schütze 2,349 zweed. krypãnd. Ten derde zoude men kunnen aannemen dat het woord aan de lett. talen ontleend is.

5. Pijl in overijss. piilende Halbertsma Overijss. wb. zeeuw. pile De Jager Archief 2,179 noord-holl. piel en wel door een groot gedeelte van Nederland bekend, henneb. bille wille bilente Reinwald 12 Frommann mundart. 2,494.4,316 hess. bile Reinwald 12 beijer. billa Frommann mundart. 4,258 hong.-duit. pilerchen jonge ganzen Schröer Beitrag 36. ditmars. pielke Schütze 3,207 Richey 420 Brem. wb. 3,313 osnabr. pyl Strodtmann 160 gött. pile Schambach 154 mark. pille Frommann mundart. 3,261.5,170 oldenburg. pilânt Frommann 3,502 oostfries. pielaant Stürenburg 175 noordfr. .pielke Outzen 250 westfr. pyl Wassenbergh Bijdragen 1,74 (allen in de beteekenis eendenkuiken, doch gött. ook wel jonge kip) noorw. pile tamme eend Aasen 357 litt. pyle eend Nesselmann 290 lett. pihle tamme eend Stender 1,194 esthn. pil Holmboe Ordforraad 383. — Wassenbergh, Outzen en Schröer houden het voor ontleend uit lat. pullus; Halbertsma, 't gevoelen van 't Brem. wb. volgende, ziet in pijl de beteekenis zachte punt der veder, Grimm wb. 2,26 denkt aan bile snavel en Woeste vergelijkt eerst Frommann 3,261 holl. peel moeras, doch denkt later dat het uit 't geluid der jonge

- eenden ontstaan is Frommann 5,170; welligt is het tevens met kricke aan de lett. talen ontleend, althans de nl. nd. en noorw. p zijn opmerkelijk naast de hd. b en w.
6. Slobbe, volgens Nemnich 1,270 (van elders mij niet bekend) verwant aan slobberen smakkend eten nhd. schlobbe Nemnich 3,510.
 7. Sluif volgens Kiliaen 598^a anas boscas.
 8. Smeent smient Kiliaen 599^b Nemnich 1,281, volgens Weiland 3,503 ook mager mensch, vgl. het tegenovergestelde denkbeeld, dat welligt aan knobbe ten grondslag ligt. Bremer. smunt Brem. wb. 5,458 oldenburg. smeene schmeente smeendt Haupt 3,457 oostfries. schmeent schmeenk Stürenburg 226.354 westfries. smient Wassenbergh Bijdragen 1,95 Epkema op G. Japicx 431 engl. smee. Van hier de nederl. geslachtsnaam Smeenk ; van frieschen oorsprong.
 9. Teelingh Kiliaen 665^a taylling Oudemans op Brederode 487 teiling. Bilderdijk Geslachtl. 3,127 teling Weiland 9,71 engl. teal Webster 1132^c, welke laatste vorm de onjuistheid der afleiding van teelen kweeken bewijst. Aan taling ontleend de Utrechtsche Teelingstraat op de Ganzenmarkt uitlopende haren naam.
 10. Woorde Kiliaen 818^a wartel wertel bij Cats volgens Bilderdijk Geslachtsl. 3,235 groningen. woord J. Sonius Swaagman commentatio 83 pruis. holst. warte Strodtmann 286 Schütze 4,341 ditmars. wart. Quickborn 318 oldenburg wårt Frommann mundart. 3,501 oostfries. waarte woorte Stürenburg 310 wangeroog. wörd Ehren-

- traut archiv 1,345 helgoland. guárd Frommann 3,33. Volgens Te Winkel in De Jagers Archief 2,297 't zelfde als waard vir, doch Hamaker Acad. Voorlezing 206 licht het toe uit het perzisch.
11. Wêke overijss. volgens Halbertsma Overijss. wb. drent. weeke woerd De Jager Archief 1,367 Drent. volksalm. 1839,203 nnl. weeck Kiliaen 792 geld. waeke De Jager Taalk. Mag. 1,329 osnabr. wijk Strodtmann 286 Nemnich 1,266 pommer. wätik Dähnert 548. Volgens Dr. Halbertsma aan k-waken verwant.
12. Winder wender Kiliaen 799^a winder Oudemans op Bredero 487 bredasch winter Hoeufft 688 sticht. wunder geld. buunder De Jager Taalk. mag. 1,311.
- 26,14. «De strijd tusschen J. Grimm en Leo» Deze is door den eersten gevoerd in Gesch. d.d. Sprache 383 vgg., zijne voorrede op: Lex Salica herausgegeben von J. Merkel en Über die Marcellin. form. 53, door den tweeden in Haupt 2,158 vgg. 297 vgg. 500 vgg. 4,567 vgg. Ferienschriften 2,286 vgg. Ter zijde van den eersten hebben zich geschaard: Pott Zählmethode 201 vgg. 225 vgg., Zeus Gramm XLVIII, Holtzmann Über das verhältniss der Malberger Glosse zum text der Lex Salica, Roget de Belloguet Ethnogénie Gauloise 183 Gluck Die keltischen namen IX, terwijl Leos stelsel, hoewel gewijzigd, verdedigd is door Mone in zijne Celt. Forsch. vgl. Höfer Zeitschr. 2,234.
- 27,16. «de gronden die Leo — aanvoert» Ofschoon minder uitvoerig was dit gevoelen reeds door hem voorgedragen in Haupt 2,159.504.

- 28,15. «zwab. malle» (lees molle) Pott Die personenn. 365 leidt er den geslachtsn. Mollweide van af. Blijkens de klinkers â—o is mala een geheel ander woord dan dit opperduit. molle mulle.
- 28,19. «gaal. maol dwaas» Hiervan schijnt het Brem. wb. 3,120 af te leiden nnd. mal mall vgl. Frommann 2,540 Quickborn 304 oostfries. mal Frommann 4,127 oldenburg. mall Fromman 4,144.348. Diefenbach goth. wb. 2,26 en Frommann 2,540 vergelijken met mal goth. malsk onbezonnen (ook mnl. malsch Serrure museum 1,68, doch in welke beteekenis?)
- 28,31. «maal möl» In Schmidt westerw. idiot. 95 komt voor kuh-mel-kalb vaars; is mel = maal? Schmidt vergelijkt fransch mole maankalf.
- 29,8. «geen nl. vorm var», mnl. ver Hoffmann v. Falersleben Horae belg. 9,31 en mnl. var Oudemans op Brederode 411 waren mij bij 't schrijven hier van ontsnapt.
- 30,14. «eikja» Vgl. over den aard dezer schepen Weinhold Altnordisches leben 138, waar ook nog eenige andere vormen van den naam.
- 30,25. «dat voorwerpen hunnen naam ontleenen» Ook buiten den Indogermaanschen spraakstam heeft dit plaats, bv. oostjakisch poi 1 espe 2 seitenbrett am boote Castren Versuch einer ostjakischen sprachlehre 93.
- 30,27. «as. āsc lans schip» Ook mlat. ascus schip Lex Salica 31,4.
- 31,5. «esch fraxinus» Vgl. Wackernagel in Haupt 9,573. Weinhold Altnordisches leben 138.206.208.
- 33,22. «tsaer- of tsarmeer L. Gl. tsaer-lanc» Daarnevens

gelden tjaermeer en tjaerlanc ook in het vlaamsche dialect, waarin vaak tj voor ts staat (evenals sch in schegen St. Lutgardis 1,317 voor tj in tjegen) bv. in tjuffen Belg. mus 8,195, tjop St. Christina 82, tjakken ald. 81 voor tsuffen, tsop en tsaken. Van denzelfden oorsprong schijnt de tj in tjaffelen struikelen Belg. mus. 8,195 en tjok struik ald. doch die in tjukken zingen Gedichten van A. en M. Tess. Visscher 126, tjuiteren De Jager werkw. v. herh. 122 Oudemans op Brederode 163 (die het min juist op de j zetten) wfries. tjoytten Epkema op G. Japicx 485 doen galmen, tjats prikkelbaar Oudemans 393 zijn van geheel anderen aard, daar naast deze woorden tukker kneu Halbertsma Overijss. wb. ohw. Taalk. mag. 3,175, tuiten zingen, tits trant Wb. v. h. Instit. op Hooft 4,122 titsig weelderig Cats 8,33 titsigheid zwier Wb. op Hooft 4,122 sticht. tettig kieskeurig staan; deze met t gelijkstaande tj schijnt van frieschen oorsprong, doch ook omstreeks Roermonde spreekt men tjwee en tjwintig met eene zeer korte j Overijss. alm. 11,102. Van eenen anderen aard is de tj in bred. tjanken Hoeufft 601 voor janken en in tjilpen westfr. tjilpen Epkema op G. Japicx 483, het laatste = gilpen als Epkema aanneemt.

Om op tjaermeer terug te komen: daar vele der woorden die met ts openen later tj hebben gekregen, zoo schijnt mij de gissing van Dr. Jonckbloet K. en L. Bode 1845 n°. 35 en 36 dat het 't zelfde woord is als saermeer allezins gegrond. Buitendien komen ook nog voor thameer

- en thaemeer v. Vloten Het nederl. kluchtspel 80. 84.
- 34,2. «tachtig» Schambach Gött. idiot. 223 meent dat de t in tachtig ontstaan is door omzetting van achtentig; vgl. ook Höfer Zeitschr. 1,324.
- 34,8. «hund-» Volgens Diefenbach Goth. wb. 1,9 is hund de oorspronkelijke, ant- de verbasterde vorm.
- 34,20. «tseghe sege» Ook bij Kiliaen 96^b ceghe. In 't bredasche dialect nog behouden in de zamenstelling zegemanneken homo salax Hoeffft 700. Evenals uit dit woord het nederl. sik baard en brem. seeg = bundel Brem. wb. 4,733 zijn ontstaan, zoo is ook slowak. kozel bundel Palkowitsch Böhm. wb. 627 overdragt uit boh. kozel ald. pool. kozie! kozio! Linde 2,1111^b opp.-sorb. kozol Schmalder 21.148 bok waaraan mhd. hatele Benecke-Müller 1,641 zwits. hatle Stalder 2,25 zwab. hattel hättel v. Schmid 252 beij. hettel Schmeller 2,256 lesachtl. hëttla; hottile Frommann 4,160. 2,518 thuring. hatel Keller Beitrag 25 oostenr. hüdel hödel Höfer 2,216. 217 geit beantwoorden, evenals het primitive nnd. hitte Frommann 3,262 beij. hette Schmeller 2,256 hess. hitz hetz Grimm Gesch. d. d. sprache 25 geit aan osloven. koza geit Miklosich Lex. ling. slov. 62 boh. koza Palkowitsch 620 opp.-sorb. koza Schmalder 148 lett. kasa Stender 1,101 hong. kos Ballagi Ung.-deut. wb. tscheremiss. kesä Castren Elementa gramm. tscheremissae 63^b bok. Afleiding op -n steekt in on. hauthna hathna noorw. hana haine haune hauna Aasen 153 geit, dus althans niet zoo geheel 't zelfde als hettel, gelijk Weinhold altnord. leben 44 aanneemt. Miklosich

Radices 36 vergelijkt litt. oszká geit van ożys lett. ahsis Stender 1,3 bok en verder skr. adza geit. Is Schützes hōdeke 2,147 echt of overgenomen uit Richey 96, die 't zelf verzonnen heeft? Door eene andere overdragt heeft pommer. holst. zikk sik Dähnert 561 Schütze 4,104 de beteekenis ploegstaart gekregen, evenals volgens Grimm Gesch. d. d. sprache 41 ohd. keiza keizza gaizza Graff 4,287 Haupt 5,326. 336 zwits. geitze Stalder 1,459 zwab. geitze goatzen v. Schmid 226 ploegstaart appenzell. gasz een landbouwwerktuig met twee tanden van gedaante als geitenvoeten Tobler 214 vgl. Frommann 5,340 aan geit herinneren en walach. cobilá ploegstaart Lex. valach. germ. 129 één is met russ. kobila merrie.

- 34,21. «mhd. zicke» Zonder bewijsplaats voert Ziemann dit woord aan; bij Grimm Gesch. d. d. Sprache 25 komt het niet voor.
- 34,32. «seagha geitenbok» Vgl. Leo Ferienschriften 2,262.282.
- 35,16. «drent. sech» Uit bijzondere mededeeling mij bekend, waaraan ik ook den volgenden dreut. vorm van het door Dr. Halbertsma Overijss. wb. op weerdholt medegedeelde liedje verschuldigd ben.

Sîp sâp, huppien
 Wanneer worst dou knuppien?
 Te Meije, te Meije
 As de veugelties eijer lekt;
 Lek ze in de ketel....
 't Kettien op den dîke zat,
 Suete melk met tweibak at,
 Toen kwam beus Hes

Met beus mes.

Na vaders hoës, na moeders hoës

.
pom pom pis

er of, er of, dat is.

- Over huppïen = fluitje van de sorbus aucuparia
vergelijke men Mr. Pan in de Jager Archief 1,325.
Is zijne afleiding de ware? Andere vormen van
het liedje vindt men nog bij Woeste Volksüberl.
20 en Mannhardt zeitschr. f. myth. 1,475.3,52.
- 35,23. «zëhon zamenvoegen» Opp.-lausitz. wittenb. um-
zëch ieder op zijne beurt Anton Görlitz. schul-
progr. 1828,9. 1843,4 schijnt mij tot denzelfden
stam te behooren, evenals opp.-lausitz. gezeche
was von der hand geht Anton Schulprogr. 1847,11
aan mhd. gezëch Ziemann 123 beantwoordt.
- 36,2. «zajatz» osloven. zajuca, donker volgens Miklosich
Die bildung d. Nom. 93 vgl. Dobrowsky Instit.
94 lett. sakkis Stender 1,235 zigeun. szoszj
lepus Pott Die zigeunen 2,224.
- 36,5. «szagam» osloven. užasnati obstupescere wordt
door Miklosich Radices 28 er mede vergeleken.
Tot versagen schijnt ook te behooren mhd. zage
Ziemann 671 mnl. sage Reinaert 395 (uitg. door
Jonckbloet) Heelu 5472 lafaard. Is saeghe febris
Kiliaen 547 één er mede, of een ander woord
als J. Grimm Reinhart 269 schijnt aan te nemen?
- 36,13. «sacar» De Chevallet Origine de la lang. franç.
603 brengt sacar tot zichen nnl. tijgen! Volgens
Ménage, aangehaald bij Honnorat 2,1114, is
saccade van lat. succussus! Na het door Prof.
de Vries De Jager Archief 2,135 opgemerkte zal

de afleiding van Diez wb. 300 wel geene wederlegging meer behoeven.

- 36,18. «Tsarels» Door Mr. Franquinet De Jager Archief 3,391 wordt aangenomen dat ts in Tsarel en andere woorden voor nederl. k staat, ten onregte naar ik geloof; ook verdedigt dit geenszins zijne stelling zwentsen = zwenken.
- 38,3. «ijsl. posi» Buitendien heeft Biörn 2,174.178 puss
 1 vulva 2 marsupium vgl. nfries. puss vulva Outzen 259 en ofries. pusse tabakszak Stürenburg 187 pos sluijer en 2,169 peisa peis peys kleedingstuk, welk laatste den korn. vorm des woords nog meer nabij komt. Voor de hand ligt van posi af te leiden ijsl. posungr prov.-zweed pausing Ihre Dial. lex. 130 kind, zooals Holmboe Ordforr. 276 doet, die er ook toe brengt 't noord. dialectische pose knaap, bij Dalin Svenskt ordbog 2,249 pyss geschreven, 't geen ident is met lett. puisens puisis puisitis Stender 1,210 esthn. pois knaap, en dat Russwurm Eibofolke 2,344 ten onregte met prov.-zweed. pojke knaap vergelijkt. Is prov.-zweed. peis meisje Ihre Dial. lex. 130 't zelfde woord als pose pyse knaap? Zoo ja, dan met dezelfde wisseling van klinkers als tusschen pose zak en peisa kleed.
- 38,17. «korn. peis» Ook gespeld pais Borlase 402^a. Aan 't as. schijnt mij wegens den eindklank en de middenmedeklinkers ontleend korn. peid pidde Borlase 403^a. 't Engl. heeft overigens 't as. pâda nog behouden in prov.-engl. pedesay Halliwell 611, welks tweede deel 't prov.-engl. say nnl. heeresay Dict. warande 4,374, thans saai, zekere wollen

stof is, waarover door Diefenbach *Celtica* 1,85 is gehandeld. Steekt dit say ook in carsai Diet. warande 4,375 bij Kiliaen kerseye karseye engl. kersey nfransch créseau volgens Delfortrerie Sur les analogies des langues 261, doch volgens Webster Amer. dict. 658^c fransch caris et spaan. carisea. Volgens *Bilderdijk* geslachtl. 2,50 is 't uit de semitische talen ontleend.

38,17. «βαίη» Wackernagel Haupt 6,297 beschouwdt het grieksche, J. Grimm in Höfer zeitschr. 1,19 het finsche als 't oorspronkelijke woord.

39,1. «puyck» Deze laatste vorm schijnt mij de oorsprong van nnl. puikbest wfries. puwk Epkema op G. Japicx 363 nfries. pük Outzen Gloss. 257 ofries. pūuk Stürenburg 185 pommer. pük Dahnert 348 vet, uitgelezen, best noorw. pyk prachtig Aasen Ordbog 361 — aangenomen dat de overeenstemming met litt. puikus prachtig Nesselmann 302 door ontleening aan de zijde der litt. ontstaan is —, Weiland noemt het bijv. nw. en bijw., dit is het door 't misbruik, niet in zijn' oorsprong. In de zamenstellingen puikbest en de bij G. Japicx voorkomende puwckmoy puwkêel puwckfroay puwkwondre schijnt de eigenlijke beteekenis van puik nog door, evenals die van steen en gras in steenoud, grasgroen en vele andere, en eerst toen puyck als afzonderlijk znw. was te loor geraakt, was de weg gebaad om er een bijv. nw. van te maken, waardoor thans het nederl. verrijkt is met de sierlijke uitdrukkingen: «puike qualiteit», «het puiks puik» en wat dies meer zij. Brocket Gloss. of

north. Country words 2,73 vergelijkt het met prov.-engl. schot. pick the best (bij Wright ontbrekende) Motherby 135, 't geen er wel geheel vreemd aan is en verwant aan nnl. uit-pikken. Verwantschap tusschen puik en ijsl. pika meisje, als Outzen aanneemt, is mij onwaarschijnlijk. Overigens is pij — ook wegens den beginklank — wel vrij zeker leenwoord en de nnl. zamenstelling pijs-laecken Kiliaen 490_b welligt eene herhaling van 't zelfde begrip in gelijkbeduidende woorden uit verschillende of dezelfde talen, waarover door Leo Feriensch. 1,45 gehandeld is. Hiertoe behooren ook nog: honigzeem uit honig en finsch sima honing Renvall 2,175; reinvaarn tanacetum Kiliaen 625_a vgl. Diefenbach Mlat. wb. 27, welks eerste deel reeds de naam eener plant schijnt volgens 't gelijkbeteekenende gaal. raineach, waarin -ach ook reeds suffix is; puthöenke = kuiken De Baecker Des Nibelungen 52 vgl. litt. lett. put! put! roep tot de kuikens Nesselmann 300 Stender 1,213; on. langskip Sveinbiörn Egilsson 494, 't welk Hofdijk Helene 198 heeft overgenomen in langschip uit oier. loggen schepen Zeuss Gramm. 137 ier. long O'Reilly ohw. mank. lhong Cregeen 106^a walsch llong Owen Pughe 2,290 schip, ontstond hieruit ook «naves longae»? nnl. porlook allium porrum uit ital. porro pry en nnl. look, vgl. Pott Die zigeunen 2,360 en nhd. kratschhuhn meleagris gallopavo Nemnich 3,326 uit boh. krutak krocan kalkoen en nhd. huhn, vgl. Pott Die zigeunen 2,148. Van dien aard zijn ook: deen. rönnebaer

- nfries. renebum Outzen 280 sorbus aucuparia naast deen. rön nfries. rene 't geen reeds s. a. beteekent; nhd. meterkraut muoterkraut naast mhd. metere nhd. meter metern in den Teuthonista mater febrifugia vgl. Haupt 9,393; ohd. scermús nhd. schermaus naast ohd. scero nhd. scher talpa. In 't algemeen komen dergelijke woorden 't meest in de natuurhistorie voor. Met dit alles zij echter niet beweerd dat zeem, rein, put, lang ontleend zijn; 't kunnen evenzeer in onbruik geraakte en daardoor onbegrepene deutsche woorden zijn.
- 39,12. «eene g of k» Daar mij slechts een vorm van pij met d bekend is aken. pidelär vrouwenjak Müller-Weitz 180 zoo heb ik de keelletter als de oorspronkelijke beschouwd.
- 39,19. «nnl. baai» Wallon. baie namen. heneg. baiète Grandgagnage Dict. wall. 1,41. vgl. Diefenbach Celtica 1,196.
- 43,16. «kraljček» Opp.-sorb. mały kralik Schmalzer Deutsch wend. wb. 148 mały = klein.
- 43,17. «bijgeloof aangaande de nachtuil» Vgl. Pott in Kuhn Zeitschr. 8,104. Daarop wijst ook dat de griek. en lat. naam diens vogels στρίγξ strix in 't pool. strzyga Linde 5,450^b nachtspook is geworden.
- 43,23. «nhd. kauz» Schwenck Deut. wb. 308 gist dat het dier naar zijn geschreeuwd is benoemd en haalt ter bevestiging aan engl. caw hoesten nnl. kaauw kraai.
- 44,13. «on le» In Diefenbach goth. wb. 2,138 zie ik dat de gelijkstelling hiervan met ohd. léo reeds door

- Dietrich gedaan is. Er is over gehandeld door J. Grimm Andreas und Elene 166, v. Richthofen Altfries. wb. 888 en Etmüller Lex. anglo-sax. 166. Ook ween. lee = week moedeloos Loritza 83.
- 53,15. «that is raised up» Kennelijk zuigt Owen deze beteekenis uit zijnen duim; mail is niet anders dan ohd. muiol cyathus. Hoewel met mindere zekerheid is ook meiliar mij verdacht en wordt mij daardoor de beteekenis van 't eerste deel van meilierydd en melhuez onzeker.
- 53,30. «fransch cochevis». Dit coche- komt ook nog voor in fransch coche-lurieu Nemnich 1,139 en wallon. coklivi coklouwi cokélet Grandgagnage Dict. wall. 1,121 Noms d'animaux 14, die cok door haan vertaalt; bij livi louwi, ook voorkomende in prov.-fransch coute-lou Diez wb. 482 (de wisselvormen cotrelus coutriaux, zoo ze een en 't zelfde woord zijn, begrijp ik niet) en in fransch boute-lou turdus iliacus Nemnich 2,1509; moet welligt livit in breton. morlivit zeesnip (mor = meer, zee) Le Pelletier 624 vergeleken worden? Aarzelend voeg ik nog hierbij ;gron. lieuw haematopus Staring De bodem van Nederland 1,231 wangeroog. liv een zeevogel Ehrentraut Archiv 1,379.
- 55,2. «lat. acredula» 't Is eigenlijk zeer onzeker wat acredula beteekent leeuwerik, nachtegaal of... kikvorsch; -dula herinnert mij aan querquedula kriekeend, volgens E. Förstemann in Kuhn 3,44 = eichelfresserin.
- 55,5. «bedouvida» Honnorat neemt eenen wortel bed aan, die schaaп beteekeпen zoude; 't organische

woord is bede en volgens hem alleen nog in gebruik om een schaap te roepen. Beantwoordt wall. baedd korn. baedh bahed a wild boar Owen Pughe 1,146 Borlase 378^b door Pott Etym.forsch. 2,189 en Diefenbach Celtica 1,233 met bask. apotea ever vergeleken er aan? Diez wb. 569, waar nog meer rom. met bede overeenstemmende woorden, zoekt er de beteekenis klein in. Overigens is Honnorats afleiding uit bede mij twijfelachtig en om 't gemis van analogien en om de wisselvormen bedouina bedoudida bedouvina.

- 55,7. «chanet» De voorgestelde woordgronding schijnt bevestigd te worden door oprovenç. ofransch provenç. chanut chanuz fransch chenu Raynouard 2,316 Honnorat 1,471^c van lat. canus grijs. De provenç. ch uit c met opvolgende a heeft dikwijls de dunnere c naast zich Diez Gramm. 1,400, van daar ook oprovenç. provenç. canut grijs Raynouard 2,316 Honnorat 1,403^b.
- 56,25 «ouher» Ook gött. auher in dezelfde beteekenis Schambach 14.
- 56,29. «yeomath» Behoort hiertoe ook prov.-engl. yemel namade Wright t. a. p. . zoo ja, is dan 't laatste deel verbasterd? Deze partikel uo maakt ook deel van prov.-engl. eegrass namade Wright 417^a, want als verminking van ed- kan ee wel niet opgevat worden, zooals Wright 416^b doet.
- 58,20. «fin acervus» Hiervan is wel onafscheidelijk ijsl. fina Biörn Haldorsen 1,213 deen. zweed. finne mhd. vinne Benecke-Zarncke 3,323 nhd. pfinne finne nnd. finne Schütze 1,317 Brem. wb. 1,394 Dähnert 119 Stürenburg 54 nnl. vin gezwel.

Voor den overgang gezwel — zak vergelijkte men nml. buil 1 zak 2 zweer. **Bilderdijk Geslachtl. 3,204** neemt aan vin = wen = lat. pinna. Ten onrechte geloof ik ziet **Woeste Volksüberlief. 104** fina in mark. pinne-vull stampvol. De openingsletter van fina is de tweede aspiraata, van daar ook ohd. wituvina **Graff 3,523**, de pf in nhd. pfinne (zoo dit werkelijk met fina een is) heeft geen grond.

- 59,19. «wisselvormen van ederikken» Hiertoe behooren nog: zwits. etrock nietdruck het herkaauwen en de geheel bedorvene vormen ertrock het herkaauwen ertrocka ertrockla herkaauwen **Tobler Appenzell. sprachsch. 162.**
- 59,30. «niderokeaf» Pott meent dat het verkeerd verstaan is voor niederkauern hurken; dit wordt echter volgens hem **2,173** uitgedrukt door hukaf tele; vgl. Bugge in **Kuhn-Schleicher Beiträge 1,155.**
- 60,5. «aithirge» Ebel in **Kuhn Zeitschr. 6,205** vermeldt ook nog als oier. ithirge. Is dit echt — 't geen wel niet betwijfeld mag worden, al geeft E. zijne bron niet op — dan sluit het zich onmiddelijk aan **O'Reillys itir again.**
- 65,27. «smintiti» Deze vergelijking ontleen ik aan **Miklosich Radices 55.** Volgens de schrijvers van 't **Lex. valach. is smintitu = lat. mendum**; dit laatste wordt door **Lottner in Kuhn Zeitschr. 7,176** tot mentiri gerekend, 't geen Pott **Etym.forsch. 1,31. 254** tot den wortel man brengt. Hangt mendum met mentiri zamen dan vervalt de stelling smintiti = mendum.

68,29. «blith» Over blith en zijne verhouding tot blaeth is gehandeld door Grimm Gesch. d. d. sprache 693. 694 en Diefenbach Goth. wb. 2,73.

69,20. «kuhtäcken» Bij Nemnich 2,1537 ook kuhdäcken.

69,24. «lyzàan» Roget de Belloguet Ethnogénie 179 hervindt dit in Appuleus' lisinia.

Mijne afleiding van biest uit bissen wordt bevestigd door de pommersfelder glosse «colustrum pist» Haupt 5,372.

70,1. «waltowahso» 't Woordt komt ook voor in de leidsche glosse «cartilago uuldpaexhsue vel grost» Haupt 5,195 en 't nnl. wildwasch, welks eigentlijke beteekenis mij onbekend is.

71,1. «falt fuilt» Ook de litt.-slav. talen hebben dit woord: osloven. vlasŭ Miklosich Radices 10 boh. vlas Palkowitsch 2575 serb. lass Gutschmann 516 vlas Richter 350 ned.-sorb. loss Zwahr 193 opp.-sorb. włosy (meerv.) Schmalzer 63 pool. włos Linde 6,266 russ. volos Heim 1,465 haar litt. walas staarthaar van een paard Nesselmann 47. Diefenbach vergelijkt zigeun. bal haar, volgens Pott Die zigeunen 2,420 ten onregte. Miklosich leidt het van eenen wortel vlus groeijen af Kuhn-Schleicher Beiträge 1,279.

71,10. «altê» Dit vindt J. Grimm Gesch. d. d. sprache 657 1°. in de cass. glosse E, 15. 16:

articulata altee
 minimus minnisto

waarmede zich Diefenbach goth. wb. 2,727 verenigt, doch waarvoor W. Grimm Abhandl. d. berl. acad. phil.-hist. kl. 1846,454; 1853,161 «auricularis aut minimus» met de vertaling «ôrfingar

- alde minnisto» leest. 2°. in de frank. alatham ablatam ezv. duim, onder vergelijking van walsch aelod lid en achaltea ezv. tong zie Joh. Merkel Lex. Salica XL. XLII en 5°. in mhd. altvil mnd. aldefil ꝛ hermaphrodiet en 't algowsche altelos onwel Gesch. d. d. spr. 657, eene verklaring welke W. Grimm «nicht beistimmen kann». In alt- ziet Haupt zeitschr. 6,400 oud.
- 71,26. «onder anderen» Grimm vergelijkt ook gucken-gegel daarvoor gissende «guckelgegen»; vgl. echter den deutschen gesl. n. Gaugengigl (der göttl. ursprung der sprache Passau 1846).
- 72,4. «gugerla» In de glossae lindenbrogianae komt voor: «praestigium. incantatio magica. guggerla» Haupt 5,573. Voor de hand ligt aan eene vergissing des compilers te denken.
- 72,11. «eninckel» Ook eigenaam: mhd. Enenkel Haupt 5,268.
- 72,24. «dezelfde namen» Zoo staat ook ijsl. att aett geslacht Biörn 1,49.2,519 volgens Westergaard in betrekking tot sanskr. apatja nakomelingschap, zie Höfer zeitschr. 1,129. Vgl. ook avunculus van avus.
- 73,6. «nahme nahne» Vgl. Frommann 4,65. 5,452, waar de n in deze woorden als onorganisch wordt beschouwd, 't geen, geloof ik, weersproken wordt door de n in de eerste door mij opgenoemde woorden en in prov.-zweed. nanna. Ook friesch. nann vader Höfer zeitschr. 1,96.97.109.
- 73,12. «wfries. pake» Moet welligt nnl. paai senex vergeleken worden? Behoort wangeroog. pey peich vaders zuster Höfer zeitschr. 1,110 Ehren-

traut archiv 1,361 er toe? In bobb Höfer ald. bop Ehentraut t. a. p. moederszuster schijnt dezelfde afleiding te steken als in vepp Höfer 1,109 fep Ehentraut 1,366 vadersbroeder. Niet minder duister zijn enk moedersbroeder Ehentraut 1,365 Höfer 1,109 en hart peet door Wiarda altfries. wb. 174 uit C. Müllers Memoriale bijgebragt. De gissingen van Höfer over 't eerste voldoen mij geen van beide.

ald. «orke of orrenem» Bij G. Japicx komt dit woord voor in den vorm oaremem en buiten dien ook oareheit grootvader. Epkema 315 en Halbertsma Naoogst 207 beschouwen oar als ander, eene opvatting, welke Wassenberghs orke ter zijde laat. Het door Epkema bijgebragte ooraene Kiliaen 457^b nhd. urahn, waarin oor 't goth. us = uit is, doet mij bij orremem tevens aan dit us denken, doch ook dit laat orke onverklaard; of kan aan eenen verkleinden vorm van 't eerste lid, zij dit ander of us, gedacht worden, met wegwerping van het znw. evenals in grootje uit grootmoeder en best welligt uit beste moeder? Ook brengt Halbertsma Naoogst 210 nog een wfries. moene grootmoeder bij, het afleidende uit goth. munan denken.

73,25. «wfries. bel» Vgl. oostfries. opel grootvader Höfer zeitschr. 1,109 Ehentraut archiv 1,385; volgens Höfer welligt verkleinde vorm, verder vergelijkt hij griek. ἄππα vader on. afi grootvader. Pel schijnt mij 't zelfde als bel en o- verkorting van oote, waarvolgens dit dezelfde beteekenis zoude hebben als osloven. otīcī. Voor o = oote ver-

gelijke men nnl. opa uit ootepa grootvader; voor oma grootmoeder heugt mij niet ooit den volleren vorm ootema gehoord te hebben. De o- in omel grootmoeder Ehrentraut ald. Höfer t. a. p. is ongetwijfeld van denzelfden aard als die in opel; -mel begrijp ik niet.

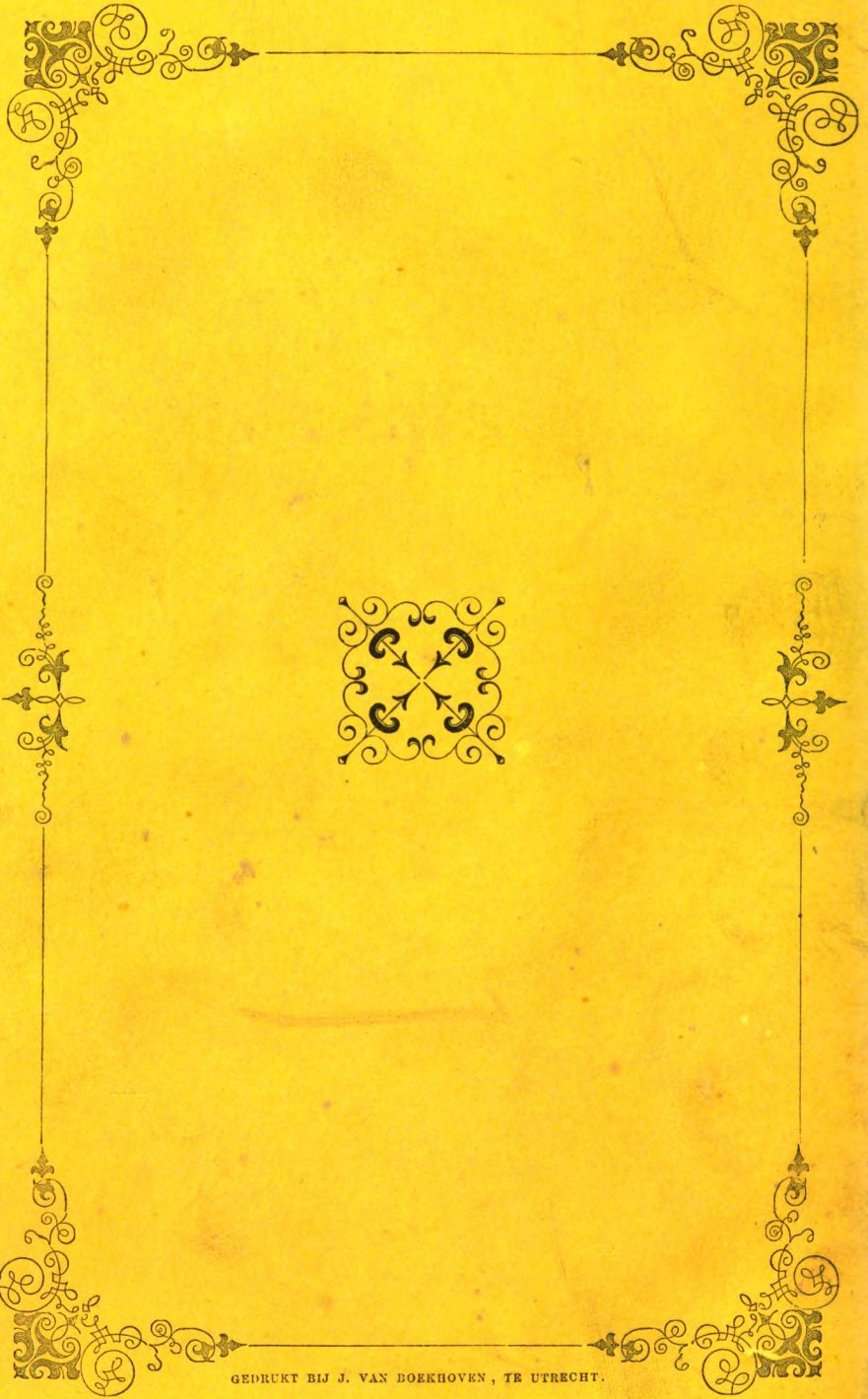
73,28. «fries. beppe» 't Wangeroog. babbe bab Höfer 1,99 Ehrentraut 1,359 nfries. babe baabe bab vader Outzen 11 schijnt mij en om de beteekenis en om den vorm — beide met dien van het brem. babbe vader overeenkomende en afwijkende van den west- en oostfrieschen — van nd. oorsprong. 't Behoeft wel geen bewijs dat het geene verbastering is van bestemoeder, als E. Hector in Frommann 4,134 aanneemt. Opmerkelijk is mij de rijkdom van 't wegstervende friesch aan dergelijke woorden; 't getuigt van langen levensduur en hechte bloedverwantschap bij 't friesche ras. Hoewel het duitsche woord niet begrijpende kan ik niet nalaten hier nog de sleestad. glosse «glos. ùna» aan te stippen.

74,1. «quijlbab» Bab behoort volstrekt niet tot bebbe, 't beteekent mond, vgl. thur. pappe Keller Beitrag 35 henneb. beppe pëpper Frommann 2,280. 463 mond, waaruit ongetwijfeld babbelen is ontstaan.

D R U K F O U T.

Op bl. 33 regel 8 [↑]vg. *staat* : "nnl. sidderen deensch sittre"
lees : "nnl. tidderen deensch tittre".

65

GEDRUKT BIJ J. VAN BOEKHOVEN , TE UTRECHT.

100

→

)

—

